

האמנם הפיכה שלטונית?

דורון נבות, מרדכי קרמניצר ורויטל חובל

המחקר הנוכחי נחתם בתקופה גורלית, שבה דרך מה שהיא מכנה "רפורמה משפטית", הממשלה מנסה לשנות מן היסוד את כל אורחות השלטון בישראל, ולמעשה, הן את המשטר והן צורת החיים שהתפתחה כאן. לקראת האישור הצפוי של הצעת החוק שתשלול את האפשרות להוציא את ראש הממשלה בנימין נתניהו לנבצרות, וחקיקה של יוזמות דרמטיות נוספות, כגון שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים, קל לשכוח שמה שהתחיל את "הרפורמה המשפטית" הוא מסע האשמות נגד התקשורת הממוסדת ומערכת אכיפת החוק שנתניהו הוביל מאז שהחקירה הפלילית נגדו הפכה גלויה, בראשית שנת 2017. את הביקורת החל נתניהו להשמיע בפומבי בעודו מכהן כראש-ממשלה, לאחר שהיועץ המשפטי לממשלה דאז אביחי מנדלבליט הורה למשטרה לפתוח בחקירה פלילית גלויה נגדו.¹ המחקר בוחן האם נעשה ניסיון לעשות הפיכה שלטונית באמצעות מערכת אכיפת החוק. את האשמותיו השמיע נתניהו עד לא מכבר בהזדמנויות שונות, והן מופיעות עד עצם היום הזה בדברים של מקורביו, ובדברי אלה שמנסים לקדם בחקיקה את המהפכה המשטרית, בהם שר המשפטים, יריב לוין.² תמצית ההאשמות שהוא מעלה הינה שהחקירה וכתב האישום נגדו נועדו לחסלו פוליטית, תוך כדי שימוש באמצעים לא לגיטימיים ורקימת עלילת שווא נגדו. טענותיו כלפי מערכת האכיפה כללו גם טענות ספציפיות יותר, בהן, "תפירת תיקים", גירוד האשמות ואכיפה סלקטיבית. מושא הביקורת הם התקשורת הממוסדת, המשטרה, הפרקליטות, ובאופן כללי יותר, "השמאל" בישראל, שהגופים שפורטו מתוארים על ידו כשלוחותיו. טענות דומות נשמעות ומועלות גם על-ידי עיתונאים לשעבר כמו אלי ציפורי, אינטלקטואליים ציבוריים כמו אבישי בן חיים,³ פוליטיקאים ממה שמכונה "בלוק הימין",⁴ אנשי ציבור,⁵ וכאמור, שר המשפטים בזמן חתימת המחקר. גם שר המשפטים הקודם, והיום יושב ראש הכנסת, אמיר אוחנה, דיבר חודש לפני החלטת היועמ"ש

¹ תחילה נתניהו דיבר על "מסע תקשורתי מתוזמר, חסר תקדים בהיקפו, כדי להפיל את ממשלת הליכוד בראשותי. מסע תעמולה זה נועד להפעיל לחץ על היועץ המשפטי לממשלה וגורמים אחרים בפרקליטות כדי שיגישו כתב אישום נגדי".

כלפי גורמי מערכת אכיפת החוק, העלולים שלא לעמוד בלחץ. באוקטובר אותה שנה הוא כבר התמקד במשטרה. בין השאר הוא האשים אותה ב-"צונאמי של הדלפות", ומיד דיבר על מסע ציד תקשורתי המנהל נגדו; ראו:

שירות הארץ, "נתניהו תקף את המשטרה בעקבות דיווח על חקירותיו: 'ההדלפות הן צונאמי'", **הארץ**, 14.10.2017. <https://www.haaretz.co.il/news/politi/1.4513107>

² בינואר 2023 יריב לוין אמר במליאת הכנסת כי שלושת כתבי האישום נגד נתניהו "תרמו להבנה ציבורית רחבה מאוד שיש כשלים במערכת שצריך לתקן אותם". <https://www.inn.co.il/news/589200> (אוחזר ב - 26.2.2023).

³ אבישי בן חיים. 2022. *ישראל השנייה – הבשורה המתוקה, הדיכוי המר*. ראשון לציון: ידיעות אחרונות.

⁴ מעריב אונליין, "אמסלם: המשטרה פועלת כמו ארגון פשע, ליאת בן ארי צריכה לשבת בכלא". **מעריב אונליין**, 23.11.2019. <https://www.maariv.co.il/news/politics/Article-731179>

⁵ חיים רמון אומר בפומבי כי האשמת נתניהו בשוחד נועדה למנוע את בחירתו של נתניהו לכהונה נוספת כראש-ממשלה, ואין לה הצדקה. לפי רמון, האשמות הפרת אמונים אולי מוצדקות, אבל הן לא היו משנות את מצבו של נתניהו ולא היו מונעות ממנו לזכות בבחירות. הוא סבור כי הפרקליטות הדליפה חומרים רבים לכלי התקשורת כדי להקשות על נתניהו. ראו:

<https://www.now14.co.il/%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%A8%D7%9E%D7%95%D7%9F-%D7%94%D7%9E%D7%A9%D7%9A-%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98-%D7%A0%D7%AA%D7%A0%D7%99%D7%94%D7%95-%D7%99%D7%A4%D7%92%D7%A2-%D7%A0%D7%9E%D7%95%D7%A8%D7%A9>

להגיש כתב אישום נגד נתניהו על "הפרקליטות בתוך הפרקליטות" שמחסלת קריירות ציבוריות;⁶ ולאחר ההחלטה להאשים את נתניהו, אמר שכתב האישום מופרך.⁷

בין אם בגלל מעמדו של נתניהו בציבור ובין אם מסיבות אחרות, האשמותיו נתפסו כנכונות על-ידי חלק גדול מהציבור בישראל כיום. מטרתנו במחקר הנוכחי היא לברר האם יש או אין ממש בטענות אלה. במוקד הברור – השאלה האם מערכת האכיפה טפלה עלילה על נתניהו מתוך מניעים פוליטיים. טענה זו לא הועלתה על ידו בבית המשפט, ולכן ממילא פסק הדין בעניינו לא יתייחס אליה ישירות. לעומת זאת, אין בדעתנו לחדור למרחב ההכרעה של בית המשפט ולהתייחס לסוגיות שיעלו בפניו ויוכרעו על ידו אלא רק כאשר מדובר בטענות שיש להן זיקה כלשהי, גם אם רופפת ורחוקה, לגרסת העלילה של נתניהו.

נתניהו טען כי היו בפרקליטות מי שהמציאו עבירות חדשות נגדו, והוסיף כי הציבור מאבד אמון מזה שנים במערכת אכיפת החוק – לדבריו, בצדק. הוא המשיך ופירט כיצד לדבריו הפרקליטות סחטה עדים והדיחה אותם להעיד דבר שקר נגדו;⁸ טען שלא חקרו פוליטיקאים אחרים שעשו דברים דומים לאלה שהוא מואשם בהם; והבהיר "לזה אני קורא אכיפה בררנית על סטרואידיים, לזה קוראים תפירת תיקים."⁹ כשלצידו שר המשפטים דאז ושרים נוספים נתניהו השמיע ביקורת חריפה כנגד מערכת אכיפת החוק גם במסיבת עיתונאים מאולתרת באולם בית המשפט, בפתח משפטו ב – 2020. גם במעמד פתיחת שלב ההוכחות במשפטו הפלילי, שהחל באפריל 2021, הוא שב והכריז: "כך נראה ניסיון הפיכה שלטונית".¹⁰

המשמעות של דברי נתניהו וההשלכות שיש להם מהוות לשיטתנו את ההצדקה המרכזית לבחון אותם במחקר הנוכחי. אין ספק כי הטענות החריפות הללו, ובכללן שמערכת אכיפת החוק ניסתה לבצע הפיכה שלטונית, הן חמורות ביותר. הן שונות מאד מהצבעה על פגמים כאלה או אחרים בהתנהלות מערכת אכיפת החוק, שכן המשמעות שלהן היא שבישראל אין שלטון חוק, ומערכת האכיפה פועלת באופן עבריני לעוות ולשבש את ההליך הדמוקרטי. הדברים נכונים שבעתיים כשמי שמשמיע אותן בפומבי, בסגנון שלא נודע כמותו עד

---

⁶ בר פלג, "אוחנה תקף את הפרקליטות; היועמ"ש ופרקליט המדינה: 'איש לא ירתיע אותנו'". **אתר הארץ**, 29.10.2019, <https://www.haaretz.co.il/news/law/1.8055490>

⁷ מערכת כאן חדשות, "אוחנה תוקף את היועמ"ש: כתב האישום נגד נתניהו- מופרך", **כאן חדשות**, 6.1.2020, <https://www.kan.org.il/item/?itemid=64560>

⁸ אכן הופעלו לחצים לפחות על חלק מעדי המדינה, ובית המשפט יצטרך להחליט מה בדיוק היה, מה משמעותו ומה הייתה השפעתו. על פני הדברים, מטרת הלחץ מבחינת החוקרים הייתה לחלץ אמת ולא להדיח לשקר. עדי מדינה לפי הגדרה הם עבריינים בעצמם המבקשים למלט עצמם מאימת הדין. ברור שלא כל אמצעי כשר על מנת להביא נאשם בעברה להפוך לעד מדינה, אבל ההיענות להיות עד מדינה – אינה מושגת בשיח סוחריים נינוח ואדיב. על אחת כמה וכמה, כאשר מדובר במקורבים למי שהם אמורים להעיד נגדו ולצעד שיש לו מבחינתם מחירים ציבוריים ואחרים כבדים. ערכו הראייתי של עד מדינה הוא פחות בדברים עליהם הוא מעיד ויותר בסימוכין שאליהם הוא מוביל ובתימוכין לדבריו שהוא יכול להצביע עליהם.

⁹ שם, שם.
¹⁰ זאב קם "נתניהו בהצהרה: 'כך נראה ניסיון הפיכה שלטונית'", **כאן חדשות**, 5.4.2021, <https://www.kan.org.il/item/?itemid=103329>

לאותה עת, הוא ראש ממשלה מכהן. אם יש ממש בדבריו של נתניהו, הרי שבישראל אין שלטון חוק ומערכת האכיפה פועלת באופן עברייני לעוות ולשבש את ההליך הדמוקרטי. לעומת זאת, אם אין ממש בדברים, הרי שדבריו פוגעים בשלטון החוק ובאמון הציבור בו. בפועל, האשמות נתניהו הן נדבך חשוב, לפחות במישור הציבורי, לקידום "הרפורמה" המשפטית, שלידם של רבים וטובים, ובכלל זה כותבי המחקר הנוכחי, עלולה להמיט אסון על הדמוקרטיה בישראל. למעשה, גם אם "הרפורמה" לא תעבור, הרי שנתניהו מערער קשות את אמון הציבור שתומך בו בגורמי האכיפה, גורמים שהם מעמודי התווך של שלטון החוק והדמוקרטיה. יש בדבריו כדי לגרום למי שמאמינים בו ובדבריו ליחס מתנכר לחוק. לצד זאת, לביקורת של נתניהו יש השפעה שלילית גם על אותו חלק בציבור שאינו תומך בנתניהו. נתניהו גורם לפגיעה באמון של ציבור זה במוסד ראש הממשלה, קרוב לוודאי גם לפקפוק במחויבותם של אלה הנוהים אחריו לשלטון החוק ולסדר פוליטי הוגן. עקב כך מתחדד ההבדל בין שני המחנות והשסע שביניהם מעמיק ומתרחב. התוצאה היא פגיעה פוטנציאלית ביכולת לחיות בצוותא בצורה הוגנת ומכבדת. בקרב מי שאינם משתייכים באופן מובהק לאחד המחנות, יש בדברים כדי לעורר ספק בטוהר המניעים ובענייניות שיקול הדעת של גורמי האכיפה.¹¹ קורותיה של ישראל מאז הקמת הממשלה הנוכחית מעידות כאלף עדים על הנזק שגורמת מתקפה רטורית על מערכת המשפט, לא כל שכן כאשר נלוות לה יוזמות חקיקה קונקרטיות, שאמורות לשנות לא רק את השלטון אלא גם את הסדר הפוליטי בישראל, ויש להן השפעה הרסנית על הרצון והיכולת לחיות יחד בתרבות דמוקרטית, אזרחית ובלתי אלימה.

נתניהו אינו הפוליטיקאי הראשון שטוען שהוא נרדף,¹² אבל הוא עשה זאת בעוצמה חסרת תקדים, וכאמור, טענותיו מהדהדות למרחקים ושכנעו רבים. ערב החלטת היועץ המשפטי לממשלה אם לזמן את נתניהו לשימוע, נערך סקר לפיו כמעט מחצית מהציבור מגלה אמון מועט או חוסר אמון ביועץ המשפטי לממשלה. כמעט 90% מהחרדים והדתיים השיבו לסקר כי גופי תקשורת בישראל לניסיון להדיח את נתניהו ורוב גדול של מצביעי ימין סברו שקידום אינטרסים של בעל הון על ידי ראש ממשלה בתמורה לסיקור חיובי איננו מעשה מושחת.¹³ בשלוש מתוך ארבע מערכות הבחירות האחרונות שהתנהלו בשלוש השנים האחרונות זכה הליכוד בראשות נתניהו לרוב הקולות מבין כל המפלגות, חרף החשדות והאישומים נגדו, והיה למפלגה הגדולה בישראל.¹⁴

¹¹ את השלכות ההתקפה של נתניהו ואנשיו על מערכת אכיפת החוק צריך לראות על רקע הירידה באמון הציבור במערכת אכיפת החוק המתרחשת בשנים האחרונות. האמון בבית המשפט העליון, לדוגמה, נמצא בירידה מתמדת בשנים האחרונות. פילוח של מדגם היהודים לפי מחנה פוליטי מעלה הבדלים גדולים מאוד: בשמאל 86% נותנים אמון במוסד זה, במרכז 64%, ובימין 32% בלבד. לנתונים נוספים על אמון הציבור במוסדות המדינה: הרמן ואחרים. 2021. מדד הדמוקרטיה הישראלית 2021. ירושלים; המכון הישראלי לדמוקרטיה.

¹² ראו בהמשך פירוט חלקי של טענות של אנשים כמו אריה דרעי, חיים רמון, אהוד אולמרט ושמעון שבס על רדיפה.

¹³ רוית הכט. "סקר: רוב הציבור סבור שנתניהו מושחת, אך כמעט 50% לא מאמינים למנדלבלית". אתר הארץ, 28.2.2019. <https://www.haaretz.co.il/news/elections/2019-02-28/ty-article.premium/0000017f-eff1-df98-a5ff-effd2eb50000>

¹⁴ דורון נבות ויאיר גולדשמידט. 2022. נתניהו וקיצור תולדות "בלוק הימין". אצל: מיכל שמיר וגידי רהט (עורכים). הבחירות בישראל 2019-2021. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מספר הקולות	מספר המנדטים שקיבל הליכוד	מועד	
1,140,370	35	9.4.2019	בחירות לכנסת ה-21*
1,113,617	32	17.9.2019	בחירות לכנסת ה-22**
1,352,449	36	2.3.2020	בחירות לכנסת ה-23
1,066,892	30	23.3.2021	בחירות לכנסת ה-24
1,115,336	32	1.11.2022	בחירות לכנסת ה-25

* בבחירות לכנסת ה-21 זכו כחול לבן והליכוד לאותו מספר מנדטים (35), אולם הליכוד זכתה לכ 14,500 קולות יותר.
** בבחירות לכנסת ה-22 היתה כחול לבן למפלגה הגדולה ביותר, עם 33 מנדטים ו-1,151,214 קולות.

כוח המשיכה של טענת הרדיפה נעוץ בכך שתמיד יהיו תומכים של הפוליטיקאי ש"ייקנו אותה". מבחינת מי שמשתכנע מהאשמות כאלה או מאמצן כתיאור עובדתי אמין, הן מהוות חסינות מוחלטת לפוליטיקאי המאשים. מטרתנו איננה לקבוע עמדה בנוגע לחפותו או לאשמתו של נתניהו. אלה ייקבעו על ידי בית המשפט בסוף ההליך השיפוטי, בהתאם לראיות שיובאו בפניו והרלבנטיות ליסודות העבירות באישומים שהוגשו נגדו.¹⁵ בדומה לכך אין בכוונתנו לקבוע עמדה ביחס להגנה מן הצדק שהוא טוען לה.¹⁶ למרות האמור, לא ניתן להתמודד עם האשמותיו של נתניהו מבלי להתייחס כליל למטריה המשפטית בה עסקינן, ולכן הצענו במקומות אחדים פרשנות משפטית ויישומית משלנו בסוגיות השנויות במחלוקת במשפטו של נתניהו. וזאת, רק בהקשר של בחינת ההאשמות שהשמיע נתניהו. לכן, גם אם תופרך טענתו, לפיה מערכת אכיפת החוק מעלילה ומונעת ממניעים פסולים - אין בכך כדי ללמד על אשמתו בפלילים.¹⁷ בה בעת, אין בדברינו כדי לשלול את האפשרות שנפלו פגמים שונים בעבודתן של מערכות האכיפה. גם אם היו פגמים כאלה, והיו - אין בכך כדי ללמד על כך שמערכות אכיפת החוק חברו-לה לתפור תיק נגד ראש ממשלה מכהן כדי להביא לקץ שלטונו ממניעים פוליטיים. זאת ועוד,

¹⁵ את ההאשמות שהשמיע כנגד מערכת אכיפת החוק הוא הותיר מחוץ לכותלי בית המשפט ולא אימץ כקו הגנה במשפטו.
¹⁶ במסגרת שלב הטענות המקדמיות בבית המשפט טען נתניהו כי מצבור המחזלים והפגמים בחקירתו מצדיקים את ביטול כתב האישום נגדו. טענה מחסוג הזה מכונה "הגנה מן הצדק".
¹⁷ בבקשה שהגיש במסגרת השימוע לסגור את התיק ביקורתו מתונה וכללית ביותר. חשוב מכך, במענה שהגיש לכתב האישום נגדו אין זכר לאמירות הקשות שהטיח במערכת, ובכלל זה, "תפירת תיקים". והעיקר, הוא לא נדרש לטענות אלה במסגרת הטבעית להן שהיא הטענות המקדמיות במשפטו.

יושרתה של מערכת האכיפה אינה מוכחת על ידי השגת הרשעה ואינה מופרכת עקב זיכוי.¹⁸ יושרתה של המערכת אינה מבוססת על היותה מושלמת וחפה משגיאות ומתקלות.

לאור הרגישות הציבורית והמחויבות לדיוק, ברצוננו להבהיר מדוע איננו ממתנינים עם פרסום החיבור הנוכחי עד לתום משפטו של נתניהו, ולקביעות משפטיות פורמאליות לגבי המצב העובדתי והנורמטיבי של התנהלותו, כמו גם באשר להתנהלותה של מערכת אכיפת החוק ככול שהיא רלוונטית לסוגיות שיועלו בפני בית המשפט. מה הטעם בברור פומבי כבר כעת של טענת נתניהו בדבר עלילה שטפלו עליו? ההצדקה המרכזית נוגעת להשלכות טענותיו על מצבה של הדמוקרטיה הישראלית שלמרבה הצער, כבר אין צורך להרחיב עליהן את הדיבור. הצדקה נוספת הינה שניתן לברר כבר בשלב זה, טרם נחרץ דינו, האם האשמותיו נכונות או שגויות. לבסוף, טענותיו של נתניהו משמשות אותו לא רק כקו הגנה ציבורי, אלא גם כדי להצדיק שינוי רדיקלי במשטר בישראל, המתרחש ומתהווה בחודשים האחרונים.¹⁹

בפרק הבא נציג מבוא כללי על המשפט הפלילי, ונעמוד בקצרה על שתי העבירות שעומדות במרכז תיקי נתניהו – עבירת מרמה והפרת אמונים ועבירת השוחד. תיאור העברות האלה נחוץ משום שחלק מטענת "תפירת התיקים" מתבסס על הצגה מגמתית של נתניהו בנוגע לעבירות בהן הוא מואשם. התיאור נדרש גם כדי להבהיר שעבירות אלה עוסקות בהיבטים אנטי חברתיים מובהקים - מה שמאפשר לבחון האם הפרקליטות "מגרדת האשמות" כחלק מהניסיון שלה לעשות שימוש פוליטי במשפט הפלילי. בפרק השלישי נתייחס למאבק על דעת הקהל אותו מנהלים בכירים בצמרת השלטון החשודים בשחיתות, כאשר האשמות שמטיח נתניהו כלפי המערכת הן דוגמה קיצונית למהלכים כאלה. בפרק שלאחריו נספק תיאור כרונולוגי לפרשות נתניהו והתפתחות החקירות. חלק זה אינו רק בגדר תזכורת לפרשות שעומדות בליבו של החיבור הנוכחי, אלא הוא יאפשר לבחון בהמשך את הטענה היסודית של נתניהו כנגד המערכת בדבר "מסע ציד" שהתנהל נגדו. זו גם הזדמנות לשפוך אור על השאלה איך בכלל מתחילה פרשת שחיתות, שהיא אחת הסוגיות העלומות במפגש בין משפט ופוליטיקה. הפרק החמישי הוא לב המחקר הנוכחי, ובו אנחנו מתמודדים במישרין עם הטענות של נתניהו, והפרק האחרון מסכם את עיקרי הדברים.

---

¹⁸אמנם אין להניח שתומכיו ישנו את עמדתם אם יתחוור כי הביקורת של נתניהו כנגד מערכת אכיפת החוק מופרכת, אך עלולות להיות לכך השלכות במישור הציבורי.
¹⁹ראו הערות 1-4 לעיל.

פרק שני – המשפט הפלילי, שחיתות ציבורית ועבירות צווארון לבן

המשפט הפלילי נועד למנוע התנהגויות שיש בהן יסוד אנטי חברתי מובהק על-ידי שימוש בהגדרה של התנהגויות אסורות ואזהרה המלווה באיום בענישה משמעותית, ובכלל זה שלילת חירות מאחורי סורג ובריח, מפני עשייתן. אם האזהרה לא הספיקה, תינקט (לאחר הליך הוגן שבו מוכחת אשמתו של הנאשם מעבר לספק סביר) ענישה בפועל לשם המחשת הרצינות של האזהרה, כגמול על הפגיעה בחברה ולצורכי הרתעה של העבריין ושל הציבור בכללו. האנטי-חברתיות שהמשפט הפלילי מטפל בה היא פגיעה משמעותית באינטרס חברתי חשוב, שיש הצדקה להגן עליו בחברה חופשית, כדי להבטיח קיום בצוותא בשלום ומתוך חירות. או במלים אחרות: כדי להבטיח לכול הפרטים בחברה אפשרות למימוש עצמי לפי בחירתם, מימוש זכויות היסוד החוקתיות שלהם ואת התפקוד של מערכת שלטונית שנחוצה לשם כך. המשפט הפלילי מורכב מאיסורים ביחס להתנהגויות שהן גילום של אנטי-חברתיות כאמור לעיל; איסורים המגדירים מראש מה אסור לעשות, ומה העונש שיושת על מי שיעבור את העבירה. המשפט הפלילי עוסק רק בעמדה אנטי-חברתית שמקבלת ביטוי התנהגותי שפוגע, כאמור, באינטרס חברתי חשוב. עמדה אנטי-חברתית ללא ביטוי התנהגותי כלשהו איננה עניינו של המשפט הפלילי. מכיוון שהמשפט הפלילי משית סנקציות חריפות, הוא מגביל עצמו רק למעשים שיש בהם יסוד של אשם, כלומר אחריות של מבצע הפעולה למעשהו האנטי חברתי, המצדיקה לייחס לו את מעשהו ולגנות אותו בגינו. מהטעם הזה לעבירות הפליליות יש יסוד עובדתי, הכולל היבט התנהגותי ונסיבות נוספות, אך גם יסוד נפשי, שהינו, בדרך כלל, מודעות של מבצע המעשה האסור לכל רכיבי היסוד העובדתי.

סוגים מסוימים של התנהלות שלטונית מושחתת, ובכלל זה אינטראקציות הנופלות תחת עבירת השוחד, הם דוגמה טיפוסית להתנהגות אנטי חברתית מהסוג שהמשפט הפלילי עוסק בו. היסוד העובדתי בעבירה של לקיחת שוחד, לפי סעיף 290 לחוק העונשין – השייכת לפרק ט' בחוק העונשין, שכותרתו "פגיעות בסדרי השלטון והמשפט" – מורכב משלושה רכיבים: היות לוקח השוחד עובד הציבור; לקיחת טובת הנאה על ידי עובד הציבור; כאשר טובת הנאה נלקחה בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור. דהיינו במקרה הטיפוסי של עבירת השוחד, טובת הנאה ניתנת לעובד הציבור בכוונה של הנותן להשפיע, באמצעות המתן, על האופן בו עובד הציבור יבצע את תפקידו, כלומר לגרום לו להיות מוטה עבורו ולטובתו. מבחינת היסוד הנפשי של הלוקח, הוא צריך להיות מודע לכך שנותן המתת מצפה ממנו לתמורה במסגרת תפקידו הציבורי. תמורה

מצופה זו יכול שתהיה פעולה מסוימת של הלוקח אן משוא פנים כללי שלו כלפי הנותן (סעיף 293(3) לחוק העונשין). במלים אחרות, השוחד יכול להינתן עבור פעולה מסוימת של עובד הציבור שהנותן מצפה שתיעשה או שמטרתו להטות למשוא פנים מצד עובד הציבור לטובת הנותן, בבחינת "שלח לחמך על פני המים כי ברבות הימים תמצאנו" (קהלת יא 1).

מכיוון שיש מגוון רחב ביותר של דרכים בהן ניתן להשפיע על עובד ציבור או לנסות להשפיע עליו, המחוקק לא תחם את דרכי השוחד למעטפות כסף אלא הגדיר באופן רחב את המתת ככל טובת הנאה. כלומר, כל מה שמבחינת הלוקח יש לו ערך חיובי עבורו, שהוא טוב ומהנה בעיניו, ולכן עלול להשפיע עליו לפעול לטובת הנותן. לכן, טובת הנאה יכולה להיות, למשל, הענקת הלוואה או העסקת בן משפחה, והיא יכולה להינתן גם לאחר, שהלוקח חפץ ביקרו. השוחד גם יכול להינתן דרך מישהו אחר. כך, לדוגמה, באמצעות מקורבו, ראש עיריית אשקלון דאז, איתמר שמעוני, לקח שוחד בסך מאות אלפי שקלים מקבלן שפעל בעיר אשקלון.²⁰

השוחד, נדגיש, יכול להינתן במגוון צורות ולמגוון אנשים, כפי שמלמד המקרה של פאינה קירשנבאום. קירשנבאום כיהנה כסגנית שר הפנים, כחברת כנסת, וכמזכ"לית מפלגת 'ישראל ביתנו', והייתה אמונה על חלוקת הכספים הקואליציוניים של המפלגה משך כשש שנים. היא פיתחה במהלך השנים שיטה אותה אפיין בימ"ש בתור "קח ותן חלק מסוים בחזרה", במסגרתה נטלה שוחד בסך של כשני מיליון שקלים עבורה, עבור מקורביה, ועבור המפלגה. משמע, "בתמורה לסיוע שהעניקה לגורמים שונים בהשגת תקציבים קואליציוניים, תרומות או אפיקי הכנסה, במסגרת תפקידה הציבורי, דרשה המערערת [קירשנבאום] לקבל נתח מהכספים שיועברו או מהרווח שהתקבל הודות לסיועה. נתח זה התקבל בדרכים יצירתיות ומגוונות, וכאן באו לידי ביטוי פניו המגוונים של יסוד ה'מתת' בעבירת השוחד – הכסף, שווה כסף וטובות ההנאה הגיעו לעיתים למערערת באופן אישי, לעיתים למקורביה, ולעיתים למפלגה ולאנשים הקשורים למפלגה."²¹ כך, לדוגמה, כנגד הקצאת כספים קואליציוניים בסך כולל של 10.5 מיליון שקל לעמותת "איילים", מימנה העמותה שכר חודשי לפעיל המפלגה של קירשנבאום, הספורטאי מיכאל קלגנוב. קירשנבאום גם דאגה לכך שמועצה אזורית מגילות – דרך קיבוץ קליה - תעביר כסף ל-'יזרוס' אתר החדשות באינטרנט שפועל ברוסית, באמצעות הסכם פיקטיבי. 'יזרוס' נחשב בזמנו כמקור חדשותי המשפיע על יוצאי ברית המועצות לשעבר, ולקירשנבאום היה עניין להיטיב עימו, כדי שיטיב עימה ומפלגתה. כפי שכתב בימ"ש העליון, "לנבחר ציבור יש אינטרס מובהק בסיקור תקשורתי של פעילותו, על אחת כמה וכמה סיקור תקשורתי אוהד, ולפנינו דוגמה נוספת לפניה המגוונות של טובת הנאה."²²

²⁰ע"פ 8618/19 מ"י נ' איתמר שמעוני ואח' (להלן: פס"ד שמעוני)
²¹ע"פ 5405/21 רמי כהן ופאינה קירשנבאום נ' מ"י, פסקה 24 (פורסם בנבו, 24.8.2022) (להלן: פס"ד כהן וקירשנבאום)
²²ראו פס"ד כהן וקירשנבאום, פסקה 26.

נדגיש כי העברה של לקיחת שוחד מתגבשת עם הלקיחה, ולא נדרש שהלוקח יעשה מעשה כלשהו במסגרת תפקידו לטובת נותן השוחד. יתר על כן, העבירה נעברת גם כאשר הלוקח לא התכוון מלכתחילה להיענות לציפיות של הנותן. לא נדרש גם שהשוחד ניתן כדי להניע את הלוקח לסטות מן השורה. לקיחת טובת הנאה בעד פעולה שעובד הציבור חייב לעשותה, מהווה גם היא לקיחת שוחד אסורה.

מכיוון שהמעורבים באינטראקציה מעוניינים להסתירה על-ידי הצגתה כפרקטיקה תמימה, ומכיוון ששוחד לא בהכרח בא לידי ביטוי בתוצאה מוחשית – מעשה שנעשה על ידי עובד הציבור עקב טובת ההנאה שקיבל (בניגוד לעבירת הרצח המסתיימת בגופה או באדם שנעלם ולא נמצא), קשה להוכיח שוחד. כפי שכתב בית המשפט, "עבירות השחיתות השלטונית – ובהן עבירת השוחד – לא נעשות בחוצות העיר, הן נעשות במחשכים ובחדרים סגורים, מעגל המעורבים בהן מצומצם ושומר על מידור רב, וזאת במטרה להקטין את הסיכוי לחשיפת התכנית העבריינית."²³ אך הקושי להוכיח שוחד אינו סותר את חומרת העבירה. להפך. הסכנה שמעשי שוחד רבים יתרחשו באין מפריע ומבלי שיתגלו או יוכחו, מגבירה את המסוכנות של התופעה.

כאמור, עברת השוחד מתגבשת עם קבלת טובת ההנאה, ואין היא תלויה בעשייה של עובד הציבור כתמורה לשוחד שקיבל. בעצם הלקיחה, מסכל הלוקח את יושרתו, את תום ליבו ואת ענייניות שיקול הדעת שלו. וזאת, גם אם מתעלמים מן ההשלכות ההרסניות שעלולות להיות לכלל החברה אם מתן טובות הנאה לעובדי הציבור הופך לפרקטיקה מקובלת. לנוכח זאת, המחוקק קבע כי ניתן להרשיע בשוחד בהסתמך על עדות שותף לעברה בלבד (כראייה יחידה ובלבדית), והפסיקה קבעה שתי הנחות (בשפה משפטית: חזקות עובדתיות), הניתנות לסתירה המאפשרות להתגבר על הקושי הטבוע בהוכחת קיומו של שוחד. החזקה הראשונה הינה כי מתת לעובד הציבור מאדם הנמצא עמו בקשר רשמי ניתנת בעד פעולה הקשורה לתפקידו של עובד הציבור. ההיגיון מאחורי הנחה זו הינו שאנשים לא נותנים איש לרעהו מתנות כדבר שבשגרה. לפיכך, אם אזרח נותן מתת לעובד ציבור הוא עושה זאת כדי ליצור מחויבות כלפי הנותן, וזאת, אפילו אם האזרח הינו ידיד של עובד הציבור. החזקה השנייה הינה שעובד הציבור המקבל מתת כזו לכל הפחות חושד כי המתת-ניתן לו בעד פעולה הקשורה בתפקידו. לדוגמה, אם חבר בוועדה מקומית לתכנון ובנייה מקבל מקבלן אלפי שקלים, חזקה עליו שהוא מודע לכך שהכסף ניתן לו בעבור מילוי תפקידו. בית המשפט הבהיר כי די בקיומה של אפשרות סבירה שבעתיד יצטלבו דרכיהם של נותן המתת ושל עובד הציבור בתוקף תפקידו כעובד הציבור כדי להקים חזקה כזאת.²⁴

²³ראו פס"ד שמעוני, פסקה 11.
²⁴דנ"פ 6162/99 בן עטר נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 10.1.00)

לוקח השוחד מכניס עצמו למצב של ניגוד עניינים ומשוא פנים, קרי, הוא מכניס עצמו למצב בינאישי שעלול להעיב על חובתו לפעול מתוך נקיון דעת גמור ולשקול אך ורק את טובת הציבור.²⁵ האפשרות הממשית להתפתחות מחויבות כזאת וסוג כזה של משוא פנים, כלומר, לחוש "חובה" לגמול לנותן השוחד, מנוגדת למחויבות החוקית של עובד הציבור לבחון אך ורק מה טוב לציבור.²⁶ זהו העיוורון של עיני צדיקים. הוא מתקיים גם בלקיחת שוחד וגם בפעולה בניגוד עניינים שאינה צומחת כתולדה של שוחד.²⁷ בד בבד, כאשר עובד הציבור לוקח שוחד מאזרח שנדרש לשירותיו, יש לכך פוטנציאל משחית מעבר למעשה המייד, בבחינת חציית הרוביקון של עובד הציבור והפיכתו ממשרת הציבור למי שפועל עבור עצמו ומשתמש לרעה בתפקידו הציבורי לטובתו האישית. עובד הציבור עלול להפסיק להיות נאמן לציבור ולאבד את היכולת לשרת אותו בנאמנות בעתיד. הפקת טובת הנאה אסורה כזו עלולה להפוך למתכונת הפעולה הרגילה שלו, כלומר לגרום לו לספק שירות רק למי שנותן לו שוחד, ובמהרה, לחפש ואף ליצור הזדמנויות, לקבל שוחד, כלומר להפוך את משרתו לקרדום לחפור בו למען עצמו ומקורביו. במקום משרת הציבור, הוא הופך את הציבור למי שמשרתים את צרכיו האישיים. מצב כזה כמובן פסול, ואם לא די בכך, אם הוא מתפשט הוא הופך את השירות הציבורי לבלתי הוגן, ו/או לכה שנתפס כבלתי הוגן – ולכן אין טעם לנסות להיעזר בו ללא מתן טובת הנאה. מעבר לפגיעה שנגרמת לשירות הציבורי ולעובדי הציבור, פגיעה באמון הציבור מייצרת נזק נוסף. ההשלכות של אובדן אמון כזה יכולות להיות מרחיקות לכת, עד כדי סיכול פעולתו של השירות הציבורי. לפיכך הפקת הנאה אישית על ידי עובד ציבור כמוסבר לעיל הינה מושחתת, גם אם לקיחתה לא מובילה לפגיעה מיידית נוספת באינטרס הציבורי (באמצעות סטייה מן השורה על ידי עובד הציבור).

לקיחת שוחד אינה העבירה היחידה שנועדה להיאבק בשחיתות שלטונית. עבירה אחרת היא עבירת מרמה והפרת אמונים, סעיף 284 לחוק העונשין – התשל"ז – 1977,²⁸ שאחד ממופעי המרכזיים הוא פעולה בניגוד עניינים בנסיבות מחמירות, אף שהנסיבות שמדובר בהן אינן לקיחת שוחד, וניגוד העניינים אינו תוצאה של שוחד.²⁹ הרציונל של העבירה, בדומה לזה של עבירת השוחד, הוא להגן על היושרה של עובד הציבור ובאופן

²⁵ להרחבה ראו: מרדכי קרמניצר ודורון נבות. 2009. "לשאלת פליליותה של פעולה של עובד הציבור במצב של ניגוד עניינים." אצל דפנה ברק-ארז, דורון נבות ומרדכי קרמניצר (עורכים) *ניגוד עניינים במרחב הציבורי*. ירושלים ואון שריג; המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון כרמל.

²⁶ המתת עלולה לפעול גם בכיוון ההפוך ולהביא את עובד הציבור לפעול נגד הנותן מתוך תחושת אי נעימות או מצפון רע ביחס למתת שקיבל.

²⁷ יובל פלדמן וגיא פרבר. 2019. *אתיקה התנהגותית והמאבק בשחיתות שלטונית*. ירושלים; המכון הישראלי לדמוקרטיה.

²⁸ העבירה של מרמה והפרת אמונים אינה מבוססת על קבלת טובת הנאה בקשר עם מילוי התפקיד.

²⁹ נדגיש כי עבירת מרמה והפרת אמונים לא חייבת לכלול ניגוד עניינים. היא כוללת גם מצבים כמו קבלת מעטפות כסף, שאסורה גם אם היא לא חלק משוחד, וגם אם לא העמידה את עובד הציבור שקיבל את הכסף בניגוד עניינים. החפיפה בין העבירה לבין שחיתות שלטונית היא רבה, אך לא מלאה. יש מצבי שחיתות שנכון יותר להתייחס אליהם דרך עבירות חמורות וספציפיות יותר כמו שוחד (שוחד הוא במובן מסוים "סוג של" הפרת אמונים; אבל לא מקובל להתייחס כך אל שוחד מבחינה משפטית, שכן עבירת מרמה והפרת אמונים נחשבת פחות חמורה). לצד זאת, העבירה כוללת מצבים של מרמה, ומצבים של הפרת אמונים עקב להיטות יתר,

יותר ספציפי, להגן על היושרה של הפעולה השלטונית. הערך המוגן של שתי העבירות הללו נקבע על-ידי בית המשפט באופן זהה - הבטחת פעילותו התקינה של המנהל הציבורי והבטחת אמון הציבור במוסדות השלטון ובעובדי הציבור. בשתי העבירות, השוחד ועבירת מרמה והפרת האמונים, המוקד הוא היושרה הציבורית של עובד הציבור והגינות התהליך השלטוני, ולא תוצאה כלשהי. לשון אחר, התנהלותו בפועל של לוקח השוחד בעקבות השוחד שקיבל או סטייה מן השורה של עובד הציבור הפועל תוך שהוא מצוי בניגוד עניינים מובהק אינם נדבך הכרחי בעבירה. למי שלוקח שוחד, או למי שמצוי בניגוד עניינים בנסיבות מחמירות, יש נטיה לסטות מן השורה ולנהוג באופן פסול בגלל השוחד או ניגוד העניינים בנסיבות החמורות בהם הוא מתרחש. אולם, מבחינת יסודות העברות הללו - נטייה זו לא חייבת להתממש במציאות.

יש סיבות נוספות לכך שההתנהלות גופא, מעבר ללקיחת השוחד והמצאות בניגוד עניינים בנסיבות מחמירות, אינה חלק אינטגרלי מהעבירות הפליליות הללו, אף כי היא לרוב נלווית להן. בחברה מתקדמת קשה מאד להגדיר את האיסור במונחים של פגיעה בטובת הציבור, שכן יכולות להיות השקפות סבירות שונות לגבי התקיימותה של פגיעה כזו. לכן, לא ניתן להגן עליה ישירות במשפט הפלילי. אולם, הטוב המשותף והחיים הדמוקרטיים תלויים בעובדי ציבור ברי לב, הפועלים מתוך ניקיון דעת וללא הטייה, לשם קידום טובת הציבור (כפי שהיא נתפסת על ידם). הנוכחות של מעשי שוחד בתוך המערכת הציבורית עלולה בסבירות גבוהה לשבש את המוטיבציה של עובדי הציבור לפעול בלי שהם מקבלים קודם אתן. שלא לדבר על כך ששוחד עלול בסבירות גבוהה לפגוע בשיקול הדעת ובענייניות פעולת המנהל. שוחד גם מפלה לרעה אזרחים ישרים לעומת נותני שוחד. מכאן, פגיעתה הקשה של העברה בטובת הציבור ובאמון הציבור, שמודע, ולו באופן כללי, לנזקים הפוטנציאליים העצומים שיש לשירות ציבורי מושחת, שמגלה סובלנות לקבלת טובות הנאה פרטיות. יש הצדקות עקרוניות ומעשיות, אפוא, לפרוס את הרשת של האיסורים הפליליים על השלב בו נוצר ניגוד עניינים מבחינת עובד הציבור בין האינטרס הציבורי שהוא אמור לשרת לבין אינטרס אישי שלו. כך בעברה של הפרת אמונים, כך גם בעברה של לקיחת שוחד, שבה לקיחת טובת הנאה בהבנה שהנותן מצפה לתמורה במישור התפקודי של הלוקח מגשימה את מלוא האיסור. וזאת, גם אם בהמשך לא נעשה דבר על ידי עובד הציבור, ואף אם לא הייתה זו כוונתו מלכתחילה לתת תמורה. מוצדק להטיל אחריות פלילית גם במקרה זה משום שגם אם אין כוונה כזו מלכתחילה

שאינם שחיתות במובן של קידום עניינים פרטיים. לשון אחר, עובד ציבור יכול להפר אמונים באופן פלילי גם אם הוא עושה זאת שלא למען קידום עניינו הפרטי. אבל ככלל לא מקובל להתייחס לשחיתות שלטונית אם אין מאחורי ההתנהגות הפסולה ניסיון לקדם אינטרס פרטי.

בעת לקיחת המתת היא עלולה להיווצר אחר כך מתוך הכרת תודה כלפי הנותן ; וגם מן הטעם שעובד הציבור לוקח השוחד עובר תהליך השחתה.

לפיכך, לא ניתן לדרוש בתחום הפלילי שעובד הציבור יפעיל שיקול דעת מיטבי ואפילו שיקול דעת סביר, אבל ניתן ומתבקש לדרוש שלא יעמיד עצמו בסכנה של הטיית שיקול דעתו. האינטרס הציבורי הוא שעובדי הציבור יהיו ברי לב, כלומר מפעילים את סמכויותיהם בנקיון דעת וללא הטיה. שירות ציבורי שאינו עומד באמת מידה זו אינו יכול לפעול כהלכה, וממילא לא יהיה ראוי לאמון הציבור. השאלה הנוגעת לסטייה מן השורה - מהו טיבו המדויק של האינטרס הציבורי בהקשר מסוים, מהם היקפו וגבולותיו, מה פוגע בו ומה מקדם אותו היא קשה ביותר, ועשויים להתקיים בקשר אליה חילוקי דעות ענייניים. לאור קשיים אלה, המחוקק לא מצא לנכון להתנות את הפליליות בהוכחה מעל לספק סביר של התקיימות סטייה מן השורה. כלומר, בדומה לאיסור על לקיחת שוחד, האיסור על הפרת אמונים אינו מותנה בכך שעובד הציבור שקל בפועל שיקול זר או סטה מן השורה. די בפוטנציאל הסיכון המשמעותי להטיית שיקול הדעת עקב ניגוד העניינים כדי להכניס את הפעולה, שנעשתה במצב של ניגוד עניינים, לתחום האסור. כדי לא לשים מכשול בפני עיוור, קובע הדין איסור על עצם הפעולה במצב של ניגוד עניינים מובהק.

אף כי הממד הסובייקטיבי בשחיתות הוא משמעותי מאוד ומהווה חלק מרכזי בפסול שבהתנהגות, היסוד הנפשי בעבירת השוחד ובעבירת מרמה והפרת אמונים הוא מחשבה פלילית רגילה, קרי, מודעות של עובד הציבור לכל רכיבי היסוד העובדתי. במלים אחרות, היסוד הנפשי לא חייב לכלול מודעות לפסול שבמעשהו, לכך שהדין בישראל אוסר על שוחד או על הפרת אמונים או שמעשהו נופל בגדר אחד האיסורים האלה. הסכנה שהמשפט הפלילי מבקש להתמודד איתה איננה מתייחסת רק לעובדי ציבור מושחתים, שמודעים היטב לטיב הפסול של מעשיהם, ובכל זאת נוקטים בהם. בה בעת, הפסיכולוגיה האנושית היא כזאת שאנשים נוטים לעשות מעשים פסולים בלי להכיר בטיבם הפסול.³⁰ הם עשויים להיות מודעים לכך שהם עושים מעשה שנחשב אסור או פסול בעיני אחרים, אך נוטים למצוא הצדקות להפרת האיסור על ידם, תוך שהם מרשים לעצמם להחריג את עצמם מהנורמה. הוספת הדרישה של מודעות לפסול כחלק מהיסוד הנפשי תצמצם מאוד את תחולת העבירה, ותשאיר את החברה ללא הגנה פלילית נגד מקרים רבים של ההתנהלות המושחתת.

מטעמים דומים, אך לא זהים, לא נדרשת גם מודעות לערכים המוגנים על ידי האיסורים ולכך שהמעשה פוגע בהם. מבחינת המחשבה הפלילית במקרה של שוחד, די בכך שעובד הציבור מודע לכך שהוא עובד ציבור

---

³⁰ראו על כך: יובל פלדמן וגיא פרבר. 2019. אתיקה התנהגותית והמאבק בשחיתות שלטונית. ירושלים; המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ושקיבל טובת הנאה מאדם אחר במטרה או בצפייה להשפיע על מילוי תפקידו כדי שיתקיים היסוד הנפשי. ודוקו: גם אם עובד הציבור חושב שאין מדובר בטובת הנאה אסורה או חושב שהוא לא יהיה מושפע מטובת ההנאה, או שאין לו כוונה לגמול לנותן טובת ההנאה, אין בכך כדי לגרוע מאשמתו. במקרה של עבירת מרמה והפרת אמונים די בכך שעובד הציבור מודע לאינטרס הנוסף שיש לו, מודע להתנהגותו ומודע לכך שהוא עובד הציבור, כדי שיתמלאו מרכיבי היסוד הנפשי בעבירת מרמה והפרת אמונים. אין צורך שעובד הציבור יידע שהמצב שהוא שרוי בו נחשב מבחינת החוק כמצב של ניגוד עניינים או ניגוד עניינים מובהק או שהוא מהווה עברה פלילית.³¹

נבהיר כי תכלית המאבק בשחיתות אינה רק או בעיקר עניין מוסרי. הרציונל שנלווה למאבק המודרני בשחיתות הציבורית – להבדיל אולי מהאופי המוסרי שהיה למאבק בעידן העתיק ובמחשבה הרפובליקנית שהייתה מקובלת בהגות המדינית בעידן הטרום מודרני - צומח בעיקר מהגיון הפעולה השלטוני, ואין לנתק בין השניים. המאבק הפלילי בשחיתות שלטונית מבוסס על תובנה בסיסית שכל חברה זקוקה לעובדי ציבור, נבחרים וממונים, שמשמשים בסמכות השלטונית למען הציבור. הדבר מותנה בכך שהם יקבלו החלטה כשלנגד עיניהם שאלה אחת - איזו החלטה תשרת את הציבור בצורה הטובה ביותר. כדי שטובת הציבור תהיה לנגד עיניהם, אסור ששיקול דעתם יהיה מושפע משיקולים זרים, כאלה שאינם נוגעים לטובת הציבור. שיקול דעתם צריך להיות ענייני ונקי, כלומר עליהם להיות נקיי דעת. אחרת, רב הסיכוי שהם לא יקבלו החלטה לטובת הציבור אלא לטובתם האישית. כדי למנוע מעובדי הציבור לנצל לרעה את סמכותם, לשקול שיקולים אישיים זרים או להיכנס למצבים בהם יש סכנה שיפעילו את שיקול דעתם בצורה לא עניינית, צריך לנקוט שורה של צעדים, החל מחינוך וכלה בענישה.

שוחד היא עבירה חמורה יותר מעבירת מרמה והפרת אמונים משלושה טעמים. ראשית, בלקיחת שוחד יש היבט של הפקת טובת הנאה אסורה שאין בהכרח בעבירת מרמה והפרת אמונים. יתר על כן, לוקח השוחד יוצר בעצמו את ניגוד העניינים בכך שהוא לוקח שוחד, ואילו מי שפועל מתוך ניגוד עניינים לא בהכרח כונן את המצב של ניגוד העניינים; כלומר, עובד הציבור עלול להימצא במצב של ניגוד עניינים מבלי שהוא גרם לו או תרם להיווצרותו באופן פעיל. שנית, ככלל, פוטנציאל ההשחתה של לקיחת שוחד, כפי שתואר לעיל, הוא גדול יותר מאשר בהפרת אמונים. שלישית, האיסור על לקיחת שוחד הוא בגדר עברה קלאסית, עתיקת יומין, ולכן גם אינטואיטיבית ומובנת. האיסור בשוחד גם ספציפי יותר, ברור ומוגדר יותר, וקל יותר להימנע ממנו. במלים

---

³¹מרדכי קרמניצר, דורון נבות ואחרים. 2008. *מרמה והפרת אמונים – בחינה ביקורתית והמלצות חקיקה*. ירושלים; המכון הישראלי לדמוקרטיה.

אחרות, האנטי-חברתיות בלקיחת שוחד גדולה יותר, ככלל, מזו שבהפרת אמונים. ההבדל הזה מתבטא בעונשים שנקבעו על ידי המחוקק לעברות השונות: עשר שנות מאסר לשוחד, ושלוש שנים להפרת אמונים.

עם זאת, יש מעשים של הפרת אמונים שהמרחק בינם לבין שוחד קטן מאוד. למשל, כאשר עובד הציבור יצר את ניגוד העניינים או כאשר מדובר בעניין אישי מובהק ומשמעותי שלו. יתר על כן, ניגוד עניינים חריף מאד עלול להצמיח פוטנציאל להטיית שיקול דעת שעולה על הפוטנציאל הכרוך בטובת הנאה קטנה שניתנה כשוחד.

אם כן, הגדרת דפוסי ההתנהגויות הללו כעבירות פליליות (לחילופין: עברות של שחיתות שלטונית) הן חלק מהגנה של המדינה על החברה מפני ניצול לרעה של הסמכות השלטונית. אכן, לפי הדין בישראל, נטילת שוחד והפרת אמונים "מסוכנות הן לחברה ולסדרי הממשל. הן מכרסמות בעבותות הקושרות אותנו כבני חברה אחת. הן מפרות את האמון של פרט בפרט, ושל הפרט בשלטון. הן מעודדות זלזול ברשויות הציבור ובעובדי הציבור. הן מטפחות ציניות כלפי רשויות המינהל וכלפי הסדר החברתי הקיים. הן פוגמות באמון של הפרט בתפקודו של הכלל, ובכך מערערות את היציבות החברתית..."³². בה בעת, כאמור, יש לעבירות של שחיתות שלטונית מאפיינים מיוחדים. קשה להגדיר את האיסורים האלה באופן פשוט וממצה. לא ניתן לאפיין אותן באמצעות תוצאה של נזק ישיר לציבור, שכן, כאמור, לעתים קרובות השאלה של טובת הציבור או רעתו הינה שנויה במחלוקת. באופן דומה, אין זה נכון להגדיר את האיסורים הפליליים האלה רק על בסיס חריגה מתהליך מקובל, מכיוון שהמציאיות מזמנת מצבים יוצאי דופן המחייבים התנהלות בלתי שגרתית.

לא אחת עבירות של שחיתות שלטונית הן קצה קרחון של פעילות עבריינית שנועדה לאפשר אותן או לכסות עליהן, כגון זיוף מסמכים, מרמה במסמכי תאגיד, שיבוש חקירה או משפט. זאת ועוד, עברה של שחיתות שלטונית עלולה להיות קצה חוט של דפוס התנהגות מושחת שהוא שיטתי או סדרתי. להתנהגות מושחתת שעוברת מבחינת העבריין "בשלום" יש אפקט של השחתה אצל העבריין, במובן זה שהיא מזמינה להמשיך בה, ואף להתמיד בה. לרוב, מתקיימים התנאים האובייקטיביים והסובייקטיביים לפעולה מושחתת, ובראשם ההזדמנות, המערכת המגוננת, הפיתוי, והביטחון של העבריין שלא ייתפס או שיצליח לחמוק מעונש. מצטרפת אליהם חציית הרוביקון הפסיכולוגית שבמעשה המושחת שנעשה, המזמין המשכיות. כאשר מערכת אכיפת החוק מגיבה בוותרנות או בסלחנות כלפי מעשים מושחתים, ניתן אות ירוק להמשיך בהם (ראו לדוגמה את ההחלטה לזכות את אהוד אולמרט בפרשת החשבוניות הפיקטיביות בשנת 1997).

---

³²בג"ץ 7074/93 סויסא נ' היועץ המשפטי.

התוצאה של המתואר כאן היא שמחקירה בחשד לעבירה ספציפית, כאשר מערכת אכיפת החוק נאבקה ברצינות בשחיתות מתפתחת לא אחת חקירה רחבה ומקיפה על סדרה של חשדות נוספים, שחלקם מתגלים רק לאחר פתיחת החקירה. זאת ועוד, לעתים דבר היוודע קיומה של חקירה מוביל עדים בכוח למסור עדות ומידע לגורמי החקירה. יש הצדקה מלאה למאמץ חקירתי גדול במקרים האלה, וככל שמדובר באישיות בכירה יותר שהיכולת שלה לפעול באופן מושחת הינה רחבה יותר והשלכות התנהגותה הינן רחבות ומפושטות יותר- הצדקה זו מתגברת. כאמור, יש גם מקום לסברה שמי שחצה את הרוביקון של התנהגות מושחתת, עלול לטבול עד צוואר בהתנהגויות כאלה. לצד זאת, הקושי בחשיפת עבירות שחיתות מצדיק מתן משקל מיוחד לשיקולי הרתעה. כלומר, עובד ציבור אשר עבר עבירת שוחד ייענש בחומרה – לא רק כגמול על כישלונו במילוי תפקידו באופן הוגן, אלא גם כדי להביע את סלידת החברה ממעשי השוחד, וכדי להרתיע עובדי ציבור אחרים מלנהוג בצורה מושחתת.³³ ככול שמדובר בנושא משרה בכיר יותר, השיקולים הללו מתעצמים. התוצאה היא שהטיפול בעבירות שחיתות עלול להיראות כמבטא ממד אישי, שעלול להתפס כ"רודפני" למרות שאיננו באמת כזה. אין זה מפתיע, אפוא, שלא אחת עובדי ציבור בכירים שהורשעו בפלילים, או אלה המקורבים להם, טוענים בתוקף כי המערכת רדפה אותם. כך במקרה של אריה דרעי,³⁴ כך במקרה של אהוד אולמרט,³⁵ שמעון שבס³⁶ ואחרים. מה-גם שקל להעלות את טענת הרדיפה; אין עלות בצידה,³⁷ וכפי שנראה להלן בעצם העלאתה טמונים יתרונות לא מבוטלים למי שמשמיע אותה.

לנוכח הצורך של בני-אדם להרגיש שהם מוסריים (נקודה עליה עמדנו כבר בקצרה),³⁸ סביר להניח שרבים מהמושחתים משוכנעים - ולכל הפחות משכנעים עצמם - שאין במעשיהם שום פגיעה בציבור, ושנאמנותם לציבור הייתה ונתרה ללא דופי. עצם העובדה שמעשה מסוים ננקט על ידם כמעט מעמידה אותו בחזקת כשרות מוחלטת מבחינתם, לפחות ברמה המהותית של פעולה שאינה פוגעת בטובת הציבור. העובדה שהן בשוחד והן בהפרת אמונים, האיסורים מסתפקים בכך שההתנהגות יצרה סיכון לפגיעה בטובת הציבור, ואין דורשים שטובת הציבור תיפגע בפועל, מסייעת להלך המחשבה הזה. ניתן אף להניח שחלק ממי שנוהגים באופן מושחת אינם מסוגלים לראות ולהכיר בנזק שנגרם בפועל לציבור, גם כאשר נזק כזה. תימוכין לכך

³³ראו גם פס"ד כהן וקירשנבאום, פסקה 3.

³⁴בן חיים, 2022.

³⁵אהוד אולמרט. 2018. *בגוף ראשון*. ראשון לציון: ידיעות אחרונות.

³⁶שמעון שבס. 2020. *חבר*. ראשון לציון: ידיעות אחרונות.

³⁷העדר העלות נכון במציאות של חוסר אמון במערכת אכיפת החוק. בנסיבות אחרות נבחר ציבור שתוקף בחריפות את המערכת עלול להצטייר כאחרון העבריינים, או להצטייר כמי שמחבל באופן לא לגיטימי ביסודות הדמוקרטיה.

³⁸ראו על כך: יובל פלדמן וגיא פרבר. 2019, ה"ש 40.

ניתן אולי למצוא ברטוריקה של עובדי ציבור בכירים שנתפסו במעשים מושחתים.³⁹ מה שיותר, מבחינתם, מהפעולה המושחתת הוא היסוד של התנהלות לא תקינה, ולכל הפחות - קבלת טובת הנאה. אין קושי מבחינתם לחיות עם המאפיין הזה בשלום. לא אחת הם מסתובבים עם תחושה של "מגיע לי יותר מההוקרה והשכר שקיבלתי".⁴⁰ לכן, אם הם מקבלים טובות הנאה אפשר שמבחינתם אין בכך אלא צדק מתקן, ומכל מקום, מדובר מבחינתם בזוטות. אברהם הירשזון, לדוגמה, טען כי הכספים שנטל במעילה מההסתדרות הם במהותם כספים שהגיעו לו על חשבון תנאי הפרישה שלו.⁴¹ שלמה בניזרי, שהורשע בלקיחת שוחד טען בנוגע לדירה שקיבל מהקבלן משה סלע, אמר "הורשעתי על מזגן, שולחן והלוואה... לא לקחתי שקל לכיסי למרות שקראו לי גנב. הואשמתני בשוחד כשמינתי את רעייתו של החבר הטוב שלי ואת גיסו, זו משרת אמון וזה דבר מקובל."⁴² אהוד אולמרט, שהורשע בלקיחת שוחד אמר "עשיתי שגיאות אבל לא קיבלתי שוחד ולא לקחתי שוחד."⁴³ יתרה מכך, בהלך רוח כזה, מבחינתם - הפקת טובת הנאה מהחלטה שכנראה ממילא היו מקבלים גם אילו לא היה להם אינטרס אישי, ושאינן בה שום נזק או דופי, אין הצדקה לאסור אותה; ואם היא אסורה, מדובר בעניין פורמלי גרידא.⁴⁴ ולמה צריכה להיות עינו של מאן דהוא צרה במה שקיבלו ככל שאין הם פוגעים בציבור?

לצד המנגנונים הפסיכולוגיים שקיימים אצל רוב האנשים, ולצד הנטייה של בכירים לחשוב שהציבור בכלל הוא זה שחייב להם, עובדי הציבור מושפעים מהעוצמה הפוליטית שלהם והאהדה הציבורית עליה הם נישאים. מכאן קצרה הדרך לתחושת "אני ואפסי עוד", ואף לתחושת עליונות מעל לחוק. מי שמינה בעצמו את היועץ המשפטי לממשלה והיועץ המשפטי חייב לו בשל כך, לא בנקל יראה עצמו כפוף לחוות דעתו המשפטית. מי שמזין את התחושות הללו אצל עובדי ציבור בכירים הם אנשי המעגל הקרוב שלהם. אנשים אלה מבקשים לרוב לשאת חן בעיני הבכירים, ולהשמיע באוזניהם את מה שהם חושבים שהבכירים רוצים לשמוע. לא אחת, עובדי ציבור בכירים גם נהנים מהעידוד של דמויות ציבוריות שונות.⁴⁵ כלומר, נבחר ציבור חיים לא אחת במעין בועה, עליה עמלים ואותה מטפחים סוגים שונים של מקורבים. אלה האחרונים מעניקים לנבחר הציבור את התחושה שהם בסדר, ושכל מקרה, גם אם הם יעשו משהו פסול, הם יכולים לסמוך על נאמנותם, עד כדי נכונות

³⁹ אף כי לא ברור שהדיבורים האלה הם דיבורים תמי לב, המשקפים מה שהם חושבים.

⁴⁰ ראו גם את האבחנות שמציע אילן רבינוביץ, איש תקשורת ופסיכיאטר, שהיה מקורב במשך זמן מה לבני הזוג נתניהו: <https://healthy.walla.co.il/item/3441454>

⁴¹ <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3423833,00.html>

⁴² <https://103fm.maariv.co.il/programs/media.aspx?ZrqvVq=HFMIJF&c41t4nzVQ=FEG>

⁴³ <https://www.haaretz.co.il/gallery/cinema/premium-MAGAZINE-1.9119216>

⁴⁴ בפוליטיקה האמריקאית אפילו היה שם לשחיתות שהתבססה בעיקר על שימוש במידע פנים וניגוד עניינים בנסיבות מחמירות אך לא החלטה מוטה שהתקבלה בניגוד מוחלט לאינטרס הציבורי - honest graft.
⁴⁵ לרבות מי שמתחזים להופיע בציבור כפרשנים מקצועיים, בעת שהם למעשה פועלים עבור הפוליטיקאי החשוד או הנאשם, בין אם התבקשו לכך על ידי אדם כלשהו ובין ביוזמה עצמית ובהתנדבות, ובין בבחינת "שלח לחמך על פני המים".

להקריב עצמם למען נבחר הציבור. כלומר, המקורבים מזינים את תחושת הכשרות והמוגנות שמתהווה אצל הבכירים.

לעתים, "העבודה המלוכלכת" עצמה נעשית על ידי המקורבים באופן שמאפשר לאיש הציבור תחושה של אי-מעורבות יחסית, וגם מאפשר לו אחר כך לשחק "ראש קטן". כלומר, הוא אומנם נהנה ממעשיו של אחר, אבל הוא לא ממש יודע לכאורה שהמקורב אליו סידר לו את טובת ההנאה, ובעבור מה. כך, לדוגמה, היה במקרה של אריאל שרון, שנהנה מתרומות אסורות בפריימריס בשנת 1999, אותן השיג עבורו בנו עמרי, בלי שהוא לכאורה ידע על כך. כך גם היה לכאורה ביחסים בין שולה זקן לבין אהוד אולמרט, והם לא היחידים.

תחושת הכשרות האישית והמוגנות לעיל מתקיימת לצד האמונה של חלק מנבחר הציבור שרובו המכריע של הציבור אינו מבין מהי פוליטיקה באמת. בכלל זה, הציבור אינו מבין באמת עד כמה נבחר הציבור תורם לו, תוך השקעה של כל מרצו ומעייניו, ועד כמה הוא ראוי לגמול.⁴⁶ כלומר, מבחינת נבחר הציבור קיים פער בין מה שאסור מבחינת החוק היבש לבין מה שראוי היה שיהיה אסור. הנורמות הלגאליות הן, לשיטתו, במידה רבה פרי של בורות וצביעות. לפיכך, אף כי הפוליטיקאי מבין היטב, ככלל, שמה שהוא עושה הינו אסור מבחינת החוק, לא אחת הוא סבור שהאיסור אינו מוצדק, ומכל מקום שהפרת האיסור אינה מבטאת חומרה של ממש. חשוב וחיוני כמובן מבחינתו שלא להיתפס. לכן, על פי רוב עובד ציבור שמעורב בשחיתות יסווה את התנהלותו המושחתת וישווה לה אופי של התנהגות רגילה. במקרים רבים, הוא יעדיף שטובת ההנאה לא תגיע אליו באופן ישיר אלא למי ממקורביו, לרוב אלה שהוא סומך על נאמנותם המוחלטת כלפיו. הוא יעדיף טובת הנאה שהיא לכאורה פחות מזוהה וצבועה, ופחות בולטת כשוחד. מבחינה זו, עדיפה טובת הנאה ששווה כסף, כגון מימון כנס, אירוע, פרסום כזה או אחר, מאשר המזומנים עצמם. דרכי שוחד שהיו על המוקד המשפטי והציבורי והוקעו עליו - עדיף להימנע מהן, ולחפש נתיבים חדשים - מסילות שוחד שעדיין לא נחרשו.

היצירתיות של המושחתים הבכירים וההתחדשות הבלתי פוסקת של דפוסים של התנהגות מושחתת עקב כך, מקשים על ההתחקות אחרי מעשים פסולים. מכאן גם הצורך להשתמש בחוק בביטויים רחבים, כמו "טובת הנאה" ובהוראות ההרחבה השונות באיסור על לקיחת שוחד, ויש גורסים שלכן מתחייב גם שהעברה של הפרת אמונים תהיה רקמה פתוחה.⁴⁷

⁴⁶מצב זה, ככל שהוא מתאר נכונה את המציאות, אינו ייחודי לישראל. ראו על כך: Mark Philp. 2007. *Political Conduct*. Oxford: Oxford University Press.

⁴⁷ אנו סבורים כי צריך להגדיר באופן יותר ספציפי את תחולת העבירה. ראו על כך: קרמניצר, נבות ואח', 2008. *מרמה והפרת אמונים – בחינה ביקורתית והמלצות לחקיקה*.

מאפיין אחר של עבירות שחיתות הינו שהנזק מושת על כלל הציבור, וכשיש קורבן ספציפי, הוא לא בהכרח יודע זאת (לדוגמה, קבלן שהפסיד קבלת עבודת בנייה במכרז ממשלתי בגלל שקבלן אחר שילם שוחד וזכה). יתרה מכך, לעתים לא רק שאין קורבן אינדיבידואלי ואין מתלונן, אלא שהפגיעה בציבור אינה מוחשית. היא אינה ניתנת בהכרח לאומדן כספי. מהות העברה היא לרוב פוטנציאל לפגיעה באינטרס ציבורי, ואין הכרח שהפוטנציאל יתממש. היעדרם של מתלוננים שנפגעו באופן ישיר וספציפי מעבירות שחיתות עלול להזין טענות בדבר רדיפה מצד מערכת אכיפת החוק. בה בעת, אם מאמינים ששחיתות פוליטית היא תופעה כללית או לפחות מאד ממושטת בקרב נבחרי הציבור, ממילא עולה השאלה - מדוע פלוני נחקר ולא אלמוני.

להעדר קורבן ספציפי לעבירות השחיתות יש השלכות שליליות נוספות על המאבק הפלילי והתמיכה בו. לא אחת מה שמצית את העניין הציבורי, את רגשי הזעם והעוינות שלו כלפי מבצע העבירה ואת ההזדהות עם אכיפת החוק הוא הקורבן האינדיבידואלי - הספציפי - מי שפגעו בו, הטילו בו מום, השפילו אותו, הכאיבו לו, ואף קיפחו את חייו (כמו במקרים של אלימות בכביש). במיוחד מתקיים רגש כזה כאשר הציבור יכול לראות את עצמו בנקל כמי שהיה עלול להיות בנעלי הקרבן ויכול שיהיה כזה בעתיד. ניתן להעריך שראש ממשלה שהיה נאשם באינוס, במעשה מגונה, בגרימת חבלה חמורה לא היה מעז לדבוק בכיסאו אלא היה מתפטר מיד (ראו פרשת הנשיא קצב). ואם היה מעז, מפלגתו והציבור לא היו מניחים לו. תמור מכך, בנסיבות כאלה הנאשם יכול להפוך עצמו לקורבן. הוא הקורבן של המערכת שרודפת אותו, ומכאן שציבור רחב ייטה להזדהות איתו.⁴⁸ זוהי, אגב, הנטייה של מנהיגים פופוליסטיים: להציג עצמם כקורבן, כדי לייצר דמיון עם הציבור הרחב אותו הם מייצגים. בבחינת – "אחים ושותפים אנחנו: האליטה מתנכלת לי כשם שהיא מתנכלת לכם, ואף האליטה מתנכלת לכם באמצעות התנכלותה לי."⁴⁹

מכיוון שלרוב אין מתלונן ספציפי שיכול לספק פרטים מהחוויות שעבר ולשפוך אור על הנעשה, גורמי האכיפה תלויים במתווכים – כמו עמותות ועיתונאים – ובאיסוף עצמאי של חומר. יש לכך שני חסרונות. האחד, הדבר מקשה על גורמי האכיפה לדעת מתי התרחשה התנהלות מושחתת שיש לאסוף ראיות לגביה. השני, האקטיביות הזו של גורמי האכיפה מקלה על המושחתים ותומכיהם להציג את הפעלתנות הנדרשת כהתנכלות, רדיפה ואכיפה סלקטיבית. העדר הקורבן האינדיבידואלי אף תורם באופן שלילי, גם אם בעקיפין, לאפיון עמום ושאינו בהכרח משכנע של הערך המוגן של עבירות השחיתות (לצד גורמים אחרים, אולי בגלל הרתיעה של בתי המשפט להגדיר את היושרה או ניקיון הדעת של נבחר הציבור כיסוד עליו מבקשים להגן בעבירות השוחד והפרת

---

⁴⁸אנו מבקשים להודות לד"ר דנה בלנדר שהעלתה בפנינו את הסוגיה.
⁴⁹ראו על כך: דני פילק. 2006. *מפולזים והגמוניה בישראל*. תל אביב: רסלינג.

האמונים).⁵⁰ באופן יותר ספציפי, יש בדין הישראלי פסיקות שמדגישות את אמון הציבור בשלטון כערך המוגן של עבירות השחיתות.⁵¹ ככל שהאיסורים הפליליים האלה נתפסים כאיסורים שמגנים רק או בעיקר על הדימוי של השלטון ועל אמון הציבור בו (ולא על ניקיון הדעת של עובד הציבור), נחלש האופי האנטי חברתי של האיסורים, ומיטשטשת חומרת המעשים בעיני הציבור. על הבסיס הזה מפעילים הנוגעים בדבר, הפוליטיקאים, מערכה שתכליתה לעוות את התודעה הציבורית ולעקר את היחס השלילי כלפי האיסורים הללו. כאמור, העברה של מרמה והפרת אמונים יוצרת קושי מיוחד נוסף, הנעוץ בכך שאין היא מוגדרת באופן ברור, ואינה עומדת בדרישות עקרון החוקיות, קרי, "אין מענישים אלא אם כן מזהירים תחילה". האופי הזה שלה גם מקרב אותה מבחינה מהותית למתכונת של הפרה אתית או עברת משמעת, מה שכמובן מחליש את מעמדה כעברה פלילית משמעותית.

למורכבות הזו גם משמעות אובייקטיבית במסגרת קשיים באכיפה, שכן מערכת אכיפת החוק עצמה איננה פטורה מהחשיבה המיתית לפיה עובדי ציבור בכירים, לא כל שכן ראשי ממשלות, לא יתלככו בזוטות ולא יפגעו באינטרס הציבורי בהחלטות גורליות. קיים קושי להצמיד התנהגות מושחתת לאנשים שהם סמלי שלטון וסמלי מדינה. המושחתים מנצלים לפחות חלק מהדברים שהצגנו כדי להסוות את מעשיהם וכדי לתקוף את מי שמבקר אותם. הדברים הללו מסייעים להבין מדוע מאבק בשחיתות ציבורית הוא כמעט תמיד גם מאבק על דעת הקהל ועל האופן בו הציבור מפרש שחיתות, מפרש התנהגויות פסולות ומפרש את התנהלות מערכת אכיפת החוק בתחום זה. סוגיות אלה יעסיקו אותנו בפרק הבא.

---

⁵⁰נקי דעת, פרושו שנטייתו של האדם לשקול דברים באופן ענייני, הוא מעוניין לשקול דברים באופן ענייני, ואין אינטרסים אישיים שמפריעים לו שלקול שיקולים ענייניים בלבד. בית המשפט לא אימץ את השקפת נקיון הדעת כאינטרס המוגן הבלעדי או הדומיננטי.
⁵¹ ראו על כך: קרמניצר מרדכי וליאת לבנון. "עד היכן תתרחב עוד עבירת השוחד."

פרק שלישי: המאבק על דעת הקהל

ברמה ההצהרתית כמעט כולם נגד שחיתות שלטונית (כמו גם נגד אלימות וגזענות). בפועל, במעבר שבין הצהרות מופשטות לבין התייחסות קונקרטיה, בין תיאוריה לבין עמדה ציבורית, כאשר מדובר בהוקעה של אנשים שסרחו בתחום השחיתות השלטונית או בהערכה של מעשים שנעשו בנסיבות ספציפיות, דעת הקהל רחוקה מלהיות אחידה. היא אינה מתאחדת בגיויים של כל מי שהיו מעורבים בעבירות של שוחד ומרמה והפרת אמונים, לא כל שכן במי שנאשמים בכך והם מבחינת המשפט הפלילי, בחזקת חפים מפשע. אין ספק שמי שמנצל זאת הם חשודים, נחקרים, נאשמים - ובשנים האחרונות גם מורשעים. בפרק זה נבקש להבין מה הם הגורמים שהופכים את דעת הקהל לחצויה בסוגיה שלכאורה אמורה להיות מעבר למחלוקת, וזאת כדי לסלול את הדרך לתובנה שמאבק פלילי בשחיתות יסבול לא אחת מתמיכה ציבורית חלקית בלבד. קל יחסית לשכנע לפחות חלק מהציבור בחפותם של בכירים, ובטענות אודות רדיפתם. חילוקי דעות ציבוריים ביחס להליכים שנקטים כפי מי שנחשדים בשחיתות אינם מלמדים בהכרח על ליקוי במערכת אכיפת החוק. דוגמה לקלות היחסית בה ניתן להשחיר את פניה של מערכת האכיפה כאשר היא נאבקת בשחיתות השלטונית היא הטענה המושמעת תכופות כלפיה שהיא מתמקדת באדם, במי שמיוחסת לו העברה, ולא בעבירה עצמה. אלא מאי? העבירות של שחיתות שלטונית הן עברות מיוחדות, שונות מן העבירות הרגילות. אלה עבירות שעניינן הפרת חובת הנאמנות לציבור, חובה המוטלת על עובד הציבור בתור שכזה. ולכן, חייבים להתמקד בו. אין מנוס, לכן, מלהתמקד בעושה העבירה, ואין מקום לבוא בטרזוניה כלפי מערכת האכיפה על שהיא עושה כן.

אנשים חלוקים לגבי שיפוט של מקרים קונקרטיים, שנטען לגביהם שהם פליליים או פסולים מבחינה ציבורית.⁵² בין שאר הגורמים לכך, הם מושפעים מיחסם כלפי עובד הציבור – נבחר או ממונה – מבצע המעשה. לגבי רבים, היחס הזה משפיע על האופן בו הם שופטים את התנהלותו. בכל העולם אנשים נוטים לגלות סלחנות למעשיהם של פוליטיקאים שהם בחרו בהם, בהשוואה לאזרחים שהמפלגה שהצביעו עבורה אינה מיוצגת בממשלה או בעמדת כוח.⁵³ ברור גם שיחסו של הציבור לאיש ציבור הנחשד או מואשם בשחיתות שלטונית מושפע, במידה כזו או אחרת, מהערכת תפקודו של אותו איש ציבור בתחומים שהוא מופקד עליהם. הדעות חלוקות גם באשר לרמת הביטחון הנדרשת כדי לחרוץ משפט ציבורי, ויש הסוברים כי אין מקום למשפט ציבורי כל עוד לא נחרץ הדין בהליך הפלילי.

אצל חלק מהציבור רווחת הנטייה לראות בשחיתות השלטונית חלק בלתי נפרד של הפוליטיקה הראלית, זו שחותרת לצבירת כוח ולריכוז של כוח, ולכן מבחינתו, הרוב הגדול של הפוליטיקאים נגוע בשחיתות. מדובר מבחינת חלק זה של הציבור במעין גזירת גורל שיש להשלים איתה, ולכן אין טעם להעניש פוליטיקאים מושחתים, מה גם שענישה כזו תהיה סלקטיבית בהכרח נוכח ההשתרעות הרחבה מאד של התופעה. הבחירה בין פוליטיקאים צריכה להיות בנוגע לסוגיות אחרות.⁵⁴ לצד זאת, אין להתעלם מהתועלת המופקת מקיומה של שחיתות שלטונית מבחינת חלק מהציבור הרחב, בייחוד כזו שאינה מטופלת כראוי או שממוסגרת באורח חיובי. יש בכך שחרור כללי מכוחן המחייב של נורמות מגבילות, הזמנה ומתן הכשר לעיגול פינות ולהפרות חוק (קבלת מתנות על ידי עובדי ציבור, דיווח כוזב, העלמת מס). עלול להיות חיבור לנרטיב רחב יותר אודות עצמנו ומנהיגינו והאופן בו פועל העולם: להיות צודק, מוסרי והגון נתפס כחולשה, נאיביות, חוסר בשלות ופועל נגד האינטרסים שלנו. עלינו, ועל מנהיגינו, להיות חזקים, חסרי עכבות ומעצורים, ערמוניים, גם נבזים, "לסדר את האחר", להוליך אותו שולל. טיעון דומה, שמי שמפלגתו נמצאת בשלטון ייטה יותר לקבלו, הינו שהפוליטיקאי המושחת נמצא בקבוצה של הפוליטיקאים המוצלחים והמצליחים. מדובר במי שהם חדורי מטרה ואינם בוחלים באמצעים, אין להם מעצורים ואין להם אלוהים. הם אלה שיביסו את היריב או האויב באמצעים שפלים ואת המתחרה באמצעים מגונים, כמו שקר, הונאה וגניבת דעת. מי שרוצה בפוליטיקאים כאלה - ולפי מייקל וולצר

---

⁵² בשנים האחרונות התפתחה כתיבה נרחבת על שיפוט פוליטי בחברה דמוקרטית, ובכלל זה הסברים שונים לכך שאנשים שופטים אחרת את המציאות הפוליטית. על הסברה כי אפשר וצריך לפתח שיפוט דמוקרטי מנומק ורציונלי, ולהעריך איכויות של שיפוט גם בלי להניח קיומה של אמת מוחלטת והסכמה ערכית רחבה, ראו:

Zerilli, Linda.M.G. 2016. *A Democratic Theory of Judgment*. University of Chicago Press, Chicago.

⁵³ Chang, Eric. C. and Kerr, Nicholas. N. (2017) "An Insider-Outsider Theory of Popular Tolerance for Corrupt Politicians." *Governance* 30 (1): 67-84.

אנחנו צריכים לרצות באנשים כאלה שישרתו אותנו⁵⁵ - צריך להיות מוכן לחבילה השלמה, וזו כוללת גם שחיתות שלטונית. במקרים אחרים, נערך מאזן בין כל מה שחיובי באותו פוליטיקאי לבין העברות המיוחסות לו, ותוצאת המאזן עשויה להיות שהעברות בטלות בששים לעומת מעלותיו והישגיו.⁵⁶ לכך מצטרפת לעתים הגישה שנוכח כישוריו והישגיו, בעצם מותר לו או לפחות לא נורא אם גם עשה, תוך כדי כך, לביתו, בבחינת "לא תחסום שור בדישוי". גישה כזו מתחזקת במקרים בהם המנהיג נתפס כמייצג הציבור הפשוט והאותנטי נגד האליטה המאיישת את מערכות אכיפת החוק. נגד האליטה הישנה והמושחתת נדרש מנהיג שפועל בצורה ערמומית וקשוחה. והנורמות הלגאליות, אותן קבעה האליטה הישנה, נטולות ערך מוסרי, ואולי הן אפילו בעלות ערך שלילי. מנהיג שפועל לשימור עוצמה בנסיבות כאלה עשוי להיתפס דווקא כ"גיבור" ואפילו כמי שנמצא בצד הנכון מבחינת הצדק.⁵⁷

הדיון הציבורי מתנהל, לעיתים, ללא הבחנה בין רמות פסלות שונות של התנהלות ציבורית הסוטה מן הראוי. מה שפוגע במאבק בשחיתות הוא אימוץ גישה לא דיפרנציאלית, שבה מכניסים לסל אחד מקרים מסוגים שונים. הנטייה הלא בררנית הזאת מגחיכה את המאבק בשחיתות, ומטשטשת את חומרתם של מעשי השחיתות הכבדים יותר. כך, לדוגמה, קבלת מתנה צנועה, כמו ספר, על ידי עובד ציבור הניתנת לו על ידי חבר, ביום הולדתו, הופכת לשקולה להזרמת אספקה קבועה של סיגרים לראש הממשלה מטייקון, בערך כספי של מאות אלפי שקלים.⁵⁸

טענה נוספת הינה ששומרי-סף שפועלים באופן אקטיבי למען טוהר המידות אינם מקדמים את טובת הציבור. זאת, בין אם בגלל שהם לא היו בפוליטיקה ואינם מבינים כיצד היא מתנהלת, בין משום ש"מעולם לא ניהלו שום דבר", בין אם הם "מינוי של הממשלה הקודמת" או שהם מנסים להצדיק את קיומם או לשמור על כוחם. הטענה היסודית נגדם היא ששומרי הסף נלחמים ב"שחיתות", גם כשאין כזו או כאשר אין הצדקה להילחם בה. תיתכן גם טענה, לפיה עברות של שחיתות שלטונית משקפות ככלל מאמץ יזום לחשוף אותן. כגודל

⁵⁵ Michael Walzer. 1973. "Political action: The problem of dirty hands." *Philosophy & public affairs* 2(2): 160-180.

⁵⁶ Jonathan Mendilow 2021. "Introduction to *Populism and Corruption*." In: Jonathan Mendilow and Éric Phélippeau (eds.) *Populism and Corruption: The Other Side of the Coin*. Northampton, MA USA: Edward Elgar Publishing, 1-35.

⁵⁷ Jonathan Mendilow. 2021.

⁵⁸ טענה דומה העלו כבר בתחילת המאה העשרים. הטענה הייתה מקובלת יחסית בשנות השישים אצל מספר חוקרים שנחשבו כרביזיוניסטים, והיא הגיעה לביטוייה העז ביותר אצל סמואל הנטינגטון, בספרו רב ההשפעה *Political Order in Changing Societies*, שיצא לאור בשנת 1968. מאז הטענה איבדה מאוד מאהדתה, בין השאר כי היא עוותה על-ידי פרשנים מאוחרים. בהתבסס על הכתיבה של הנטינגטון המשפטן רון שפירא הציג בשנת 2002 טיעון מסנגר על שחיתות. רון שפירא. 2002. "הצווארון הלבן – עד כמה הוא מלוכלך." *קריית משפט שנתון הקרייה האקדמית* ב 101. העובדה שבפועל השחיתות היא לפעמים הגורם לכך שהמנהל אינו מתייעל – כלומר, לפקידים מושחתים יש עניין ליצור סחבת, כדי לסחוט שוחד, וכמובן למנוע רפורמה כדי לא לוותר על מקור האתגן – היא אחת הבעיות בטיעון לעיל. מעבר לכך, ברור ששחיתות איננה פתרון סביר לקשיי מנהל, שכן לא רק שהיא מנציחה את הבעיה, אלא שהיא מסכלת את המטרות הלגיטימיות שלשמן יש מנהל ציבורי ורגולציה, היא מגדילה אי-שוויון כלפי מי שלא יכול לשלם שוחד, גורמת חוסר יעילות וכדומה.

המאמץ, כך מידת החשיפה של עברות אלה. משום שאין אמות מידה ברורות למידת המאמץ המושקע, ויש בכך ממד של שרירותיות, כך גם האכיפה הפלילית כלפי עברות של שחיתות שלטונית נגועה בשרירותיות או במקרים. מנוהלים גם מסעי דיסאינפורמציה ספציפיים על טיב האיסורים, כגון מותר לקבל מתנות מידידים, ושוחד הוא רק כסף. טענה רווחת היא, גם אם כוזבת, שהרוב המכריע של הפוליטיקאים הינם מושחתים. ואם כך, ההתמקדות באחדים מהם היא מהלך סלקטיבי שבו הם מופלים לרעה לעומת מושחתים אחרים.

תחושת השרירותיות ביחס למאבק הפלילי בשחיתות קשורה גם בהיסטוריה של המאבק הפלילי בשחיתות והאופן בו הוא מוצג על-ידי מי שנחשד או מואשם בשחיתות. מחד גיסא, לא אחת עבריינים שהורשעו בעבירות חמורות חוזרים למלא תפקידים בכירים.⁵⁹ מאידך גיסא, בפועל, לא אחת קל לטעון בדיעבד "הכצעקתה?" או "ההר הוליד עכבר" – תוצאה שהינה כמעט בלתי נמנעת בשל אופי ההליך, טיב עורכי הדין משני הצדדים, אופי העדים, המורכבות הרבה של התחום, וכדומה. גם התמשכות ההליכים (שהיא במידה רבה בלתי נמנעת בפרשות של מגה-שחיתות) על פני שנים מוציאה את העוקץ מחומרת העבירות, וממילא תתבטא גם בענישה. כתבה על כך דפנה ברק-ארז:

"...במקרים רבים השימוש במשפט הפלילי אינו צולח גם ביחס למקרים של שחיתות מובהקת וחמורה, וזאת בשל מאפייניו של ההליך הפלילי. היזקקות להליך פלילי היא אפשרית רק כשקיימות ראיות חזקות שיש בהן די - לפחות לכאורה - לביסוס הרשעה. העמדה הכללית של המשפט הפלילי לגבי פעולתו של הספק לטובת הנאשם, כמו גם הצורך להוכיח מחשבה פלילית, אף הם מחסומים בפני הרשעה גם במקרים שבהם נושא התפקיד פעל באופן לא ראוי. מטבע הדברים, ההליך הפלילי הוא גם ארוך יחסית, ועל פי רוב מסתיים שנים לאחר האירוע נשוא כתב האישום. התוצאה הנובעת מכל אלה היא, בין השאר, שהאכיפה הפלילית בתחום זה אינה שיטתית ולעתים אף עלולה להיראות סלקטיבית"⁶⁰.

בראייה רחבה, הצלחת המאבק בשחיתות הפוליטית מותנה במידה רבה מאד בנורמות ציבוריות נוגדות שחיתות כזו. נורמות אלה אמורות להביא להתפטרות מן הכהונה כבר כאשר מועלים חשדות מבוססים להתנהגות מושחתת; ואם אין התפטרות מרצון, מופעל כוח הכפייה של המפלגה או הציבור הרחב. התרבות הפוליטית

---

⁵⁹ הדוגמה המפורסמת ביותר היא אריה דרעי, ששנים לאחר שהורשע בלקיחת שוחד במהלך כהונתו במשרד הפנים, חזר לכהן כשר באותו משרד.

⁶⁰ דפנה ברק-ארז. 2007. "המשפט המנהלי והמאבק בשחיתות השלטונית." משפטים לו: 667-700, עמ' 672.

אצלנו לוקה מאד בעניין זה. עקב כך מוטל הנטל כולו על המשפט הפלילי (לרבות לחץ להרחבת המשפט הפלילי) שבהעדר גיבוי ציבורי חזק – מתקשה לעמוד בנטל.

אם לא די בכל אלה, אנשים רבים, ובכלל זה שופטים בכירים ואזרחים מן השורה, מתקשים להאמין שיש בכירים המעורבים במעילות, בלקיחת שוחד וכדומה.⁶¹ לא בהכרח מתוך אמונה שהבכירים נקיי כפיים, אלא עקב האמונה, הנכונה לכשעצמה, שהם אנשים רציונליים ומתחכמים, ולפיכך לא יסכנו את שמם הטוב והקריירה שלהם עבור טובות הנאה שאינן ענקיות. במיוחד מתקשים להאמין שבכירי השרות הציבורי יפגעו באינטרס הציבורי. מה שמזין את הקושי להאמין שעובדי ציבור בכירים יכולים להיות מעורבים בשחיתות הוא העובדה שהם לא רק אנשים אלא סמלים. הם אינם רק האדם בשר ודם שממלא את התפקיד אלא סמלי השלטון בישראל, ומייצגים את המדינה. מכאן הקושי הרב לייחס להם מעשים שבעצם ממיטים על כולנו בושה/קלון. פוליטיקאי בכירים מודעים למורכבות בנוגע ליחסו של הציבור הרחב לשחיתות שלטונית, ויש מהם המנצלים אותה לטובתם. מה שמיוחד לפוליטיקאים בכירים הוא שיש מי שמתייצבים למענם, ולעתים לשירותם. מדובר הן בשרים ובחברי כנסת, הן במי שממלאים תפקידים מרכזיים בגופי תקשורת ומי שמתיימרים להציג ניתוח משפטי ענייני ונטול פניות.⁶²

אלה המעורבים בשחיתות הם, לרוב, אנשים מתחכמים ויצירתיים, הפועלים כך שלא ישאירו עקבות, בעיקר באמצעות אחרים ועל ידי התרחקות מקבלת כסף או שווה כסף והתמקדות בטובות הנאה אחרות. באופן הזה הם מייצרים את האפשרות לטעון נגד התביעה שהאישום שמיוחס להם הוא בגדר חידוש, והטענה נופלת על אוזניים כרויות של חלק מהציבור. האופי של העברות והתחכום בביצוען יוצרים קושי מבחינת מערכת האכיפה. לכך מתווסף היחס השלילי - הממסדי, החברתי והתרבותי - כלפי מתריעים בשער.⁶³ יחס זה יוצר תמריץ שלילי לדיווח על עברות שחיתות או חשד לעברות כאלה, והוא מקשה לחשוף שחיתות או ללבן בציבור את המשמעות של מעשים נתונים במחלוקת. בנסיבות כאלה אין מנוס מלהיעזר בעדי מדינה, על ההשלכות השליליות של זה. האתגר בפניו מצויה מערכת אכיפת החוק הוא קשה במיוחד: ללא עדויות של מי שנמצאים בקרבה גדולה למושחת, לא ניתן להצליח באיסוף ראיות. העדים הללו חשים, לרוב, הכרת תודה ונאמנות עמוקה כלפי מי ששרתו. נדרש, לכן, מאמץ מיוחד לשכנע אותם להעיד נגדו (כמובן, רק כאשר יש ראיות חיצוניות התומכות בגרסה זו) ולמנוע מהם להתרחק מן האמת ולשנות את גרסתם במשפט לטובתו עקב תחושתם הקשה

⁶¹ראו על כך: קרמניצר מרדכי ושלומית מנהיים-זלרשטיין. 2003. "לא תישא פני דל ולא תהדר פני גדול": על פרשת דיניץ". משפטים לג: 30.

⁶²ראו ה"ש 23.

⁶³ראו על כך: דורון נבות. 2018. "חושפי שחיתות: מה חושף סבלם על הניצול לרעה של עוצמה בארגון ועל מבנה הכוח בחברה?". משפט ועסקים כא: 261-229.

שבגדו במיטיבם. כאשר הנאשם בשחיתות ממשיך לכהן בכהונה רמה, גם עדי תביעה אחרים, שאינם עדי מדינה, עלולים להטות את גרסאותיהם בבית המשפט לטובתו משיקולים של כדאיות. עדי התביעה הם במקרים רבים עדים שנוטים לטובת הנאשם ורחוקים מלהיות עדי תביעה קלאסיים. במשפט שבו עדי מדינה ממלאים תפקיד מפתח או תפקיד חשוב – בעיני הציבור – אין מדובר בדרמה פשוטה של אנשים טובים נגד האדם שמבקשים להוכיח את מעשיו הנפשעים אלא בקרב בין עבריינים ואינטרסנטים משני צדי המתרס. פוליטיקאים בכירים יודעים היטב שגילוי עברות שחיתות בהעדר קרבן ישיר תלוי במידת המשאבים היוזמים המושקעים בכך, ויש להם השפעה לא מבוטלת, ישירה ועקיפה, על כך. רבים מהם מודעים לחולשה שגילתה מערכת אכיפת החוק, לרבות בתי המשפט, בטיפול בעברות של שחיתות שלטונית.⁶⁴ לצד זאת, ביכולתם להשתמש בכוח שבידיהם ובהשפעה שלהם על התקשורת כדי לפגוע בחקירה. במאבק על התודעה הציבורית, עקב המשרות שהם ממלאים, יש להם אפשרות לעצב במידה רבה את התודעה הציבורית, ולכל הפחות, להשפיע עליה. כך, לדוגמה, הם יכולים לכנס מסיבות עיתונאים, להדליף חומרי חקירה, לתדרך את העיתונאים המקורבים להם, לזמן אינטלקטואלים לשיחות אישיות, להשפיע על הטלוויזיה המסחרית באמצעות קשריהם עם הבעלים, להעביר מסרים ברשתות החברתיות ועוד. איש לא יכול להינצל לחלוטין מההשפעה על התודעה – לרבות החוקרים, הפרקליטים והשופטים. ההנחה שגורמי האכיפה הם מעבר להשפעה של פחד היא חסרת יסוד. למרות שהמדינה נתפסת כבעלת כוח עדיף על כוחו של הנאשם בהליך הפלילי, במקרים של בעלי כוח פוליטי המסוגלים להשפיע על התנהלות התקשורת הממוסדת וזו שברשתות החברתיות ולגייס את מיטב עורכי הדין והיחצ"נים – מאזן הכוחות הזה יכול להתהפך. במיוחד פגיעים לעניין זה עדי התביעה שעלולים להיות מושפעים מן האווירה הציבורית, בעיקר מדה-לגיטימציה הנעשית לגורמי האכיפה; וחמור מזה, הם עלולים להיות נתונים למסכת של לחצים ואיומים, ישירים ועקיפים, שמיועדת להשפיע עליהם להטות את עדותם לטובת הנאשם. ראוי לזכור שאין קל לפוליטיקאי שהוא נחקר או נאשם מאשר לטעון בציבור שהוא קרבן לרדיפה פוליטית, לאכיפה סלקטיבית, שכך עושים כולם, שמדובר בזוטות שנופחו במתכוון. חזרה קבועה על הטענות הללו חודרת ללבבות של מי שתומכים באותם פוליטיקאים וגם של אחרים. היא שוחקת את אמון הציבור במערכות אכיפת החוק ופוגעת במאבק בשחיתות השלטונית. המקרה של נתניהו הוא מקרה קיצון שבו פוליטיקאי (ראש ממשלה) הנחשד ונאשם בפלילים מגייס את כל כוחו הפוליטי, הציבורי והתקשורתי כדי להכשיר את הלבבות לתפיסה, לפיה הוא קרבן חף לעלילה פוליטית.

---

⁶⁴ראו על כך: קרמניצר מרדכי ושלומית מנהיים-זלרשטיין. 2003. "לא תישא פני דל ולא תהדר פני גדול".

בסיכומו של דבר, מול אמונות חזקות כאלה בנוגע לחפות הפלילית של פוליטיקאי ספציפי ובנוגע לאופי המושחת של כול הפוליטיקה, ולנוכח קרב תודעה כל כך משמעותי המתנהל על תפיסות הציבור בין החשודים והנאשמים לבין גורמי אכיפת החוק, אפשר שייווצר יחס שלילי ואף עויין כלפי גרסת המשטרה או התביעה. קל גם להיאחז בחזקת החפות כאילו היא חלה בכל המישורים (לא רק הפלילי אלא גם המנהלי והציבורי) עד להרשעה סופית (כלומר במשך שנים ארוכות). בסופו של יום, אחת הסוגיות שפילגו את ישראל בשנים האחרונות היא היחס להתנהלות של בנימין נתניהו; האם הוא נגוע בשחיתות או שמא אדם שמקריב את מיטב שנותיו למען האינטרס הציבורי ומדינת-ישראל, כפי שהוא עצמו העיד לא אחת, ומוצא עצמו נרדף, מתוך כפיות טובה, על ידי מערכת אכיפת החוק.

פרק רביעי – פרשות נתניהו

כאמור, האשמות נתניהו נגד מערכת אכיפת החוק החלו לצוץ לאחר שהיועמ"ש הודיע על חקירתו הפלילית. בטרם נתמודד עם ההאשמות, נציג בקצרה את הפרשות בהן נאשם נתניהו. בליבה של הפרשה הראשונה (תיק 1000 - הסיגרים והשמפניות), קבלת טובות הנאה בדמות שמפניות וסיגרים מהמיליארדרים ארנון מילצ'ין וגיימס פאקר, בסכום מצטבר, לפי התביעה, של כ 690 אלף שקל. מילצ'ין הוא ידידו של נתניהו, שקיבל מזה האחרון מספר שירותים שלטוניים.⁶⁵ פרט למחלוקת על המניע ומשמעותו, מבחינה עובדתית, נתניהו חולק באישום זה בעיקר על הכמויות וההיקפים המתוארים בכתב האישום וכופר בייחוס התשורות שקיבלה רעייתו אליו משום שלדבריו מדובר בשתי ישויות נפרדות.⁶⁶ במרכז פרשת ביבי נוני (תיק 2000) סדרת שיחות בין נתניהו

⁶⁵ בין אלה, ניתן למנות את פנייתו של נתניהו לממשל האמריקאי על מנת שתינתן למילצ'ין אשרת כניסה לארה"ב, קידום הארכת משך הפטור מדיווח ותשלום מס הכנסה הניתן לתושבים חוזרים ממנו נהנה מילצ'ין (שהתפרסם בתור "חוק מילצ'ין" – ראו בהמשך), וניסיונות לסייע למילצ'ין לרכוש חלק מערוץ 2 תוך התערבות רגולטורית לקידום המהלך. נתניהו אישר בחקירתו שסייע למילצ'ין, אולם חלק על המניעים ועל הפרשנות הפלילית שהעניקו גורמי האכיפה למעשים. כך למשל, הודה נתניהו שפנה לשר האוצר יאיר לפיד בעניין הארכת תוקפו של חוק מילצ'ין אך טען כי התיאור של לפיד לא היה מדויק. לדבריו, הוא לא דיבר פרטנית על מילצ'ין אלא דיבר בכלל על התופעה. כך גם בנוגע לרצונו להביא את מילצ'ין לרכוש את ערוץ 2 ומגעיו להביא לאיחוד בין המעצמות קשת ורשת כשר תקשורת ושהפעיל לשם כך את מנכ"ל משרד התקשורת פילבר. המניע לדבריו לא היה לעזור למילצ'ין, אלא "אינטרס לאומי לגוון את התקשורת". גידי וייץ, תמלילי חקירות נתניהו- מסמך: "אדוני ראש הממשלה, אתה מאמין במה שאתה אומר? זה מביך". **הארץ**, 25.9.2020

<https://www.haaretz.co.il/magazine/2020-09-24/ty-article-static-ext/.highlight/0000017f-f096-da6f-a77f-f89ede500000>

⁶⁶ גידי וייץ, גרסת נתניהו בחקירותיו בתיק 1000 לא שונה בהרבה מזו של הדס קליין. **הארץ**, 22.7.2022
<https://www.haaretz.co.il/news/law/netanyahutrial/2022-07-22/ty-article/.highlight/00000182-2113-d82b-a1eb-3b1724e20000>; טענת הישויות הנפרדות אינה מתיישבת עם הגדרת העבירה של לקיחת שוחד (לפי סעיף 293(5) לחוק העונשין)

לבין מו"ל ידיעות אחרונות' נוני מוזס, על האפשרות שהלה ישנה את הסיקור ביחס לנתניהו בתמורה לכך שזה האחרון יפעל לצמצום תפוצת 'ישראל היום', שפגע בהכנסות מוזס. כאן המחלוקת היא לא במישור העובדתי אלא הנורמטיבי, קרי, על מידת הלגיטימיות של יחסי "קח ותן" בין נבחרי ציבור לבין אנשי תקשורת ועיתונות ועל מה שכלול ולא כלול בעבירה של הפרת אמונים. במוקד פרשת בזק (תיק 4000), מערכת יחסי תן וקח שנרקמה בין נתניהו לבין בני הזוג אלוביץ'. על פי כתב האישום, במסגרת מערכת יחסים זו, האתר וואלה, שבבעלות אלוביץ', היה נתון להשפעה שיטתית של נתניהו ובני משפחתו כדי לשרת את האינטרסים שלהם. לצד מתן סיקור חיובי למשפחת נתניהו, הטיית הסיקור באה לידי ביטוי לפי הנטען באמצעות מינוי בעלי תפקידים באתר המקובלים על משפחת נתניהו, וסיקור שלילי של יריביו הפוליטיים, תוך רמיסת חופש העיתונאים וחופש העיתונות. כל זאת, תוך שנתניהו מסתיר ממבקר המדינה את מערכת היחסים בינו לבין בני הזוג אלוביץ' ואף מסר תצהיר שקרי ומטעה אודות טיב יחסיו עם אלוביץ'.⁶⁷ לפי האישום, ההשפעה באתר שהוענקה לנתניהו ניתנה לו במטרה להשיג החלטות רגולטוריות לטובת בעלי האתר וחברת בזק, אלוביץ'. כל האירועים שמהווים את הבסיס לפרשות אירעו בזמן שנתניהו כיהן כראש הממשלה, ושבחלק מהתקופה החזיק גם בתיק התקשורת. בפרק הבא נבהיר כיצד האירועים המתוארים בכתב האישום הפכו לפרשות ציבוריות, וכיצד גורמי אכיפת החוק נכנסו לתמונה. אלה שאלות חשובות במיוחד לאור הטענה של נתניהו כי מערכת אכיפת החוק רודפת אותו ומדובר בעלילת שווא. בטרם נמשיך, נזכיר ונבהיר כי המשטרה איננה חוקרת מיוזמתה חשדות לשחיתות נגד ראש-הממשלה. היא רשאית לחקור באופן יזום רק בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה. עם זאת, היא מוסמכת לקבל מידע מחשיד ככל שזה מגיע אליה, ולשמור אותו בחזקתה. לשם כך אישור יועמ"ש אינו נדרש. היא גם מוסמכת ורשאית לעדכן את היועמ"ש בכך שהצטבר אצלה מידע, שהגיע אליה באופן פסיבי, ממקורות שונים, ולבקש ממנו הנחייה מה לעשות עם המידע.

ב- 2.1.2017 משרד המשפטים הכריז על מעבר מבדיקה לחקירה פלילית והודיע באופן רשמי כי נתניהו נחקר בחשד שקיבל טובות הנאה מאנשי עסקים - מילצ'ין ופאקר - ושהיועמ"ש החליט להפסיק את הבדיקה בעניינים אחרים שנבדקו, בהם פרשת 'ביביטורס', תוך שימוש בהנמקה עמומה שאין בה הסבר של ממש ועל כן לא ניתן לבקר את ההחלטה.⁶⁸ בתגובה פרסם נתניהו פוסט בו הדגיש את התיקים שנסגרו כהוכחה ל"רדיפה

שלפיה אין זה משנה אם השוחד ניתן ללוקח השוחד או לאדם אחר בשביל הלוקח. אם הלוקח היה מודע לטובת ההנאה שקיבל אדם אחר בשבילו רואים אותם כישות אחת.
⁶⁷לפי סעיף 95 לכתב האישום.

⁶⁸החשד שנבדק היה קבלת טובות הנאה בדמות מימון טיסות על ידי בעלי הון. בהודעה נכתב כי "חלקן של הטענות נשלל ונמצא כי אין להן בסיס עובדתי, ולגבי חלקן נמצאו ממצאים עובדתיים שלא העלו חשד סביר לביצוע עבירה המצדיק פתיחה בחקירה פלילית".
באשר לחשד למימון כפול או עודף של טיסות לחו"ל והאפשרות שנתניהו עשה שימוש במימון עודף זה לצרכיו האישיים, נמסר כי הבדיקה התרחבה, אך גם ממצאיה והראיות החדשות שנאספו "לא הצדיקו מעבר לחקירה בהקשר זה".

שהתבררה כלא כלום" ותהה אם מישהו בתקשורת יתנצל בפניו "על אלפי הכותרות, המאמרים... שהתבררו כקשקוש מוחלט".⁶⁹ פחות משבוע לאחר שנודע דבר החקירה, חשף עיתונאי חדשות 12 גיא פלג את מהותה של הפרשה השניה שבה נחשד נתניהו- פרשת 2000. רק אז התברר כי בליבת התיק עומד משא ומתן בין נתניהו לבין מו"ל ידיעות אחרונות' נוני מוזס, לפיו האחרון ידאג שהסיקור בעיתון יהיה חיובי יותר, ונתניהו ידאג לצמצם את הפצת החינמון 'ישראל היום' (פלג, 2017). המשא ומתן תועד והוקלט על ידי ראש הסגל של נתניהו ארי הרו, שבאותם ימים הסתבך בחקירה פלילית בקשר לעסקי הפרטיים וניגוד עניינים עם תפקידו הציבורי (ראו על כך פרטים נוספים בפרק הבא).

מעטה ואילך, ועוד לפני שבא לעולם תיק 4000, החל נתניהו להשמיע טענות קשות נגד מערכת אכיפת החוק ולא רק התקשורת הפכה למושא ביקורתו של נתניהו. בכל תחנה שבה חקירות נתניהו ו/או מקורביו (בדגש על קרובי משפחתו) העלו הילוך, הוא הסתער על אמינות המשטרה ועל יושר חוקריה והסלים את הטון כאילו מתקפה נגדו כמוה כפעולה עוינת נגד המדינה עצמה. הטענות יסקרו בהרחבה בפרק הבא, אולם למען הסדר הטוב נביא את התפתחותם הכרונולוגית עד לימינו אנו.

כך, ביולי 2017, לאחר פרסום דבר החקירות של מקורבים לנתניהו בפרשת הצוללות, ביניהם פרקליטו האישי ואיש סודו דוד שמרון,⁷⁰ נתניהו התראיין בערוץ 20, ואמר "אנחנו בעיצומו של קמפיין תקשורתי חסר תקדים שמטרתו להכפיש אותי על האשמות ריקות במטרה להחליף את השלטון" (ניר, 2017). כחודש לאחר מכן, לאחר שארי הרו חתם על הסכם עד מדינה ומסר מידע מחשיד נגד נתניהו⁷¹, הוא חזר על מסריו, בהם "השמאל וגם התקשורת, זה אותו הדבר", מתגייסים במטרה לבצע הפיכה שלטונית (לוינסון, 2017).

ב- 13.2.2018 פרסמה המשטרה את המלצותיה בתיקי נתניהו, לפיהן נתגבשה תשתית ראייתית מספקת לביסוס החשדות כנגד נתניהו ללקיחת שוחד, מרמה והפרת אמונים בכל הנוגע למערכת יחסיו עם מילצין ולשיחותיו עם מוזס, ועבירה של מרמה והפרת אמונים בכל הנוגע למערכת יחסיו עם פאקר (הארץ, 2018). במסיבת עיתונאים שקיים באותו ערב אמר נתניהו: "מאז שנבחרתי לראש הממשלה, כמעט שלא היה לי יום אחד בו לא הוטחו נגדי השמצות וטענות סרק". הוא הדגיש כי ל"המלצות הללו אין מעמד במשטר דמוקרטי"

⁶⁹ שירות דה מארקר, "מישהו יתנצל: נתניהו מגיב לראשונה לחקירתו- ותוקף את דרוקר", דה מארקר, 3.1.2017. <https://www.themarker.com/news/2017-01-03/ty-article/0000017f-db8a-d856-a37f-ffa7f4c0000>

⁷⁰ שמרון זומן לשימוע בחשד להלבנת הון שלאחריו התיק נגדו נסגר. במאי 2021 הוגש כתב אישום בפרשה בין היתר נגד מי ששימש ראש הסגל ומנהל לשכתו של נתניהו, דוד שרון, בגין לקיחת שוחד, הפרת אמונים, הלבנת הון ועבירות על חוק המפלגות. המשנה לראש המל"ל אבריאל בר יוסף שהיה מועמדו של נתניהו לתפקיד ראש המל"ל אולם מינויו לא יצא אל הפועל הואשם בבקשת שוחד, לקיחת שוחד ומרמה והפרת אמונים. בכירים נוספים הואשמו. בינואר 2022 החליטה הממשלה על הקמת ועדת חקירה ממלכתית לחקירת רכש הצוללות וכלי השיט בראשה עומד נשיא בית המשפט העליון בדימוס אשר גרוניס.
⁷¹ במסגרת הסדר עד המדינה שנחתם עם הרו, סוכם כי הוא יודה במרמה והפרת אמונים בגין החשדות שהצטברו נגדו וירצה שישה חודשי עבודות שירות. זאת בתמורה לעדותו המפלילה נגד נתניהו.

(משום שהמשטרה אינה מוסמכת להכריע בדבר הגשת אישום) ומשקל המלצותיה כמשקל נוצה. לשם המחשה, הוא הציג סטטיסטיקה לפיה יותר ממחצית המלצות המשטרה אינן מתקבלות על ידי הגורמים המשפטיים⁷². הוא אף הביע ביטחון בכך שהגורמים המשפטיים המוסמכים יגיעו למסקנה שיש לסגור את התיקים (מערכת ישראל היום, 2018).

לצד זאת, הביע נתניהו ספק בדבר האובייקטיביות של החקירות. תחילה תקף את מפכ"ל המשטרה רוני אלשיך על כך ששינה את דעתו להילחם בהדלפות מחקירות והמלצות המשטרה בשל מעורבותו של היועץ הפוליטי ליאור חורב שנשכר על ידו לשמש כיועץ חיצוני של המשטרה.⁷³ בהמשך, אף שלא ציין את שמם, התייחס לטענת אלשיך בראיון לתכנית "עובדה" כי חוקרי משטרה המעורבים בתיקי ראש הממשלה היו נתונים למעקבים של חוקרים פרטיים, וכן לדברי סגוריו של מפקד להב 433 דאז ניצב רוני ריטמן שביקשו בעבר לבדוק את הקשר בין החקירה שנפתחה נגדו בחשד לתקיפה מינית, אל מול "חקירה רגישה" שניהל אז ריטמן, כאשר הכוונה היא לתיק מעונות ראש הממשלה. בתמצית, ראוי לציין שנתניהו הוא זה שמינה את אלשיך לתפקיד המפכ"ל וכי ריטמן לא היה מעורב בקבלת ההחלטות בתיקי נתניהו. כמו כן, נתניהו לא היה חשוד בתיק המעונות ואף לא נחקר במסגרתו.

טענת נתניהו כי הוא קורבן תמים של קנוניה אפלה החריפה כבר שבוע אחרי עם פרוץ תיק 4000 ("תיק וואלה- בזק"). בשניים בדצמבר 2018 הודיעה המשטרה כי קיימת תשתית ראייתית מספקת לכך שראש הממשלה נתניהו לקח שוחד ופעל תוך ניגוד עניינים, בכך שהתערב ופעל בהחלטות רגולטוריות המטיבות עם אלוביץ' ועם בזק ובמקביל דרש במישרין ובעקיפין להתערב בתכני אתר וואלה באופן שיטיב עמו. כשהמלצות המשטרה והרשות לניירות ערך פורסמו, גורמים מטעמו של נתניהו תקפו את עיתוי פרסומן (יום פרישתו של המפכ"ל) שלדבריו, "לא מפתיעות איש", וחזר על הטענה כי אין להן שום מעמד משפטי⁷⁴. יחד עם זאת, בשלב זה הוא הביע ביטחון שהמסקנה של היועמ"ש תהיה "שלא היה כלום" (חובל, 2018).

---

⁷² בדיון שהתקיים בנושא "חוק ההמלצות" בוועדת הפנים של הכנסת אמר פרקליט המדינה דאז שי ניצן כי מתוך 30 אלף תיקי חקירה המועברים לפרקליטות, כ- 11 אלף נסגרים בפרקליטות חרף עמדת המשטרה שיש די ראיות להגשת כתב אישום. עם זאת, מדבריו עלה כי לא ברור בכמה מהתיקים המשטרה ממליצה במפורש להגיש כתב אישום, לעומת התיקים שלגביהם היא לא מצרפת כל המלצה ולכן הנתון הסופי לא ברור. ראו: <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001223978>

⁷³ חיים לוינסון ויהונתן ליס, "נתניהו: יהיו המלצות, אז מה? המפגינים רומסים את שלטון החוק". הארץ, 19.12.2017. <https://www.haaretz.co.il/news/politi/2017-12-19/ty-article/premium/0000017f-e9ab-d639-af7f-e9ffda770000>

⁷⁴ עם זאת, בג"ץ העיר בעבר כי ייתכן שיהיו מקרים שבהם שלב החקירה יצדיק הפסקת כהונה. ראו: בג"ץ 6231/08 יצחק נ' אולמרט (פורסם בנבו, 4.8.2008)

בנאום מול ועידת הליכוד חזר נתניהו על עיקרי נאומו בשעת השאלות הכנסת, אך הטון היה חריף בהרבה. "הגיע הזמן לומר דברים אמיתיים שכל אחד מרגיש במעיים שלו: שמשהו לא בסדר... אינני יודע מי יהיה המפכ"ל הבא, אבל אני יודע דבר אחד: תהיה לו עבודת שיקום גדולה מאוד", אמר.

כשלושה שבועות לאחר הודעת המשטרה, ב-24 בדצמבר 2018, בעקבות התפטרותו של ליברמן מתפקידו כשר הביטחון ופרישת סיעתו מהקואליציה סביב ההסלמה בדרום, ולקראת החלטת היועמ"ש בעניין העמדתו של נתניהו לדין, החליטו פה אחד ראשי סיעות הקואליציה (נתניהו, כחלון, דרעי, ליצמן ובנט) להקדים את הבחירות בשבעה חודשים ([אזולאי, 2018](#)). ההחלטה התקבלה על רקע ההבנה שהקואליציה הצרה שהייתה מורכבת מ-61 ח"כים בלבד, לא תצליח לגבש נוסח מוסכם לחוק הגיוס ולהסדיר את גיורם של תלמידי הישיבות לצה"ל. על רקע הכרעתו הקרבה של היועמ"ש בשאלת העמדתו לדין של נתניהו, בכפוף לשימוע, הוא התלבט האם לפרסם את החלטתו בטרם הבחירות ובכך אולי להשפיע על תוצאתן. פרקליטי נתניהו פנו אז ליועמ"ש והביעו דעתם ש"להכריז על שימוע במערכת הבחירות בלי לשימוע את הצד השני זה עיוות רצון הבוחר ופגיעה קשה בתהליך הדמוקרטי" ([פלג, 2019](#)). הפרשן הפוליטי של "ישראל היום" מתי טוכפלד ([2019](#)), כתב אז כי נתניהו דווקא מעוניין שמערכת הבחירות תעסוק בחקירות נגדו, מתוך הערכה מושכלת שההחלטה תהיה להגיש כתב אישום, וזאת משלוש סיבות. הראשונה, כדי להביא לכך שפרסום ההחלטה של מנדלבליט בעיתוי הזה יהפוך אותה ל non-issue. השנייה, כדי להזכיר את זיהום החקירות והכניעה של היועמ"ש ללחץ של השמאל ובכך לפגוע בלגיטימציה של ההחלטה נגדו. השלישית, כדי להדגיש את חריגותו של התיק ועל כך שלא מדובר במעטפות כסף ושוחד "רגיל", אלא בסיקור הוגן בתקשורת. לאחר שהיועמ"ש יפרסם את החלטתו, בכונת נתניהו- כתב טוכפלד - להציג את הבחירות כהצבעת אמון בו. בתחילת 2019 נתניהו אמר בהודעה אותה הגדיר כדרמטית כי אם היה מציע "לסגת מקווי 67", לחלק את ירושלים ולהפקיר את ביטחון ישראל, היו מפסיקים לרדוף אותו, אבל הוא לעולם לא יעשה זאת ([קווי, חכמון ובנדר, 2019](#)). בשלהי פברואר 2019 פרסם היועמ"ש את החלטתו להעמיד את נתניהו לדין בכפוף לשימוע בשני אישומים של הפרת אמונים (בפרשות 1000 ו-2000), ובשוחד (בפרשת 4000). במסיבת עיתונאים שכינס נתניהו הוא טען, בדומה לתכנית שפרסם טוכפלד, שהשמאל מבצע רדיפה פוליטית במטרה להפיל את ממשלת הימין, וכי כתב האישום הוא "מסע ציד" ותולדה של מכבש לחצים לא אנושי על מנדלבליט, שנכנע ללחץ של השמאל בניסיון להפיל את ממשלתו. אפילו נתניהו הבין כי יהיה זה אבסורד לייחס שמאלנות למנדלבליט, ולכן בחר להציגו כעלה נידף בפני התקשורת שהיא השמאל לדבריו. נתניהו גם הדגיש ש"בפעם הראשונה בתולדות המדינה" הוחלט על שימוע לפני הבחירות, וכי הדבר נוגד את הדמוקרטיה. נתניהו שב והדגיש שהשוחד שמדובר בו אינו כסף אלא "שתיים וחצי כתבות מתוך אוקיינוס,

לא ים, של כתבות עויינות נגדי". בד בבד הוא העלה מדרגה כאשר בחר להתייחס באופן אישי ופרסונלי למקבלי ההחלטות בענייניו והזכיר את שמותיהם של פרקליט המדינה שי ניצן והפרקליטה המלווה ליאת בן ארי. לדבריו נתניהו, השניים פעלו תוך אכיפה בררנית ומפלים לרעה אותו ואת הימין (חובל, 2019).

בסופו של דבר, כתב האישום נגד נתניהו הוגש לכנסת בנובמבר 2019 אך הגשתו התעכבה בשל חסינותו של נתניהו ומבוי פוליטי סתום שאליו נקלעה מדינת ישראל. בינואר 2020 הודיע נתניהו כי בכוונתו לבקש חסינות מפני העמדה לדין מתוקף חברותו בכנסת. הוא נימק זאת במספר טעמים שמסכמים למעשה את הקמפיין הציבורי שניהל מאז 2017 נגד התקשורת הממוסדת ומערכת אכיפת החוק. לדידו, כתב האישום הוגש תוך אפליה בין ראש הממשלה לבין אחרים שנהנו מסיקור אוהד (איתן כבל, ציפי לבני ויאיר לפיד) או יחסים קרובים לארנון מילצין (לפיד); הוא הוגש בחוסר תום לב וקיים "חשש של ממש שחקירת המשטרה לא התנהלה כדי להגיע לחקר האמת אלא כדי לנקום בראש הממשלה", אגב כך שנעשה לו משפט שדה בתקשורת, שלוה גם בהדלפות בקשר הדוק בין גורמי אכיפת החוק לתקשורת ועוד. נתניהו אף טען כי בנוגע למשא ומתן עם מוזס עומדת לו חסינות מהותית שכן פעל מתוקף תפקידו כחבר כנסת כדי לסכל את חוק 'ישראל היום' (ליס, 2020).

בסוף ינואר נתניהו המשיך להפתיע והודיע שהוא לא יבקש חסינות. החזרה מהכוונה לבקש חסינות מעידה לכאורה על חוסר הביטחון של נתניהו בטענות שהעלה ובסיכוייהן להתקבל, בעיקר מחשש שלא יעמדו במבחן הביקורת הציבורית (ובכלל זה, לא ישכנעו מספיק חברי-כנסת), ואם יעמדו – לא יעמדו בביקורת בג"ץ. בו ביום הגיש היועמ"ש לבית-המשפט כתב אישום נגד נתניהו.

כארבעה חודשים לאחר מכן, ב – 24.5.2020, נפתח המשפט. בכניסה לבית המשפט (מחוץ לאולם עצמו) הצהיר נתניהו כי "מה שעומד היום למשפט זה הניסיון לסכל את רצון העם, להפיל אותי ואת מחנה הימין. גורמים במשטרה ופרקליטות חברו יחד לעיתוני השמאל כדי לתפור לי תיקים מופרכים והזויים."⁷⁵ לאחר פתיחת שלב ההוכחות במשפטו, באפריל 2021, שב ותקף נתניהו את מערכת אכיפת החוק. בין שאר הדברים הוא אמר: "כל ההליך שהתנהל נגדי היה שימוש פסול בכוח השלטוני הדורסני שבידי הפרקליטות. הפרקליטות פתחה בחקירות נגד ראש ממשלה בישראל בניגוד לחוק – לא סתם חוק, חוק יסוד שמחייב קבלת אישור לפתיחת חקירה מהיועמ"ש - אישור שמעולם לא ניתן.⁷⁶ ולמה הם עשו את זה? כי הם במסע ציד. הם לא

⁷⁵ נטעאל בנדל "משפט נתניהו נפתח; סנגורו ביקש לדחות את שלב ההוכחות עד מארס 2021". הארץ 24.5.2020 <https://www.haaretz.co.il/news/law/netanyahutrial/premium-1.8868283>; להרחבה ראו גם: דנה בלאנדר, "שבריריותה של הדמוקרטיה הליברלית", 13.9.2020, אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה

⁷⁶ בתגובה לטענה זו הבהיר היועמ"ש בפני בית המשפט כי הסכמתו לפתיחת חקירה ניתנה, אך לא בכתב ואין חובה שכזו. ברור שהסדר הטוב מחייב הוראה כתובה, אך ברור גם שלא ננקטו מהלכי חקירה שלא בהסכמת היועץ המשפטי.

חקרו עבירה. הם לא חיפשו עבירה. הם חיפשו אדם. הם חיפשו אותי. לצערי הם עשו הרבה דברים. הפרקליטות טייחה חקירות. היא ביצעה חיפושים בלתי חוקיים. שיפצה פרוטוקולים. השחירה תמלילים. מחקה הקלטות. התעלמה מעדויות ותלונות שלא תאמו את התיזה הבסיסית שהמציאה. הדליפה הדלפות פליליות ומגמתיות בהיקף אדיר כשחומרי החקירה היו רק בידיה. והגרוע מכול: היא סחטה עדים באיומים קשים עד כדי פירוק משפחותיהם. השימוש הפסול שהפרקליטות עשתה בכוח השלטוני שלה – הוא הפגיעה האמיתית בשלטון החוק, בטוהר המידות, בדמוקרטיה.⁷⁷

לסיכום, מאז החלו החקירות חוזר נתניהו על המנטרה, ש"לא יהיה כלום כי אין כלום". אלא שכבר יותר משנתיים התברר בכל צומת הכרעה, כי יש דברים בגו וכי גם גרסתו של נתניהו עצמו מאשרת זאת. קו ההגנה הבוטה של נתניהו, כלל מתקפות משולחות רסן על מערכת אכיפת החוק, טענות על תפירת תיקים ואכיפה בררנית, על רדיפה פוליטית ואף על ניסיונות להפיכה שלטונית. מי שמאשים את המשטרה, את הפרקליטות והייעוץ המשפטי לממשלה בהאשמות חמורות כאלה, מוטלת עליו החובה להוכיחן. האם עמד נתניהו במבחן הזה? לכך יוקדש הפרק הבא.

פרק חמישי: טענות נתניהו

את טענותיו הרבות של בנימין נתניהו אפשר לסכם לכדי טענה מרכזית אחת: רדיפה פוליטית שהביאה להאשמת שווא, שהרי "לא היה כלום". לפי נתניהו, התנהלותה של מערכת אכיפת החוק כלפיו היא בריונית ונפשעת. מקורה בסימונו כמטרה על רקע אישי ופוליטי-מפלגתי. המטרה הזו הכשירה בעיני רודפיו את כל האמצעים, ובכלל זה האשמתו בהאשמות שווא. את החקירות נגדו ממסגר נתניהו כמאבק של האליטה על שמירת כוחה תוך נקיטה באמצעים ברוטליים כלפיו, כמי שהצליח לכרסם במעמדה ולשנות את מאזן הכוחות. לשיטתו, אחרי שהאליטה הישנה כשלה בניסיונותיה הרבים להביא למפלתו באמצעים לגיטימיים כמו בחירות ולאחר שהתקשורת לא הצליחה לפגוע באהדה הציבורית שלה זוכה נתניהו למרות שלל תחקירים וחשיפות, מערכת אכיפת החוק סימנה אותו כיעד והפכה את החקירה הפלילית נגדו לכלי נשק מרכזי וכאמצעי להביא להדחתו באמצעים שאינם לגיטימיים. את טענת הרדיפה שנטענת לאורך כל נאומיו של נתניהו שתי וערב פירקנו לארבע

---

⁷⁷יהודה שלזינגר "נתניהו: יכך נראה ניסיון הפיכה שלטוני, אני אומר את הדברים מדם לבי". ישראל היום 5.4.2021
<https://www.israelhayom.co.il/article/867595>

טענות הכרוכות זו בזו : תפירת תיקים, הפיכה שלטונית, גירוד האשמות ואכיפה בררנית. נדון ונשיב לכל טענה בנפרד.

1. תפירת תיקים

"תופרים פה חליפה מיוחדת רק בשבילי".

(בנימין נתניהו, 21.11.2019)

"החקירות נגדי זוהמו ונתפרו מהרגע הראשון. הניסיון

להפיל אותי ואת הימין הגיע לשיא בשנה האחרונה".

(בנימין נתניהו, 24.5.2020)

"כולם יודעים שהתיקים נגדי תפורים והיום התברר

שהם אפילו לא תפורים עד הסוף"

(בנימין נתניהו, 8.2.2021)

הטענה החמורה ביותר של נתניהו היא טענת "תפירת התיקים" שמאז נפתחו החקירה נגד נתניהו הפכה למונח פופולרי בקרב פוליטיקאים. בתוך כך, נתניהו גם גימד את האשמות נגדו, כדי לבסס את הטענה הכוזבת ש"תפרו" תיקים. לעיתים נתניהו עשה זאת אגב תיאורים סלקטיביים ומגמתיים, שחוטאים לאמת; ארוחה בעלות של מאות שקלים מוצגת כ"חמגשית", אף כי נתניהו ידע היטב שלא מדובר בחמגשיות ושאיש לא האשים את אשתו, או אותו, על דבר כזה, וכדומה.

מכיוון שנתניהו לא הסביר למה בדיוק הוא מתכוון כשדיבור על "תפירת תיקים", והוא עשה שימוש חופשי במונח, נתחיל מהבהרה קצרה. הרעיון המגולם מאחורי הטענה החמורה של "תפירת תיקים" יכול להיות שתילת ראיות (למשל, לשתול סמים אצל אזרח ולהאשימו בהחזקה אסורה של סם), פברוק ו"בישול" הקלטות ועדים שמעידים דבר שקר (למשל, שוטרים שמעידים שבחזקת אזרח תמים נתפסו סמים – אף כי לא היו דברים מעולם). נתניהו לא פירט את טענתו בדבר תפירת תיקים ולא ייחס מפורשות לגורמי האכיפה בדיית ראיות. אבל הצירוף של תפירת תיקים עם הטענה "אין כלום, לא היה כלום" והדיבור על עלילה, יוצרים בתודעת השומעים תמונה ברורה של תפירת תיקים במובן הקלאסי והחמור ביותר.

הבעיה העיקרית עם טענת "תפירת התיקים" הינה הראיות הפוזיטיביות שהתפרסמו, מזה, ושנתניהו הודה בעובדות רבות, מזה.⁷⁸ למשל, התפרסמו קלטות בהן נשמע בברור דיאלוג מושחת בין נתניהו לבין מוזס. גם נתניהו אישר את דבר קיומן של שיחות עם נוני מוזס. הוא אף אישר שקיבל סיגרים ושמפניות ממילצין. ודוקו: נתניהו לא טען שהמשטרה הציגה קבלות כוזבות, או שהעדים השונים שיקרו בכך שאמרו שהגיעו שמפניות למעון ראש הממשלה. כך גם בתיק 4000, שבו אישום השוחד נשען על ההבנה של נתניהו את רצונותיו של אלוביץ' ולהפך. כמו גם על העובדה שנתניהו חתם על אישור עסקת בזק יס, לצד עדויות ומסרונים על כך שהאתר הוכפף לרצונותיה של משפחת נתניהו וכן עדותו של פילבר כי נתניהו ביקש להיטיב עם בזק באופן אקטיבי וידע היטב מה הוא עושה. למעט הסיפא, נתניהו מאשר את העובדות. מכאן שטענתו שלא היה כלום איננה נכונה אפילו אם נתבסס רק על העובדות שהוא הכיר באמיתותן. בלי להתיימר לדעת למה כיוון נתניהו, דבריו על תפירת תיקים ועל כך שלא היה כלום יוצרים בתודעת המקשיבים לדבריו, ובמיוחד בקרב אוהדיו, את הרושם של תפירת תיקים במובן המקובל עליו עמדנו לעיל, של ייצור ופברוק ראיות נגדו.

"הלחץ של השמאל הצליח", אמר נתניהו על החלטת היועמ"ש להגיש נגדו כתב אישום בכפוף לשימוע בשלושת התיקים בפברואר 2019. "מנהלים מולי מסע ציד שמטרתו אחת: להפיל את ממשלת הימין בראשותי ולהעלות לשלטון את מפלגת השמאל של לפיד וגנץ", הוסיף. לדבריו, "השמאל והתקשורת" חד הם ואלה עשו "שטיפת מוח יומיומית" כלשונו למערכת אכיפת החוק ועכשיו בעיניו כולם הם גוש שמאל אחד גדול שרוצה להפילו.

הטענה בדבר מסע ציד נגדו במסגרת מזימה פוליטית להוריד אותו מהשלטון (שנמצא ביסוד האישומים נגדו) מבוסס על חוליות אחדות, שהן חלשות כשלעצמן וחלשות יותר במעבר מחוליה לחוליה. עצם רצונו של השמאל להביא בדרכים חוקיות להפסקת כהונתו כראש ממשלה הוא עניין לגיטימי לגמרי בדמוקרטיה, והקונוטציה של מזימה אפלה לקוחה מעולם של משטרים דיקטטוריים. החוליה השנייה היא התקשורת השמאלנית שלחצה על מערכת אכיפת החוק להאשים אותו בעברות חמורות. ניתן וצריך לפקפק בטענה כי התקשורת היא "שמאל". טענה זו אולי הייתה נכונה לעבר, אך לא לשנים האחרונות, קרי, אלה שבהן התקבלו החלטות בעניינו. מעבר לעובדה כי בשנים האחרונות הצטרפו כתבים ופובליציסטים רבים מהימין לכלי התקשורת הוותיקים, ישראל היום שנחשב לעיתון תומך נתניהו ("ביביתון") נהנה מתפוצה רחבה יותר מידיעות אחרונות; ערוץ טלוויזיה חדש הוקם כולו על טהרת הימין והסיקור החדשותי בארץ (להבדיל מהפובליציסטי)

---

⁷⁸לא נטען על ידו שהודה בעובדות תחת לחץ.

נוטה באופן מובהק לימין. לפחות בתחום המדיני, אפשר לבחון זאת באמצעות הימנעות משימוש במילה "כיבוש", ושימוש במונחים לא שמאלניים כלל ועיקר כגון "יהודה ושומרון" (ולא "הגדה המערבית") וכן הלאה. במקרים רבים הסיקור בתקשורת המיינסטרים הישראלית הוא דברור של עמדת הממשלה והאג'נדה הפוליטית שלה. השליטה בעיתונים איננה על-ידי שמאלנים או כאלה שיש להם סדר-יום נגד נתניהו באופן אישי. יש להביא בחשבון שבאופן טבעי ומכוח תפקידה ככלב שמירה של השלטון, מי שנמצא בשלטון, ובמיוחד תקופה ארוכה מאד, זוכה להיות מבוקר יותר מאשר גורמי אופוזיציה. גם בחינה של ההתנהלות בפועל של העיתונים שוללת את האפשרות שהעיתונות הממוסדת סימנה אותו כמטרה ומנהלת מסע ציד נגדו, נגדו דווקא ולא נגד פוליטיקאים, ובמיוחד ראשי ממשלה, אחרים. עיתון 'הארץ', לדוגמה, פרסם בזמנו שורה של תחקירים נגד אהוד אולמרט בזמן כהונתו כראש ממשלה, אף כי היה ברור שתוצאת התחקירים תהיה חיזוק מעמדו הפוליטי של נתניהו. עיתון דה-מרקר פרסם בשנת 2014, כשנתיים לפני הפרשות, ראיון מקיף ומפרגן עם נתניהו. ידיעות אחרונות, מצדו, לא חשף אף פרשה מאלה שהיו קשורות לנתניהו. נזכיר גם כי במרכזה של אחת הפרשות – פרשת 2000 – עומד לא אחר מאשר נוני מוזס, לכאורה האיש שלדברי נתניהו היה הנמסס שלו, ורצה יותר מכל אחד אחר בנפילתו של נתניהו. רביב דרוקר אומנם חשף את פרשת ביביטורס ופרשת הצוללות, אך אלה לא ממלאות תפקיד במשפט נתניהו. זאת ועוד, דרוקר, כמו העיתונאי גידי וייץ שהיה הראשון שחשף את הנעשה באתר וואלה, חשף בעבר את השחיתות של יריביו של נתניהו. נזכיר כי דרוקר עמד מאחורי חשיפת יומני עמרי שרון, ומאחורי חשיפת מינויים מאסיביים שעשה אהוד אולמרט.

העיתונאי בן כספית אמנם סיפק חומר למטרה בפרשת 1000⁷⁹ אך כספית איננו "התקשורת". הוא גם לא מילא שום תפקיד בפרשות 2000 ו-4000. זאת ועוד, עיקר הראיות בפרשת 1000 נתמך בעדויות של אחרים, כדוגמת הדס קליין, וחלקו של כספית היה, ככל הנראה, צנוע למדי. על כל פנים, תרומתו של כספית, משמעותית ככל שתהיה, לא הייתה על-ידי בידוי ראיות.

במיוחד מטעה הטענה לפיה מערכת אכיפת החוק היא "שמאלנית" ורודפת את מחנה הימין. אין ביסוס לטענה שהמשרתים במערכת אכיפת החוק הם שמאלנים. ב-12 השנים האחרונות שבהן כיהן נתניהו כראש ממשלה הוא זה שמינה את ראשי מערכת אכיפת החוק או אישר את מינויים. יש להניח שלא היה ממנה מי שהשקפת עולמו נוגדת לשלו. בשים לכך שראשי המערכות האלה עוסקים גם באכיפת חוק ביהודה ושומרון, ניתן לשער שנבחנה היטב שאלת התאמתם לתפקידיהם גם מן הבחינה הזו, כדי לוודא שלא ימונה אדם שהשקפת

---

⁷⁹ אבישי גרינצוויג. 2021. "כך הפך העיתונאי בן כספית למקור משטרתי חוזר בתיקי נתניהו" גלובס, 18.1.2021. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001357558>

עולמו לעומתית למדיניות הממשלה בשטחים. צמרת בית-המשפט, כפי שהוכח גם בפרשות נתניהו, לא אחת מקבלת החלטות שעולות בקנה אחד עם האינטרסים של נתניהו. לצד זאת, ראש הממשלה הוא ראש הרשות המבצעת, שהמשטרה הינה חלק ממנה. הנטייה של ארגון היררכי כמו המשטרה, על מפקדיה בדרגים השונים, הינה לכבד את מי שניצב בראש המערכת, ולא לפקפק בסמכותו. מעבר לכך, בגלל שפוליטיקאים כמובן אינם מעוניינים שיחקרו אותם, הם מאיימים בצורות ישירות ועקיפות על הגופים החוקרים, ועל חוקרים ספציפיים, או חוקרים בפרט. ⁸⁰ בכירי המשטרה כמובן יודעים זאת, והדבר מן הסתם אינו מתמרץ אותם לחקור בכירים. בשורה התחתונה, ככלל, מערכת אכיפת החוק, ובכלל זה הפרקליטות והייעוץ המשפטי לממשלה, מעדיפה שלא לעסוק בשחיתות של בכירים אלא לטפל בעבירות אחרות. הפרקליטות והייעוץ המשפטי לממשלה פועלים ברגיל לקידום מדיניות שנקבעת על ידי בכירי השלטון והצלחתם בתפקידם תלויה במידה רבה ביחסי האמון השוררים ביניהם לבין ראשי השלטון. ברור שהתנהלות של חקירה פלילית וטיפול בתיקי חקירה כאלה, מהווה עננה מעל ראשיהם של המעורבים ומעיבה בהכרח על יחסי האמון. ⁸¹

אין גם יסוד לטענה שמערכת אכיפת החוק נכנעה ללחצי התקשורת והמפגינים נגד נתניהו. ראש לכול, החקירות נגד נתניהו לא החלו כתוצאה מלחץ ציבורי או תקשורתי אלא כתוצאה של עדויות יזומות של אנשים כמו מני נפתלי, שסבלו מעבודתם במשרד ראש-הממשלה, והתלוננו אצל הגורמים השלטוניים כדי להשיג סעד או נקם על הפגיעה שפגעה בהם, ולו לכאורה ולהבנתם, שרה נתניהו. שנית, האדם החשוב ביותר בהעמדתו של נתניהו לדין, מנדלבליט, גילה איפוק מופלג, שלא לומר הססנות, עד יומו האחרון בתפקיד. מעבר לכך, הטענה המכפישת אומנם הפכה לנפוצה במחוזותינו, אך יש לזכור שהיא נוגדת מוסכמת יסוד של השיטה המשפטית שלנו. ההנחה עליה נסמכת שיטת המשפט שלנו היא שגורמים מקצועיים מחליטים על סמך הראיות שבפניהם ולא על סמך רעשים חיצוניים שאין להם גיבוי בראיות קבילות. על אחת כמה וכמה, כאשר אין מדובר במסע תקשורתי אחד ואחיד נגד החשוד/הנאשם אלא משיכות חבל לשני הצדדים. המשטרה והפרקליטות מודעות היטב לכך שאם יפעלו בלחץ התקשורת ללא ביסוס ראייתי מספיק - צפויה להן התבזות קשה בבית המשפט.

לא למותר להצביע על חוסר העקביות שמגלים תומכי נתניהו בהתנגדותם החרפה למה שמוצג על ידם כביטוי לפוליטיות של מערכות אכיפת החוק מצד אחד, ולהצעותיהם ותוכניותיהם לפוליטיזציה עמוקה

⁸⁰ ראו לדוגמה כיצד הסתיימו הקריירות של מירי גולן, משה מזרחי וערן קמין – כולם מלאו תפקיד פעיל במאבק בשחיתות, וכולם סיימו למעשה את מסלול ההתקדמות שלהם. ניתן להעריך שהיה קשר בין התפקיד שמילאו בחקירת שחיתות שלטונית לבין סיום הקריירות שלהם במשטרה.

⁸¹ ראו את הערותיו של דניאל פרידמן על הימשכות ההליכים בעניינו של נתניהו: פרידמן, 2019: 815.

במערכות האכיפה, לרבות הרשות השופטת. ברור גם שהטענות הן לחלוטין מותנות ותלויות הקשר פרסונלי. התנהלות דומה של מערכת אכיפת החוק כלפי פוליטיקאי מהמחנה היריב לא הייתה זוכה לכל גינוי, היא הייתה מועלית על נס. זאת ועוד, לאורך ההיסטוריה נחקרו ולעתים גם הועמדו לדין שורה ארוכה של מנהיגי מחנה השמאל. ראשי ממשלה נחקרו בלי קשר לשייכותם המפלגתית: יצחק רבין ז"ל נחקר, אהוד ברק יבדל"א נחקר, אריאל שרון ז"ל נחקר מספר פעמים, וכמוהו גם אהוד אולמרט. כן, גם נתניהו נחקר. נתניהו גם אינו ראש-הממשלה הראשון שעמד לדין; התקדים בהעמדת ראש ממשלה לדין נקבע בעניינו של אולמרט, שאף הורשע וריצה עונש מאסר. למעשה, בדומה לנתניהו, גם נגד אולמרט נפתחו חקירות רבות בזמן שניהן כראש ממשלה ונסגרו, עד שאחת הבשילה ובהמשך נפתחו שתיים נוספות. שלוש חקירות נגדו בעניין בנק לאומי, הבית ברחוב כרמיה והמינויים הפוליטיים במשרד התמ"ת - כולן נסגרו ורק לאחר מכן הבשילו החקירות בעניין מרכז ההשקעות, טלנסקי וראשוני טורס.⁸² זה המקום להזכיר כי חקירות רבות נגד נתניהו אמנם נפתחו אך נגזזו. החל מפרשת עמדי ובר-און חברון בשנות ה-90 ועד לפרשת ביביטורס ואודליה כרמון שנסגרו בשלב הבדיקה הפלילית ועוד בטרם עברה המשטרה לחקירה פלילית. במשך שנים התקבל דווקא רושם הפוך, לפיו מערכת אכיפת החוק מקלה עם נתניהו.⁸³

בסופו של דבר, הבחירה להשתמש במונח "תפירת תיקים" אינה מקרית. היא נועדה לקעקע את האמינות של המהלך המשפטי כולו ואת הלגיטימיות שלו. האהדה הציבורית שאליו הוא זוכה משכנעת גם את ציבור תומכיו באמיתות דבריו. אם נתניהו היה סבור שבאמת תפרו לו תיק, במובן הקלאסי של הביטוי, האם היה מנהל משא ומתן להסדר טיעון כפי שניהל בינואר האחרון?

2. הפיכה שלטונית

"מנסים להפיל אותי ואת מחנה הימין. למעלה מעשור שהשמאל לא מצליח לעשות זאת בקלפי, אז בשנים האחרונות מצאו פטנט חדש. גורמים במשטרה ובפרקליטות חברו יחד לעיתונאי השמאל, אני קורא להם 'רק לא ביבי', כדי לתפור לי תיקים הזויים. המטרה היא להפיל ראש

⁸²על זיכויים בולטים בשנות ה-90 ראו מאמרם של: עמיר פוקס, מרדכי קרמניצר, גיא לוריא "קנוניית תפירת התיקים לנבחרים ציבורי" אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה (2021) <https://www.idi.org.il/articles/33427>

⁸³במחקר שערך ד"ר גיא לוריא נחשף כיצד מוסדות היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטות המדינה כשלו פעם אחר פעם בהעניקים יחס מועדף לאישי ציבור שנחשדו בפלילים, ראו: גיא לוריא. 2008. כישלון במבחן בזוגלו התמודדות רשויות אכיפת החוק עם עברות של אישי ציבור. מחקרי מדיניות 71, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ממשלה חזק מהימין וכך להרחיק את המחנה הלאומי

מהנהגת המדינה". (בנימין נתניהו, 24.5.2020)

הטענה לתפירת התיקים והפיכה שלטונית קשורות זו בזו. למעשה, נתניהו טוען כי ההפיכה השלטונית היא המטרה ותפירת התיקים היא האמצעי. זאת, על אף שלפי חוק יסוד: הממשלה, כלל לא היה ברור שזו התוצאה במקרה של אישומים פליליים נגדו. כך גם בסופו של דבר הכריע הרכב של תשעה שופטי בג"ץ מבחינה חוקית וחוקתית; הם קבעו כי זכותו של נתניהו להתמודד ולכהן כראש-ממשלה, ולאחר שרוב של חברי כנסת המליץ עליו להרכיב את הממשלה הבאה - אין לנשיא המדינה (בשלב המאוחר ובשונה מהסיבוב הראשון) שיקול דעת בנושא. הלכה למעשה נקבע כי נשיא המדינה יכול להטיל על נאשם בפלילים את מלאכת הרכבת הקואליציה.⁸⁴ כך גם הכריע הציבור מהבחינה המוסרית-ציבורית.

בדומה לטענה לתפירת תיקים, גם בטענה הנוכחית בחר נתניהו בביטוי קיצוני ביותר. הביטוי "להפיל ראש ממשלה" או "לבצע הפיכה שלטונית" לקוח משיח של מנהיגים סמכותניים ומושחתים כמו ברלוסקוני, פוטין וטראמפ.⁸⁵ נתניהו טוען שהאליטה רוצה "להפיל את מחנה הימין" באמצעות הפרקליטות, המבקשת לכפות את כוחה באופן לא דמוקרטי על הרוב שמעוניין לראות את נתניהו בכס השלטון. נתניהו התעלם מכך שבדמוקרטיה, לגיטימי לחלוטין להביא לסיום כהונתו של ראש ממשלה על ידי לחץ ציבורי בתביעה להתפטרותו, הצבעת אי אמון קונסטרוקטיבית או בחירות. בנוסף, יש לשים לב כי בביטויים אלה בוחר נתניהו להוסיב לצדו על ספסל הנאשמים את כל מחנה הימין, כאילו אישום נגדו הוא אישום נגד כל מחנה הימין.⁸⁶ כאילו בעקבות אישום נגדו, לא יוכל להגיע לראשות הממשלה איש ימין אחר. המשמעות היא זהות מוחלטת בינו לבין הימין ובין טובת המדינה, באופן שמייצר בקרב מחנהו סולידריות חזקה עם מי שמייצג אותם מצד אחד, ורגשות של עוינות ואיבה כלפי מערכת אכיפת החוק וכלפי מי שאינם תומכים בנתניהו מצד שני. לשם בחינת הטענה, מומלץ לבחון כיצד תיקי נתניהו נולדו לעולם ולמה?

הפרשה הראשונה שנפתחה כחקירה פלילית – תיק שקיבל את המספר 1000 (הסיגרים והשמפניות) – הגיעה לידיעת גורמי האכיפה מתוך פרשה אחרת, מוקדמת יותר, שנסובה סביב ההתנהלות במעונות ראש-

⁸⁴ בג"ץ 2592/20 התנועה למען איכות השלטון ואח' נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח' (פורסם בנבו, 27.5.2020).

⁸⁵ ראו על כך: Ruth Ben-Ghiat. 2020. *Strongmen: Mussolini to the Present*.

⁸⁶ אבישי בן חיים הדהד את הגרסה של נתניהו בספרו *ישראל השנייה*.

הממשלה, ובמקביל, כאמור, ממידע שהעביר העיתונאי בן כספית על כך שנתניהו מקבל טובות הנאה ממילצין (מפי עדים קודמים שהעידו במשפט, כספית שמע על טובות ההנאה ממילצין עצמו ומהעוזרת שלו הדס קליין).⁸⁷ במרכזה של פרשת המעונות דרישות למימון הוצאות לצרכים אישיים, ובכללן העסקת אנשים לביצוע עבודות במעון הפרטי של ראש-הממשלה בקיסריה – כל זאת על חשבון תקציב המדינה, בהוראת רעיית ראש-הממשלה.⁸⁸ היועצת המשפטית של משרד ראש הממשלה שלומית פרגו-ברנע העידה במשטרה כי משפחת נתניהו "מעבירה לעתים תכופות מאוד בקשות בסכומים משמעותיים",⁸⁹ בין היתר לתיקונים לא הכרחיים במעון הפרטי והזמנות של מכשירי חשמלי וריהוט חדשים, מבלי שיש בהם צורך. פרגו-ברנע תיארה כי כאשר נאלצה לדחות בקשות אלה משום שלא עמדו בנהלים, נתקלה ביחס עוין. במקביל, רבו הדיווחים בכלי התקשורת על התנהלות פזרנית במעון ראש הממשלה התפרצויות זעם והתעמרות בעובדים על-ידי שרה נתניהו. בשני פסקי הדין נקבע כי על המדינה לפצות את עובדי מעון ראש הממשלה, מני נפתלי וגיא אליהו, בגין התנהגותה של שרה נתניהו שהוגדרה כהתעמרות בעבודה.⁹⁰ ההתנהלות הבוטה, והתגובה הכוחנית והאטומה כלפי עמדת שומרי הסף במשרד ראש הממשלה (שניסו ליצור קו מבחין ברור בין הוצאות ציבוריות לבין הוצאות פרטיות שהיה ניסיון לגלגלן אל חשבונו של הציבור) הותירה בפניהם ברירה קשה: למעול בתפקידם או לחשוף התנהלות שבחלקה הייתה פלילית. אכן, לאחר שהבינה שהדרישות לגבי תחזוקת הבית בקיסריה אינן נפסקות, פרגו-ברנע העבירה את הבקשות למשרד המשפטים, וברבות הימים הובילה לפתיחה של חקירה פלילית.

במחצית השנייה של שנת 2012 החל מבקר המדינה לערוך ביקורת בנעשה במעונות. חודש לפני הבחירות לכנסת העשרים, בפברואר 2015, פרסם משרד מבקר המדינה דוח מיוחד על מעונות ראש הממשלה שגם ממנו עלה חשד לפלילים, בין היתר בפרשת החשמלאי,⁹¹ אף שהדברים לא נכתבו במפורש, וממצאיו הועברו לבדיקת היועץ המשפטי לממשלה. דו"ח הביקורת על מעונות ראש הממשלה פירט הוצאות בלתי מוצדקות מכספי משלם המסים, ובהן קניית ארוחות ממסעדות במאות אלפי שקלים (למרות העסקתה של מבשלת במעון) והוצאת סכומים גבוהים על טיפוח השיער, הנעלה וכו'. השפה הרפה שבה נקט הדוח,⁹² הקלה על נתניהו להציג את

⁸⁷ ראו על כך את עדותו של מומי שולם, שכיהן כראש מפלג ביחידה הארצית לחקירות הונאה (יאח"ה) ועמד בראש הצוות שחקר את תיק 1000 ותיק 2000 <https://www.the7eye.org.il/479400> (אוחזר: 26.2.2023).

⁸⁸ ת"פ 50625-26-81 מדינת ישראל נ' נתניהו ואח' (16.6.2019).

⁸⁹ כתב הארץ "יועמשת משרד ראש הממשלה: נתקלת ביחס עוין מרה"מ כשלא אישרתי בקשות רבות", הארץ, 26.6.2018.

⁹⁰ <https://www.haaretz.co.il/news/law/2018-06-26/ty-article/0000017f-dbd4-d856-a37f-ffd4e8db0000>

⁹¹ סע"ש (עבודה- י"ם) 38335-03-14 מני נפתלי נ' משרד ראש הממשלה (פורסם בנבו, 10.2.2016); סע"ש (עבודה י"ם) 16783-04-14 גיא אליהו נ' משרד ראש הממשלה (פורסם בנבו, 31.5.2016).

⁹² על פי החשד, שרה נתניהו שכרה במרמה את שירותיו של חשמלאי בשם אבי פחימה, חבר מרכז ליכוד שעובד באופן פרטי עם המשפחה, לעבודות לכאורה דחופות במעון הפרטי בקיסריה בסופי שבוע כשהתעריף יקר יותר.

⁹³ כך למשל נכתב בדוח: "התנהלות זו של משרד רה"מ שאפשרה רכישת ארוחות בהיקף זה כאשר היתה מי ששימשה כמבשלת במעון הרשמי, אינה תקינה", נכתב בדו"ח. המבקר בחר לשבח את הירידה בהוצאות בשנת 2013 וכתב: "משרד מבקר המדינה כבר העיר בעבר בנוגע להוצאות נבחרי ציבור, כי הוצאת כספים ללא תשומת לב נאותה מצביעה על חוסר רגישות ציבורית", נכתב בדו"ח.

העיסוק התקשורתי בדוח כחלק מ"ניסיון ברור להפיל את ראש הממשלה ואת ממשלת הליכוד על ידי עיסוק בזוטות והסחת דעת מהנושא החשוב באמת: מי יגן על מדינת ישראל..." (חובל, 2015). הגילויים לגבי התנהלות רעיית ראש הממשלה במעונות הובילו לפתיחה בחקירה פלילית במספר פרשיות, מעבר לפרשת 1000. רוב הפרשיות שבהן הייתה מעורבת שרה נתניהו נסגרו עוד לפני שלב השימוע והנימוקים שנמסרו לציבור היו לקוניים ביותר. נתניהו הועמדה לדין אך ורק בגין חלקה בהזמנת ארוחות ממסעדות ושפים למעון ראש הממשלה, תוך יצירת מצג שווא כי אין מבשלת במעון. בסופו של דבר, ביוני 2019 היא אף הורשעה בפלילים במסגרת הסדר טיעון והודתה בקבלת דבר תוך ניצול מכוון של טעות הזולת (סעיף 416 סיפא לחוק העונשין, התשל"ז - 1977).

בשלהי 2015 נעצר ונחקר ראש הסגל לשעבר של נתניהו, ארי הרו, בחשד כי המשיך להחזיק חברת ייעוץ בבעלותו וניצל את מעמדו הבכיר כראש סגל להתקשרויות שונות של החברה. הרו הצהיר כי מכר את החברה אולם ברנע-פרגו גילתה חוסר התאמה בין התשלומים שהועברו להרו לבין חוזה המכירה, מה שהוביל לחשד כי מדובר בעסקה פיקטיבית⁹³. כשנה בדיוק לפני כן, בדצמבר 2014, היה זה הרו שהקליט שיחות חשאיות שהתקיימו בין נתניהו למוזס – הקלטות שלימים יעביר למשטרה ויהוו את הבסיס לפתיחה בחקירה בתיק 2000. במחצית הראשונה של שנת 2016 התקבל במשטרה מידע, כאמור בין השאר על-ידי העיתונאי כספית, שהעלה חשדות למרמה והפרת אמונים וקבלת טובות הנאה מצד נתניהו ויהווה את הבסיס לפתיחה בבדיקה בפרשות 1000 ו-2000. ביולי היועמ"ש הודיע כי מתקיימת בדיקה בעניינו של נתניהו, בלי לפרט, ואילו בנובמבר חשף רביב דרוקר קיומו של קשר בין המיליארדר האוסטרלי גיימס פאקר ליאיר נתניהו, וכי פרקליטו של נתניהו, דוד שמרון, פעל להשיג לפאקר מעמד של תושבות קבע בישראל.⁹⁴

עוד לפני כן, כדאי לחדד את העובדה כי ההחלטה לפתוח חקירה פלילית בעניינו של נתניהו נתנה על ידי אנשים שנתניהו עצמו בחר, מינה והאמין בהם ובנאמנותם אליו ובראשם היועמ"ש אביחי מנדלבליט, שכיחן קודם לכן כמוזכיר הממשלה – אחת ממשורות האמון הקרובות ביותר לראש הממשלה. נתניהו עבד איתו קרוב במשך למעלה משנתיים וסמך על היושרה המקצועית שלו. לכן גם תמך בו ובמינויו לשומר הסף מספר אחת

---

⁹³ לדעת משרד מבקר המדינה, נוכח ההפחתה הניכרת בהוצאות בשנת 2013, ניתן לקבוע שהוצאות הכלכלה של ראש הממשלה, משפחתו ואורחיו במעון הרשמי, במיוחד בשנים 2010 ו-2011 ובמידה פחותה גם בשנת 2012, לא עלו בקנה אחד עם עקרונות היסוד של מידתיות, סבירות, חיסכון ויעילות.

⁹⁴ גידי וייץ "מגייס התרומות של נתניהו חשוד שביצע עסקה פיקטיבית ב-3 מיליון דולר". הארץ, 8.7.2016. <https://www.haaretz.co.il/news/law/2016-07-08/ty-article/0000017f-e294-d9aa-aff-fbdc602f0000>
⁹⁴ בנוסף דרוקר חשף את "פרשת הצוללות", לפיה מקורביו של נתניהו היו מעורבים בעסקאות ביטחוניות שהוא קיבל החלטות לגביהן. היועמ"ש הודיע כבר בשלב מוקדם? שנתניהו אינו חשוד בפרשה.

ולאיש שאולי יצטרך לקבל החלטות אם לפתוח בחקירה פלילית בעניינו או לא. נתניהו היה מודע היטב לתפקיד הרגיש ולסמכות הנתונה בידיו של מנדלבליט וסמך עליו, לצד העובדה שידע גם כי מנדלבליט הוא איש ימין. על כן, הטענה כי מנדלבליט איש הימין ביקש להפיל את שלטון הימין, היא מופרכת.

הגם שלמפכ"ל המשטרה אין סמכות או מעורבות בפתיחת חקירה נגד ראש ממשלה, יש לו חלק גדול בהקצאת משאבים לחקירת שחיתות ובמינויים של אנשים ראויים ומקצועיים לתפקידים אלה. החקירות נגד נתניהו נולדו בתקופת כהונתו של רוני אלשיך, שמונה אף הוא על ידי נתניהו לתפקיד, לרבות הבטחה מפקפקת ומחשידה שנתן לאלשיך בדבר מינויו לראש שב"כ, לאחר סיום תפקידו כמפכ"ל.⁹⁵ אלשיך כיהן בתפקידו האחרון כסגן ראש השב"כ. הוא דתי חובש כיפה שגר בגבעת שמואל וקשה להגדיר אותו באיזשהו צורה או אופן כמשתייך למחנה השמאל. בטקס מינויו לתפקיד המפכ"ל בדצמבר 2015 אמר עליו נתניהו כי קנה לו "שם של מפקד יצירתי, מקורי, נחוש שלא חושש ליזום ולשנות". נתניהו מינה אותו כי האמין בדרכו, בסגנונו וביכולותיו. משנפתחה החקירה נגדו, נתניהו סימן אותו כבעל מוטיבציה אישית נגדו ויצא נגדו בנאומיו.

ככל שמוכנים להרהר במוטיבציות ממסדיות ובשיקולים זרים שעלולים לנבוע מהן בנוגע להתנהלות של גורמי החקירה והתביעה, הרי הם בעיקרם דווקא בכיוון ההפוך לניהול מאבק בחשדות לשחיתות בהם מעורבים ראשי המדינה. המוטיבציה הבסיסית של המשטרה והפרקליטות היא לקיים קשרי עבודה טובים ויחסי אמון עם ראשי השלטון ובוודאי ראש הממשלה. זה חשוב למערכות האכיפה, כדי להבטיח תקצוב נאות ואת היכולת שלהם להשפיע על המערכת הפוליטית. גם ברמה האישית, יחסים טובים הם כרטיס כניסה לתפקיד היוקרתי הבא. ולעומת זאת, ידוע היטב לכל מי שהדבר נוגע אליו, כאמור, מה היה גורלם של קציני משטרה בכירים שחקרו פוליטיקאים. מעל לכל, מודרכות מערכות האכיפה, ובמיוחד הפרקליטות והייעוץ המשפטי לממשלה, על ידי האתוס המקצועי והשיקול המקצועי המכריע שהוא מבחן בית המשפט. גם המשטרה וגם הפרקליטות בכך שהן מכינות (או שותפות בהכנה) אישום - מעמידות עצמן לדין משפטי בפני בית המשפט ולדין ציבורי. אם תפרו תיקים, הלכו על לא כלום, ערוותם צפויה להתגלות ברבים. אם העלילו עלילת שווא על ראש ממשלה בשל מניעים פוליטיים - הם נוטלים על עצמם סיכון חמור ביותר, מסוג הסיכונים האמורים להרתיע כל אדם נורמלי.

ללא כל קשר לעמדותיו הפוליטיות האישיות של מנדלבליט, בדיקת העובדות מגלה שהאמת הפוכה מכפי שנתניהו הציג אותה. מנדלבליט הקל עם נתניהו במספר לא מבוטל של מקרים: הוא התעכב חודשים

---

⁹⁵מאיר תורג'מן "המפכ"ל מאשר: הובטחה לי ראשות השב"כ" ידיעות אחרונות, 30.6.2016
<https://www.yediot.co.il/articles/0,7340,L-4822322,00.html>

ארוכים בטרם החליט לפתוח בחקירה פלילית נגד נתניהו. כך למשל, המידע על תיק 2000 והקלטות נתניהו מוזס הגיע אליו כבר באביב 2016 אך רק בינואר 2017 נפתחה החקירה הפלילית⁹⁶. חשדות אחרים נגד נתניהו כמו פרשת אודליה כרמון⁹⁷ הוא סגר. בפרשת הצוללות הוא הכריז מראש באופן חריג כי נתניהו לא חשוד בה. בסופו של דבר, אחרי הליך שימוע שהתקיים בפניו, החליט מנדלבלט לרכז את האישומים בתיקי 1000 ו-2000 משוחד להפרת אמונים, בניגוד להמלצת פרקליטת המחוז, הפרקליטות המלווה ופרקליט המדינה. גם את פרשת המניות⁹⁸ הוא סגר ללא בדיקה משמעותית. ההוכחה הטובה מכל היא שנתניהו ידע יותר מכל אזרח אחר בישראל אילו שירותים נתן לו מנדלבלט בשנים האחרונות, ולכן עשה מאמץ לסגור עסקה דווקא איתו ולא היועץ הבא. הוא העדיף לסגור הסכם עם מנדלבלט מאשר לסמוך על כך שהרכב השופטים בבית המשפט המחוזי בירושלים יאמין לו.

נתון נוסף שאינו מתיישב עם הטענות על הפיכה שלטונית ותפירת תיקים הוא התפקיד שמקורביו של נתניהו מילאו בחקירותיו. אבל בטרם נמשיך, נבהיר כי מערכת אכיפת החוק לא חקרה מיוזמתה את מקורביו נתניהו. החקירות נגדם החלו בגלל שהם היו מעורבים לכאורה בשחיתות – והם הגיעו לידיעת מערכת אכיפת החוק במקרה לחלוטין, או בגלל התנהלות פסולה של מקורביו. למשל, ארי הרו הסתבך בפלילים כי הוא התחייב להעביר מניות של חברות שהיו ברשותו לנאמן, במסגרת של מניעת ניגוד עניינים, והתחוויר כי הוא לא עשה זאת. חשוב להדגיש כי העובדה שהרו לא פעל כמתחייב מהחוק התגלתה בתהליך בדיקה שגרתי במשרד ראש הממשלה, ולא כצעד יזום או חקירה אקטיבית ש"מחפשת" את הרו כדי "להפיל את ביבי"⁹⁹. נדגיש שוב: החקירה נגד הרו לא הייתה יזומה ולא הייתה קשורה לנתניהו, אלא קשורה בהתנהלות פסולה שלו בקשר לעסקיו הפרטיים בעקבות מידע שהעבירה היועצת המשפטית של משרד ראש הממשלה. החקירה נגד הרו לא

---

⁹⁶גידי וייץ "בידי המשטרה הקלטות של נתניהו מנהל משא ומתן עם איש עסקים על הטבות הדדיות", הארץ, 8.1.2017, <https://www.haaretz.co.il/news/law/2017-01-08/ty-article/0000017f-e91a-dea7-adff-f9fbc8f80000>

⁹⁷פרשת אודליה כרמון התגלתה תוך כדי ניסיון של המשטרה לגבש ראיות לכך שעמותה אמריקאית בשם ידידי הליכוד בארה"ב – שארי הרו היה המנכ"ל שלה בשנים הרלוונטיות – שימשה צינור למימון צרכים אישיים של ראש הממשלה. המשטרה גילתה במהלך הבדיקה כי העמותה מימנה כרטיסי טיסה לשרה נתניהו והעסיקה את כרמון באופן שנחשד כפיקטיבי: היא לא עבדה עבור העמותה האמריקאית, שעיקר עיסוקה הוא חינוך ושתורמיה נהנים מפטור ממס, אלא עבור נתניהו שכיהן אז כיו"ר האופוזיציה. היועץ המשפטי לממשלה סבר שיש על החשדות התיישנות וסגר את התיק עוד בשלב הבדיקה.

⁹⁸פרשת המניות נולדה בעקבות בקשתו של ראש הממשלה לגייס מבן דודו נתן מיליקובסקי כסף למימון הוצאותיו המשפטיות וממנה עלה כי השניים היו שותפים בעבר במפעל לתוספי פלדה. במסגרת הפרשה עלה חשד כי נתניהו רכש מניות במפעל של בן דודו בעשירית מחיר ומכר אותן כעבור שלוש שנים ברווח עתק, במסגרת מיזוג בין המפעל לבין חברת גרפטק, שהיא ספקית של התאגיד הגרמני תיסנקרופ שעמדה במרכז פרשת הצוללות.

⁹⁹אורן פרסיקו דיווח כי לפי מושלם, ביוני 2016 נתן היועמ"ש אישור לחקור תחת אזהרה את הרו על הנושאים שעליהם העיד כספית. בישיבה "הוזכר נושא יתיק 2000' בצורה מאוד לקונית, שתיגבה מהרו עדות פתוחה, כי חלקו בשלב הזה לא היה ידוע". משולם לא פירט מהיכן הגיע המידע על שיחות "תיק 2000", רק העיד כי בדיון אצל היועמ"ש דובר על כך שישנן שתי שיחות במכשיר הטלפון של הרו, שהיה מוחזק בידי המשטרה בעקבות חקירת הרו בפרשת שחיתות נפרדת בשם H, שאינה קשורה לראש הממשלה נתניהו ושהרו הורשע בה במסגרת עסקת טיעון <https://www.the7eye.org.il/479400> (אוחזר: 26.2.2023).

לקלטות המלאות של נתניהו ומוזס, ראו: <https://13tv.co.il/item/news/domestic/crime-and-justice/netanyahu-mozes-full-records-931380> (אוחזר ב- 26.2.2023).

נולדה משום שחקרו את סביבת נתניהו ודגו שם עם חכה כדי לתפוס את "הדג השמן" נתניהו. הרו נחקר כי הסתבך בפלילים בענייניו האישיים. למעשה, נתניהו הסתבך בגלל שהוא לא גילה עניין בנורמות של האנשים שבהם הוא הקיף את עצמו.

דוגמה נוספת סיפק מקורב אחר של נתניהו, שלמה פילבר, עד מדינה בתיק 4000. למעשה, בדומה לתיקי 1000 ו-2000, גם בתיק 4000 בלטה מוטיבציית חסר בקרב מערכת אכיפת החוק ולא מוטיבציית יתר. באוקטובר 2015, התפרסם בעיתון הארץ תחקיר של גידי וייץ שחשף את הטיית הסיקור באתר וואלה מקבוצת בזק לטובת בני זוג נתניהו, בזמן שנתניהו קיבל החלטות רגולטוריות שונות לטובת בזק, בשבתו כשר התקשורת. חשוב להדגיש כי התחקיר של וייץ לא הוביל לפתיחה של חקירה פלילית, אולם בעקבותיו החליט היועמ"ש לאסור על נתניהו לעסוק בענייניו של בזק, לאחר שנתניהו הודה כי הוא ובעלי השליטה בבזק, שאול אלוביץ', הם חברים. תיק 4000 בא לעולם כנגזרת של תיק בזק. זה האחרון נולד והתפתח כתוצאה מחקירה של רשות לניירות ערך על עסקאות שונות של חברת בזק עם חברות בת, כמו YES וחלל. במסגרת החקירה עלה החשד לקיומו של קשר פסול בין מנכ"ל משרד התקשורת שלמה פילבר לצמרת חברת בזק. החקירה הגלויה של רשות ניירות ערך החלה ביוני 2017 ובנובמבר אותה שנה הגיעה לסיומה והתיק הועבר לפרקליטות.

על אף שבתיק 4000 התגלה מידע לכאורה ליחסי תן וקח בין נתניהו לאלוביץ', מנדלבליט ושי ניצן לא הורו להרחיב את החקירה בנוגע לנתניהו. בנובמבר הרשות לניירות ערך הורתה לסיים את החקירה מבלי שניתנו תשובות לראיות שנאספו.¹⁰⁰ כך למשל, החקירה לא בדקה מה היה המניע של פילבר, אחד החשודים המרכזיים בתיק בזק שנחשד בהעברה שיטתית של מידע פנימי ממשרד התקשורת לבזק. חודש אחרי שברשות לניירות ערך הכריזו על סיום החקירה והעברת התיק לפרקליטות, הוחלט לזמן את מנכ"ל וואלה אילן ישועה לעדות. בעדותו ישועה קשר בין הסיקור באתר לבין האינטרסים של בעל השליטה שאול אלוביץ' וקשרי התן וקח שלו עם ראש הממשלה ושר התקשורת, נתניהו. הוא אף סיפק למשטרה מיוזמתו תיעוד יוצא דופן של הקלטות ומסרים במכשירים ניידים, אותו שמר לאחר שהעריך כי הבקשות שהוא מקבל מאלוביץ' נושאות אופי פלילי. עדותו של ישועה, והתיעוד שסיפק, הפכה את תיק בזק לתיק 4000, בה נתניהו הפך לחשוד.¹⁰¹

הפעם הראשונה בה אישר מנדלבליט לחקור את נתניהו ורעייתו במקביל ובכך למנוע מהם אפשרות לתאם גרסאות הייתה בתיק 4000; וזאת בניגוד לתיק 1000, שם לא אישר זאת, מבלי שניתן לכך הסבר. זמן

¹⁰⁰ גידי וייץ "פרשה 4000: ראיות בתיק בזק מחזקות את החשד שנתניהו ניהל יחסי תן וקח עם הבעלים אלוביץ'", הארץ, 10.11.2017, <https://www.haaretz.co.il/news/law/2017-11-10/ty-article/0000017f-deco-d3ff-a7ff-ffe037120000>

¹⁰¹ ראו הדיווח של אלי סניור מפברואר 2008: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5126725,00.html>

קצר אחרי גל המעצרים בתיק, שבמסגרתו נעצרו שני מקורביו של נתניהו, פילבר וחפץ, הם חתמו על הסכמי עד מדינה והפלילו את נתניהו. ספק אם נתניהו היה עומד לדין בלי עדויותיהם. ובכל זאת, גם אחרי שמנדלבליט השתכנע בחומרת התיקים, הוא הפגין זהירות רבה. לשם השוואה, כשהפרקליטה המלווה ליאת בן ארי ביקשה לחקור איש ציבור מסוים, היועמ"ש הכריע בעניין בחלוף חודשיים. לעתים העבירה בן ארי חוות דעת באשר לצעדים שיש לבצע במסגרת החקירות ורק כעבור שבועות בקשותיה עלו לדין.¹⁰² כל אלה מצטרפים להחלטה השנויה במחלוקת של מנדלבליט בשלב קבלת ההחלטות והיא למנות צוות פרקליטים אלטרנטיבי שיבחן את התיקים בעיניים חדשות. המהלך הזה מזכיר צעד דומה שנקט בזמנו היועץ המשפטי לממשלה מזוז בפרשת האי היווני וראש הממשלה שרון. התוצאה אז הייתה שהתהפכו היוצרות והוחלט להימנע מהגשת אישום, בניגוד לעמדה שהתגבשה לפני כן. אין לדעת מה הייתה כוונתו של מנדלבליט, אבל ברור שבכך הביא להארכת השלב של החלטת היועץ – בניגוד לטענות נתניהו על "זמן שיא" בהעמדתו לדין.

הדיונים בתיקי נתניהו התקיימו על ידי צוותים רחבים של הפרקליטות- פרקליטים מהמחוזות, פרקליטים בפרקליטות מדינה, אנשי פלילים מהייעוץ המשפטי לממשלה. ההנחה שבהיקף כה נרחב של פרקליטים, שמן הסתם מצויים בו אנשים עם השקפות פוליטיות מגוונות, יכול היה לעבור כתב אישום משולש על בסיס של קשר פוליטי להפיל ראש ממשלה ואיש מהם לא הבחין בכך, ואיש מהם לא הרים בזמן אמת או מאוחר יותר קול זעקה היא בלתי סבירה. הוא הדין בתפירת תיקים - בלתי סביר לחלוטין שאיש בקבוצה כה גדולה של פרקליטים לא הבחין בכך, וכי הצמרת של הפרקליטות הפלילית במדינת ישראל בחרה להמר על היוקרה והמוניטין המקצועיים שלה בהניחה על שולחן בית המשפט כתב אישום שאינו מחזיק אפילו מים.

לסיכום, הוכחת מניע היא עניין קשה ביותר, שכן אין הוא גלוי לעין ואין הוא משאיר לרוב סימנים או חותם במציאות. אותה התנהגות עצמה יכולה לנבוע מקשת רחבה של מניעים שונים. למרות זאת, נטל לעצמו נתניהו חירות לייחס לעובדי ציבור מניעים זרים ואפלים, מבלי להצביע על ביסוס עובדתי כלשהו.

3. גירוד האשמות

#זמה עם פייק @111 אותו אבסורד/ הוציאו מאות מיליונים על

חקירות מכספי משלם המיסים- ומה מצא @ סיגרים- חמגשיות-

---

¹⁰²רויטל חובל, "הפרקליטה המלווה את תיקי נתניהו: קצב קבלת ההחלטות בעייתי". הארץ, 17.8.2018
<https://www.haaretz.co.il/news/law/2018-08-17/ty-article/0000017f-f402-d5bd-a17f-f63a9f120000>

נתניהו, 28.2.2019)

הטענה לגירוד האשמות היא בגדר טענת המשך של נתניהו, במסגרתה הוא טוען כי מערכת אכיפת החוק המציאה עבירות נגדו. כך את תיק 1000 מציג נתניהו כתיק של "מתנות בין חברים", ועל כן לדידו העיסוק בו הוא קטנוני ותפל. תיקים 2000 ו-4000 בעיניו הם "תקדימיים", "מורכבים", "מסובכים", משום שמדובר ב"סיקור אוהד" או ב"התערבות במערכת היחסים בין עיתונאים לבין פוליטיקאים". מעבר לטענה כי בתיקים אלה נוקטים נגדו באכיפה סלקטיבית, שכן פוליטיקאים אחרים לא עמדו לדין בגין התנהגויות דומות - טענה שאליה נתייחס בהמשך - לפי נתניהו, יש כאן גם היבט של "גירוד האשמות" שבו לוקחים התנהלות פוליטית וציבורית מקובלת, והופכים אותה לפלילית. לפי טענה זו, מערכת אכיפת החוק מעניקה פרשנות מעוותת למעשים לגיטימיים (גם אם לא בהכרח אסתטיים).

בבסיס טענה זו מבקש נתניהו להקטין ולגמד את האישומים נגדו ולתאר אותם כתוצאה מפותלת של "מסע ציד חסר תקדים" ("פישנינג") נגדו, כחלק מהניסיון הנואש של חוקרי המשטרה ואנשי הפרקליטות להפיל אותו. מכל מקום, יש מרחק גדול בין הטענות שעובדות האישום אינן מגלות עבירה שנתניהו העלה רק בתיק 2000 ו/או לטענה שמדובר בטענת זוטי דברים, שייתכנו לגביהן חילוקי דעות מקצועיים ושמקומן בבית המשפט, ואפילו בטענה בדבר הגנה מן הצדק - לבין ההאשמה המרכזית של עלילת שווא ממניעים פוליטיים. טענת העלילה של נתניהו אינה נתמכת בשום ראיה. אילו היה נתניהו מסתפק בכפירה באישומים ובהעלאת טענה בדבר הגנה מן הצדק (שאינה מותנית במניע זדוני או בלתי כשר), לא ניתן היה לבוא כלפיו בשום טענה. אולם כאמור נתניהו הלך הרבה מעבר לכך בהעלאת טענות כלפי מערכת אכיפת החוק שאין חמורות מהן.

"מותר לקבל מתנות מחברים"

בתיק 1000 טוען נתניהו כי הסיגרים והשמפניות שקיבל לאורך השנים¹⁰³ הם בסך הכל מתנות שקיבל מחבר קרוב, במסגרת חברותם. לטענתו, קיבל חוות דעת משפטית מעורך דינו דאז יעקב וינרוט המנוח כי קבלת המתנות מותרת, בהתאם להוראות חוק שירות הציבור (מתנות), תש"ס-1979 הקובע כי עובד ציבור רשאי לקבל

¹⁰³לפי כתב האישום, נתניהו מואשם בקבלת סיגרים, שמפניות ותכשיט ממילצין בסכום של 462,602 שקל בין השנים 2011-2016, ומפאקר בסכום של 229,174 שקל בין השנים 2014-2016.

מתנות מחברים בתנאי שניתנו לו שלא בזיקה לתפקידו הציבורי. ואולם, מדובר במצג משפטי מוטעה. מתנות מחברים שאין להן זיקה למעמד של איש ציבור הוא מושג מוגבל, לפי הפרשנות, למתנות צנועות, המקובלות בין חברים באירועים מסוימים. אין מדובר ב"קארט בלנש" לקבל כל דבר מחבר ללא הגבלה, שלא בהקשר של אירוע מתאים, ולרבות קבלה בעקבות דרישה של המקבל; מה גם ש"החברות" בין פוליטיקאים לבעלי הון, שנרקמת על רקע יחסי עבודה ולא על רקע קודם (מגורים, שירות צבאי וכדומה), בה לכל אחד מהצדדים יש מה להציע לשני (כגון כסף ושירותים שלטוניים), מעבר למה שיש בחברות רגילה, היא חברות בערבון מאד מוגבל. לשון אחר, מילצ'ין נזקק לשירותיו של נתניהו מתוקף מעמדו כראש ממשלה, וזה האחרון נהנה בצורה חריגה מ"החברות" של מילצ'ין, שונה מן האופן שבו חברים אמתיים נהנים האחד מהשני (באספקה של טובין כגון סיגרים). הראייה, מילצ'ין ביקש מנתניהו סיוע בהארכת הוויזה שלו בארצות הברית. במצב כזה "ככלל, יש להעמיד את עובד הציבור בחזקה שהוא יודע "שהנזקקים לשירותיו" לא מעניקים לו מתנות – אלא כדי שיטה להם חסד במילוי תפקידו... לגבי כל נתניהו, שאינה קלת ערך [...] קמה הנחה כי יש בה ליצור מחויבות מצד המקבל כלפי הנותן... בהתקיים חזקה זו – עובר הנטל אל הנאשם לעורר ספק סביר כדי "למוטט את ההנחה" שביסוד החזקה...סתירת החזקה תלויה אפוא בקיומו של הסבר חלופי למתן טובת ההנאה..."¹⁰⁴ כך בלקיחת שוחד, ועל אחת כמה וכמה בהפרת אמונים.

נדגיש כי נתניהו יכול לנסות לסתור את ההנחה העובדתית, לפיה מה שקיבל ממילצ'ין נועד "לשמך" את היחסים ביניהם. למעשה, עליו להודות על כך שמערכת אכיפת החוק לא האשימה אותו בשוחד, כי לכאורה, ניתן היה לטעון אף לכך. כלומר, גם אם ייקבע כי בקבלת טובות ההנאה שקיבל נתניהו (ישירות ודרך אשתו) לא נעברה על ידו העברה של הפרת אמונים, אין בכך כדי להעיד על תפירת תיקים או גירוד האשמות. נתניהו עצמו לא טען כי המעשים שיוחסו לו בפרשה זו אינם מגלים עברה.

בנוסף, בטענתו כי התביעה והמשטרה "גירדה" אישומים נגדו, מתעלם מנתניהו מעובדות המוסכמות גם עליו. נתניהו הודה בחקירתו כי קיבל ממילצ'ין ופאקר אספקה שוטפת של סיגרים. הוויכוח בין הצדדים הוא על ההיקפים והכמויות. לגבי השמפניות שקיבלה רעייתו, הוא טוען כי לא ידע על כך, וכי מדובר בשני אנשים נפרדים. נתניהו אף טוען להדדיות, וציין בחקירתו כי אף הוא העניק למילצ'ין מתנות במספר אירועים. הגרסה של התביעה שונה. לפיה מדובר בפרקטיקה שיטתית ומתמשכת על פני שנים של תזרים סיגרים בתעריפים גבוהים במיוחד, בחלקו לפי דרישה מאת המקבלים, שלא בהקשר של ימי הולדת או אירועים חגיגיים, ובלא

---

¹⁰⁴פס"ד שמעוני, פסקה 12.

שהתקיימה הדדיות. ספק רב אם לפי גרסה זו מדובר ב"מתנות" בין חברים. גם משום שאין מדובר בסטנדרט התנהגות מקובל בין חברים. גם הטענה לפיה בני זוג החיים יחד הם "איים בודדים", המתנהלים בנפרד, מבלי שהאחד מודע למתרחש אצל זולתו אינה מובנת מאליה כלל. בית המשפט יצטרך להכריע בין הגרסאות, כפי שקורה פעמים רבות במשפטים פליליים. תהא הכרעתו של בית המשפט אשר תהא, לא מדובר בגירוד האשמות.

לפי החלק השני של האישום נגד נתניהו בתיק 1000, לא זו בלבד שנתניהו קיבל ממילצין מימון שוטף של סיגרים יקרי ערך, אלא שהוא היה מצוי בניגוד עניינים משמעותי כשעסק בתפקידו הציבורי באינטרסים השונים של מילצין, ביניהם מה שמכונה כחוק מילצין,¹⁰⁵ סיוע מול האמריקאים בהארכת הוויזה שלו בארה"ב ומיזוג אפשרי בין חברות תקשורת בהתאם לאינטרסים של מילצין. נתניהו טוען בתגובה כי פעל לסייע למילצין כחלק ממילוי חובתו הבסיסית לעזור למי שנפגע כתוצאה משירות מיוחד שעשה למדינת ישראל ותרם לביטחונה, בדיוק כפי שעשו קודמיו כמו שמעון פרס. לדבריו, לא מדובר בפעולה חריגה בשל החברות האישית בינו לבין מילצין, אלא פעולה מתבקשת והכרחית כדי לסייע למי שפעל עבור האינטרסים הביטחוניים של מדינת ישראל. גם בהקשר הזה יצטרך בית המשפט להכריע, אולם אין קשר בין טענתו לבין הרדיפה הפוליטית נגדו שהוא מייחס לגורמי אכיפת החוק. דווקא טענת נתניהו על יחסי החברות בינו לבין מילצין היא בסיס לטענת התביעה כי פעולותיו ביחס למילצין נגועות בניגוד עניינים מובהק, וכי לכן היה עליו להימנע מהן.

הטיית סיקור עיתונאי איננה טובת הנאה

**"אני רוצה שתבינו על מה הם מדברים כשמדברים על שוחד
הם לא מדברים על כסף- לא על מעטפות- לא על מזומנים/ הם
מדברים על שתי כתבות וחצי באתר (אואלה) מתוך אוקיינוס-
לא ים- אוקיינוס של כתבות עיינות נגדי".** (בנימין נתניהו,

(28.2.2019)

---

¹⁰⁵חוק מילצין הוא כינוי לתיקון 168 לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש], התשכ"א-1961 שנחקק בשנת 2008, במסגרתו נקבע פטור מתשלום מס ומדיווח למשך עשר שנים לעולים חדשים ולתושבים חוזרים בקשר לנכסים ולהכנסות שמקורן מחוץ לישראל. בשנת 2009 נחקק תיקון 171 לפקודת מס הכנסה, במסגרתו הוסמך שר האוצר להאריך באופן פרסונלי את הפטור האמור למשך עשר שנים נוספות, ליחיד העומד בתנאים שנקבע בחוק, ובתנאים שייקבעו בתקנות. התקנת התקנות היוותה תנאי מקדמי להארכת הפטור. על פי כתב האישום נגד נתניהו, מילצין הוכר כתושב חוזר עד שנת 2019 ובשנת 2013 פנה לשר האוצר לפיד כדי שיתקין את התקנות שיאפשרו את הארכת הפטור עבורו, אך לפיד סירב. בעקבות פנייתו של מילצין, פנה נתניהו ללפיד באותו עניין והביע בפניו את תמיכתו בהארכת הפטור.

#המציאו סעיף מיוחד בעברי שלא קיים באף ספר

חוקים בארץ ובעולם# (בנימין נתניהו, 24.5.2020)

#לוקחים את עבודת הדוברות של כל דובר- של כל פוליטיקאי

ורק במקרה שלי חופכים את זה לפלילי דבר מדחים#.

(בנימין נתניהו, 28.2.2019)

דוגמה נוספת לטענה של נתניהו כי כתב האישום נגדו הוא תוצאה של גירוד האשמות בתיקי 2000 ו- 4000 היא בפרשנות הפלילית שהתביעה העניקה לשיטתו לפניות שגרתיות שלו ושל פוליטיקאים אחרים למו"לים על מנת להשפיע על סיקורם בתקשורת. לשיטתו, התערבות בסיקור עיתונאי היא לא טובת הנאה שעשויה להיחשב כמתת בעבירת השוחד. בשני התיקים מבקש נתניהו למזער את התנהגותו המתועדת באומריו כי מדובר בהתנהגות נורמטיבית ומקובלת, וכי כל פוליטיקאי במצבו היה פועל להביא לכך שכלי תקשורת יחדל מפרסומים שליליים נגדו, ויפעל לסקר אותו באופן חיובי, או לדברי נתניהו באופן מאוזן.

את תיק 4000 הוא מרבה להציג כתיק תפור המהווה תקדים בינלאומי, ואת האישום נגדו בסעיף של לקיחת שוחד כעבירה הזויה. אלא שהעמדה זו של הדברים היא מטעה. העניין הוא שמה שנתניהו קיבל הוא דבר בעל חשיבות אובייקטיבית וערך רב, שלא נעלם מעיניו של נתניהו ואותו דבר – הטיית האתר (או העיתון) לצרכיו השונים של נתניהו, כפי שהוגדרו גם על ידי בני משפחתו ומקורביו – ניתן לו, לפי האישום, כדי שיקבל כשר התקשורת החלטות שלטוניות נקודתיות. מעבר לכך, לא מדובר בסיקור חיובי בתמורה למתן מידע אקסקלוסיבי – פרקטיקה מקובלת בחיים הפוליטיים - ואין מדובר בסיקור נקודתי. גם לפי כתב האישום וגם לפי העדויות שנחשפו עד כה, מדובר בהטיית סיקור אינטנסיבית, בהתערבות מלמעלה בעבודה העיתונאית, ברמת מו"לים שהם לא עיתונאים, משיקולים זרים, תוך פגיעה חמורה בחופש העיתונות ואמינותה, ואף בעמדת השפעה כוללת על האתר או העיתון; וזאת כדי להביא להחלטות שלטוניות.¹⁰⁶

אכן, כפי שנתניהו טוען, יחסי תן-קח בין פוליטיקאים לעיתונאים הם יחסים מקובלים ולרוב לגיטימיים. סקופ תמורת אייטס אוהד הוא דיל סטנדרטי למדי בחיי פוליטיקאים ועיתונאים. בעסקה כזו

¹⁰⁶ בתיק 2000 כשמוזס דוחק בנתניהו: "צריך לעשות הכל מהר, ביבי. למה? כי אני צריך להזיז את הספינה" - הוא לא מציע סיקור אוהד, אלא שינוי שיטתי ומאסיבי בסיקור של קבוצת ידיעות אחרונות את נתניהו.

הפוליטיקאי נותן לעיתונאי מידע מסוים שלרוב תואם את האג'נדה הפוליטית שלו ואת המטרה שלשמה נבחר. ומנגד, העיתונאי מפרסם את המידע ומציין את פועלו של הפוליטיקאי בנושא ובכך ממלא את חובתו להעביר לציבור מידע אמיתי וחשוב. אין דמיון בין יחסים כאלה לבין התמונה העובדתית הנפרסת במשפט נתניהו. קשה לומר שמדובר ביחסים שגרתיים בין פוליטיקאים לעיתונאים. מדובר ביחסי ראש הממשלה ושר התקשורת עם מו"לים. נתניהו לא פועל בשיחות הללו בחלל ריק. מדובר במו"לים שהם אנשי עסקים שמחזיקים בבעלות על כלי תקשורת - ורווחיהם מושפעים מהחלטות רגולטוריות שבסמכותו וביכולתו לקבל או שיש לו השפעה עליהם (כמו בעניין "ישראל היום"). נתניהו מואשם בכך שביקש ודרש עמדת השפעה על התנהלות אמצעי תקשורת, תוך רמיסת חופש העיתונאים, כאשר הוא עומד בראש הרשות המבצעת ובראש מערכת שמקבלת החלטות רגולטוריות דרמטיות הנוגעות ישירות לבוסים של העיתונות. בנסיבות אלה, הטענה כי האישום מוכיח רדיפה פוליטית ותפירת תיקים היא נטולת כל משקל.

תקדימיות האישום כי סיקור עיתונאי טובת הנאה

נתניהו טוען כי לא זו בלבד שהמציאו עבירה נגדו, אלא שמדובר בהאשמה ספציפית כלפיו שלא נטענה מעולם נגד פוליטיקאי אחר. התביעה אמנם מיעטה לעסוק בנושא זה, אך לא ניתן לומר כי לא עסקה בו בעולם.

דוגמה אחת לעיסוק ביחסים האלה ניתן למצוא בפברואר 2017, כחודש לאחר שנפתחה החקירה הגלויה בתיק 2000, עת הגישה הפרקליטות כתב אישום נגד ראש עיריית אשקלון לשעבר איתמר שמעוני. אחד האישומים ייחס לשמעוני קבלת שוחד מהיזם יואל דוידי בדמות רכישה והשבתה של פעילות אתר אינטרנט שביקר בשיטתיות את התנהלותו כראש עיר. התמורה שהעניק שמעוני ניתנה בקידום אינטרסים של דוידי, אשר כללו פרויקטים יזמיים וצמצום שטחי פרסום במקומונים מתחרים. לימים, זוכה שמעוני מאישום זה מטעמים ראייתיים לא לפני שבית המשפט המחוזי בתל אביב ציין כי "רכישת האתר עשויה הייתה מבחינה קונספטואלית לבסס טובת הנאה אחרת המהווה מתת".¹⁰⁷ דוגמה נוספת המפריכה את טענת גירוד ההאשמות היא הרשעתה של פאינה קירשנבאום בפרשת ישראל ביתנו.¹⁰⁸ הכוונה לאישום שעסק בפרשת עמותת איילים,¹⁰⁹ במסגרתו הוכח כי קירשנבאום דאגה לכך שהעמותה תקבל מיליוני שקלים מתקציב המדינה. בתמורה לכך, חלק מהכסף הועבר לטובתה של קירשנבאום והעמותה היא שמימנה עבורה את שירותי הייעוץ של יועץ התקשורת הוותיק

¹⁰⁷ת"פ 12935-02-17 מדינת ישראל נ' שמעוני ואח' (11.11.19).

¹⁰⁸ת"פ (מחוזי ת"א) 16512-08-17 מדינת ישראל נ' קירשנבאום ואח' (פורסם בנבו, 25.3.21)
¹⁰⁹איילים היא עמותה העוסקת בהקמת כפרי סטודנטים, בעיקר בנגב ובגליל.

רוגן צור ורכישה של סיקור חיובי באתר ynet. בית המשפט העליון הדגיש בפרשה זו את חשיבותו של סיקור תקשורתי עבור כל פוליטיקאי: "לנבחר ציבור יש אינטרס מובהק בסיקור תקשורתי של פעילותו, על אחת כמה וכמה סיקור תקשורתי אוהד, ולפנינו דוגמה נוספת לפניה המגוונות של טובת הנאה."¹¹⁰

מעבר לכל זאת, המושג "טובת הנאה אחרת" שהוא אחת החלופות של השוחד לפי החוק הוא ביטוי שיש לו רקמה פתוחה ורחבה, ומטבע הדברים שלטובות הנאה שונות יש פעם ראשונה באישום ובהרשעה. כך לעניין יחסי מין כשוחד, כך גם לעניין עמדת השפעה בכלי תקשורת.

4. אכיפה בררנית

#לא חקרו עשרות שרים וחברי כנסת- כולל עד המפתח יאיר לפיד, שנפגש בחשאי עשרות פעמים עם עני מוזס. כולם פעלו להעביר את החוק שסוגר את (ישראל היום)- חוק שלולא החתנגדות העזה שלי היה עובר ומכניס לנוני מיליונים/ רבים מאותם חברי כנסת קיבלו סיקור אוחד מידיעות אחרונות ומ. Ynet מה זה אוחד. מלטף בהם לא נוגעים- ואותי- שקברתי את החוק- חוקרי@ זה אבסורד/ לא ביבי. לא חוקרים# (בנימין נתניהו, 2.12.2018)

#מעניין שבמקרים אחרים של מתנות- לדוגמא רח#מ אולמרט שקיבל במתנה עטים יקרי ערך מקבלנים ואנשי עסקים בשווי למעלה ממיליון שקלים, היועמ#ש דאז קבע שאין טעם לחקור אתם כבר מכירים את העיקרון- לא ביבי לא חוקרים# (בנימין נתניהו, 28.2.2019)

הטענה "כך נוהגים כולם", והטענה המשלימה, "אבל רק אותי חוקרים", היא טענה הנטענת כעניין שגרתית כמעט בכל פרשה שבה מואשם עובד ציבור בשחיתות שלטונית. טענה זו צריכה להיבחן בזירות, שכן אין כמעט פוליטיקאי שלא יטען אותה. טענה זו אינה מתיישבת עם הטענה לפיה לא היה כלום ומדובר בעלילה שקרית. ניתן לראות בה "קו הגנה שני" של נתניהו, לפיו בין אם היה פגם במעשיו, ובין אם לא, המערכת חוטאת כלפיו בכך שהיא פועלת רק נגדו. להלן נתייחס לטענותיו כי במסגרת חקירותיו שלו עלו שמות נוספים שהיו צריכים להיחקר כחשודים ולעמוד לדין לצדו, אך התביעה הקלה עמם מסיבותיה. נתניהו התייחס בנאומיו בעיקר לציפי

---

¹¹⁰ראו פס"ד כהן וקירשנבאום.

לבני, איתן כבל ויאיר לפיד. שלושתם, טוען נתניהו, נפגשו עם מוזס וזכו לסיקור חיובי בידיעות אחרונות ולא הועמדו לדין.

התשובה לטענת נתניהו היא פשוטה. סלקטיביות נבחנת מול פרשייה עובדתית דומה – מהותית וראייתית - המיוחסת לאדם או אנשים אחרים. נתניהו לא מתקרב להצביע על כך. בטענותיו המקדמיות טען כי על אף שמוזס עצמו נוקב בשמות של חברי כנסת שעמם שוחח על החוק, הם לא נחקרו. אך לא די בכך. ברור שיש הבדל מכריע בין פגישות שאין אנו יודעים מה היה בהן לבין שיחות שהוקלטו. עצם תמיכה של חברי כנסת או פעולות שלהם לקדם הצעת חוק, גם אם הדבר נעשה אגב שיחה עם מוזס, לא מקים כשלעצמו חשד לעבירה בעניינם. מערכת אכיפת החוק לא פותחת בחקירה מבלי שעלה חשד סביר, או מבלי שבידה ראייה שמעלה חשד סביר. אין זה עניין של פרקטיקה גרידא. היא נטולת סמכות לעשות זאת. במקרה של נתניהו היו אלה הקלטות של שיחות מוזס-נתניהו שהציפו את החשדות ודיברו בעצם עצמם. נגד לפיד ולבני אין כאלה.¹¹¹ כבל, שהגיש את הצעת החוק להגבלת ישראל היום וקיים עם מוזס קשר שוטף בעניין, נחקר באזהרה כחשוד לאחר שנמצא כי בזמן שקידם את הצעת החוק, התלונן על הסיקור נגדו. הסימולטניות של האירועים הצדיקה את חקירתו באזהרה. ואולם, התיק נגדו נסגר בסופו של דבר מחוסר ראיות לאחר שלא הייתה ראייה שהצעת החוק הייתה כרוכה בסיקורו האוהד. לא הייתה ראייה כמו ההקלטה של השיחות בין נתניהו למוזס.

נתניהו אף טוען כי עצם האשמתו בהפרת אמונים בתיק 1000 עולה לכדי אכיפה בררנית, בהשוואה למעורבותו של לפיד בקידום חוק מילצין. מילצין אכן שוחח עם לפיד בענין החוק ושניהם העידו על כך במשטרה. אולם ישנם שני הבדלים מהותיים בין לפיד לבין נתניהו. בניגוד לנתניהו, לפיד לא פעל לקידום בקשתו של מילצין והביע התנגדות לכך בשיחה עם נתניהו לאחר שהפנה את הנושא לדרגים המקצועיים. ההבדל השני נוגע לכך שלפיד בניגוד לנתניהו לא קיבל ממילצין טובות הנאה לאורך שנים, מה שיכול היה להעמיד אותו בניגוד עניינים.

לפי טענה נוספת של נתניהו לאכיפה בררנית, אולמרט נחשד אף הוא בקבלת מתנות בדמות עטי יוקרה אך התיק נגדו נסגר בנימוק כי "גם איש ציבור רשאי לקבל מתנות מידידים" וכי "לא כל מתנה מקימה את החשד לקבלת טובת הנאה בלתי כשרה". גם כאן, לצערנו, נתניהו משמיט עובדות קריטיות. הראיות שנאספו אז נגד אולמרט הצביעו על עט נובע אחד בשווי מאות דולרים שקיבל אולמרט מאיש עסקים, ידידו לכאורה,

---

¹¹¹יאיר לפיד כלל לא זומן להעיד בתיק 2000 לאחר שמוזס תיאר כי אמנם דיבר איתו על הצעת החוק אך לא מעבר. ציפי לבני זומנה לעדות לאחר שמוזס העיד כי העביר לידה כשרת משפטים חוות דעת כלכלית על השלכות ישראל היום על שוק העיתונות המודפסת.

בתמורה לקידום עסקי המלונאות שלו באילת. בבדיקת המשטרה התברר כי היתה זו מתנה לרגל יום הולדתו של אולמרט וכי אותו איש עסקים לא זכה לטיפול מועדף והפרויקט שביקש לקדם לא אושר. ההבדל בין מקרה זה למקרה נתניהו ברור.

לקראת סיום

נתניהו לא טען בבית המשפט מה שטען בציבור - שהוא קרבן לעלילת שווא שנרקמה נגדו ממניע פוליטי- להביא לסיום כהונתו. ההימנעות הזו אומרת "דרשני". מה-גם שהמשמעות המשפטית של טענות אלה, אם הן משקפות אמת, היא שראשי מערכת אכיפת החוק ביצעו עברות חמורות של בידוי ראיות או לפחות שיבוש מהלכי משפט. יש מידה של תחכום ועורמה בהאשמות מסוג זה: לא ניתן לסתור אותן באמצעות "אקדח מעשן". אקדח כזה יכול להימצא להוכחת משהו שהתרחש בפועל, אך לא ניתן למצוא אקדח מעשן כדי לסתור טענת שווא ביחס למשהו שכלל לא קרה. ניתן רק לשלול אותה בהעדר ראיה לאמיתותה, ומעבר לכך לבחון את סבירותה. כאמור, גרסת נתניהו עצמה שוללת את הטענה בדבר העללת שווא.

סבירות הטענה צריכה להיבחן לפי שתי אמות מידה: המניע של מי שמייחסים להם התנהגות עבריינית שהביא אותם לעשיית מעשי העברה, וההזדמנות/האפשרות/ההיתכנות לבצעם, ויש גם קשר בין השניים. אשר למניע, שלפי נתניהו הוא פוליטי, הטענה על פניה היא אבסורדית בשים לב לכך שאישי מפתח בקשר הפוליטי שנרקם נגדו לדבריו היו אנשים שמונו על ידו לתפקידיהם (המפכ"ל והיועץ המשפטי לממשלה) ואף אחד מהם איננו "איש שמאל" החותר לסילוקו של נתניהו מראשות הממשלה. בנוסף לכך, גם אם היה מדובר בשמאלנים - כמובן שאין בכך מאום. עליהם להיות שמאלנים שמוכנים לעשות הכל, בניגוד לחוק, למוסר ולאתיקה המקצועית, על מנת לפגוע בראש ממשלה מכהן. ייחוס התנהלות כזו לרוני אלשייך ולאביחי מנדלבליט הוא בתחום הדמיון הפרוע. זאת ועוד, מה שמיוחס להם הוא מעשה של התאבדות משפטית וציבורית. שכן ההיתכנות להצליח בקשר נפשע כזה אינה קיימת. ראשית, מדובר בהחלטה שבגיבושה השתתפו עשרות אנשים, וניתן להניח שנטיותיהם הפוליטיות שונות, כלומר לרבות אנשי ימין ותומכי נתניהו, ניתן גם להניח שרובם הגדול מונחים על ידי אתוס מקצועי ממלכתי שהוא נטול פניות פוליטיות. האם ניתן להניח שלא יהיו מי מביניהם, ולפחות אחת בסדום, שתגלה את דבר המזימה הנרקמת ותזעק חמס. עובדה היא שאיש לא זעק אז, ואין בנמצא ולו גם אחת שזעקה מאז. יש בכך כמובן כדי להשפיע על המוטיבציה. ועוד מושפעת בהכרח המוטיבציה מן המודעות לכך שמהלך החקירה ייסרק על ידי עורכי דינו של נתניהו (ניתן להניח הטובים ביותר שיש) במסרקות ברזל, ואם יימצא בדל ראייה- הוא ייחשף ויוצג לבית המשפט ולציבור. לבסוף, אחרון ולא פחות בחשיבותו-

חומר הראיות נגד נתניהו ייבחן על ידי הרכב שופטים מקצועי. אם יעלה חשש בפניהם שהנאשם הוא קרבן להעללה פוליטית, הם וודאי לא יחרישו. לכן, כל מחשבה רציונלית על קשר לפגוע בראש ממשלה על ידי עלילת שווא, אם ניתן בכלל לתאר שהוא עולה על הדעת כרעיון, הייתה מביאה לדחייה על הסף שלה. זאת ועוד, לא ניתן היה לבטוח בכך שהגשת כתב אישום נגד נתניהו תביא להשגת היעד של הרחקתו מכס ראש הממשלה וכפי שלמדנו בפועל תוצאה כזו גם לא הושגה. אימוץ גרסת נתניהו מחייב להוציא את ראשי מערכות האכיפה ממשפחת האנשים הרציונליים. גם לכך אין שמץ של ראייה, והשכל הישר הוא דווקא בכיוון ההפוך.

חומרתן האולטימטיבית של האשמות, מגבירה את הצפייה והחובה לבסס אותן על ראיות. לא כך נהג נתניהו, שלא הביא שום ראיה לביסוס האשמותיו החמורות. האין בכך בלבד כדי ללמד שמדובר בהאשמות מצוצות מן האצבע? זאת ועוד, גרסת נתניהו עצמו בתשובה להאשמות נגדו, העדויות שנשמעו עד כה, אופן התגלגלותה של החקירה, לרבות מיהותם של מי שמעידים נגדו (עליה עמדנו בהרחבה) כמו גם נכונותו להיכנס למשא ומתן על הסדר טיעון עם "המעליל הראשי" מלמדות כי אין ממש בהאשמותיו.

לעומת זאת, התועלת הציבורית והמשפטית שנתניהו הפיק מן ההאשמות שהעלה היא משמעותית: ממעמד של מתגונן הוא עבר למתקפה והכניס את המערכת האוכפת, שלא בטובתה ולא בשליטתה, לעמדה של מגננה, מגננה מן הסוג של "לך תוכיח שאין לך אחות". בנוסף, הוא שכנע תומכיו לראות בו קרבן פוליטי של מערכת האכיפה, וממילא הוא קורבן כאמור בשל היותו ראש המחנה. הם רואים עצמם, לכן, כמי שמואשמים יחד אתו, וחשים כלפיו מחויבות חזקה וסולידריות. בכך הוא השיג לעצמו חסינות מבחינתם מתוצאת המשפט ככול שתהיה לחובתו. עבור רוב תומכיו, תוצאה כזו תיתפס כחלק ממסע הרדיפה/הציד נגדו/נגדם. הנזק למערכת המשפט הוא, לכן, גדול. מדובר בפגיעה קשה במערכת האכיפה, החלשתה, והכנת הקרקע לפגיעה בעצמאותה ובמקצועיותה. לפגיעה הזו יש משמעות נלווית - פגיעה נגררת באליטה בכללה, ותמיכה בהגברת כוחה של הפוליטיקה על ידי החלשת שומרי הסף ועובדי הציבור הממונים. בעצם העלאת הטענה, הזמין לעצמו נתניהו במה (לו או לנציגיו) בכל אמצעי תקשורת העוסק בסיקור המשפט, במסגרת סיקור המאפשר במה לעמדות השונות, וביניהן העמדה לפיה מדובר בעלילת שווא פוליטית. מדובר בהאשמה מתגלגלת שניתן בקלות מניפולטיבית להצביע על כך שהיא נתמכת: למשל, על ידי תשובה שלילית של התביעה לבקשה שלו או החלטה של בית המשפט שהיא לטובתו.

ולבסוף, ולא אחרון בחשיבות, מדובר במסר לעדים שמדובר במלחמה לחיים ולמוות. ככל שהם מספקים תמיכה לגרסת התביעה, הם שותפים לרקמת העלילה נגדו. כלומר, היו לנתניהו סיבות טובות מבחינתו להעליל עלילה על מערכת אכיפת החוק.

פרק שישי: סיכום

בחיבור הנוכחי בחנו האם יש ממש בהאשמות שמטיח נתניהו נגד מערכת אכיפת החוק. לנוכח ההשלכות מרחיקות הלכת שיש להן כבר כעת, ועל בסיס מה שכבר נטען ונאמר על-ידו, הראינו כי ניתן וצריך להתייחס להאשמות הללו כבר כעת. נוכחנו לדעת כי מתחילת הדרך, בנאומיו לציבור נתניהו בחר לתקוף את עצם החקירות כחלק מרדיפה ממושכת, פוליטית במהותה, נגדו. גם אחרי שנחשף לחומר החקירה שנאסף נגדו, הוא לא הסתפק בטענה לחפות מכל עבירה, שהיא בגדר זכותו הלגיטימית. הוא הציג את עצם החקירות נגדו כהוכחה לכך שהוא קורבן אולטימטיבי של הרשויות ובכך פעל לערער על הלגיטימיות של החקירה והאישום בעקבותיה. בכך הוא אפשר לעצמו למנוף כל ריכוך בחשדות נגדו, ולהשתמש בו למתקפה נגד החוקרים, וכהוכחה לרדיפה פוליטית ותפירת תיקים נגדו. כל בקשה שהפנה לגורמי האכיפה ולא נענתה בחיוב, שימשה ראייה נוספת לקשר הפוליטי שנקשר נגדו. חשוב לציין כי גם בעקבות החקירות בפרשת המתנות ועמדי, אשר נסגרו בלא העמדה לדין, נתניהו טען אז שהוא נרדף, שהחוקרים שמאלנים ושהחקירה מגמתית ותוצאתה ידועה מראש. גם החקירה הקודמת נפתחה על ידי אליקים רובינשטיין, שמונה למזכיר הממשלה על ידי יצחק שמיר, ואינו איש ימין. מעניין גם שהחקירה התפתחה אחרי שנתניהו סיים את כהונתו כראש ממשלה. כבר בראשית דרכו הפוליטית לא נרתע מלטעון כי הוא קרבן לסחיטה, בפרשת הקלטת הלוהטת, כאשר במשתמע ייחס את העבירה הזו לדוד לוי – זאת, ללא שמץ של ביסוס, וכפי שגם הסתבר - ללא שחר.

המסקנה שעולה מהחיבור הינה שלהאשמות של נתניהו אין בסיס של ממש. יש בפיו של נתניהו טענות שונות כלפי האישומים נגדו: חלקן מבוססות על תשתית משפטית שגויה, חלקן אינן מתיישבות עם העובדות שהוא מודה בהן או שהן שנויות במחלוקת, חלקן ראויות להישמע ולהידון בבית המשפט. אין קשר ממשי בין הטענות הללו לבין העלילה שהעליל על מערכות אכיפת החוק בישראל. מסקנות אלה עשויות להסביר מדוע עד כה בהליך המשפטי סגוריו נמנעו מלהזכיר טענה לעלילת שווא ומניעים פוליטיים. כלומר, מבחינת נתניהו עצמו אלה טענות שאין להן בסיס עובדתי וניתן להשתמש בהן רק בזירה הציבורית, שבה ניתן להעלות כל טענה; ואם מי שמעלה אותה הוא מנהיג נערץ על ידי חלק מהציבור, היא תזכה לאמון על ידי החלק הזה. זאת, נדגיש, בלי שאנו נוקטים עמדה בשאלת חפותו או אשמתו, שמונחת לשם הכרעה בפני בית המשפט.

ככל שאשמה שאדם מטיח באחר היא חמורה יותר, כך עולה משקל הראיות הנדרש לביסוס האשמה. לא כל שכן, כאשר מי שמעלה את האשמות הוא אדם רב השפעה כמו נתניהו. נתניהו בחר להטיח במערכת אכיפת החוק את ההאשמות החמורות ביותר האפשריות, מבלי שהצביע על ראייה אחת לביסוסן. הוא עשה זאת כשהוא

נושא בתפקיד הרם של ראש הממשלה, הממונה גם על מערכות אכיפת החוק, וביודעו מה חמור הנזק שהוא גורם לדמותן, ליכולת התפקוד שלהן ולאמון הציבור בהן.

בחשבון שבין נתניהו למערכת אכיפת החוק, נתניהו הוא המעליל. ביחסו למערכת אכיפת החוק הסב לה נזק עצום. זאת ועוד, הוא העטה חרפה על עצמו, כראש ממשלה המוציא ביודעין דיבה רעה על מערכות שלטוניות שהוא אחראי עליהן. ההתקרבות של נתניהו היא אמצעי להצגת דרישות כלפי החוקרים והיועץ, דרישות שאין להן הצדקה; וכאשר אין היענות לדרישות זה, הוא משתמש בכך כדי להוכיח את המוטיבציה השלילית נגדו. ההתקרבות שלו היא גם אמצעי להציג דמיון בינו לבין הציבור שהוא מבקש לייצג. בבחינת "אתם ואני קורבנות של הממסד", "רדיפתי על ידי הממסד היא רדיפה של כולכם". כלומר, נתניהו אימץ דרך שמשרתת אותו פוליטית, ומערערת את מערכת אכיפת החוק. הוא הפיק ומפיק תועלת פוליטית-אישית מן המהלך שנקט. את המחיר הכבד משלמים שלטון החוק בישראל והחברה כולה.